

«DROSCHAK»

REVUE MENSUELLE

organe

de la F. R. A. D.

ԴՐՕՇԿ

№ 12

DÉCEMBRE

1927

PARIS (France)

«ՆՈՑ ՅԵՂՈՓՈՒԹԵԱՆ ԴՈՂՆՆՈՎՑՈՒԹԵՆ» ՕՐԳԱՆ

ԻՆՉՆԵՆՏՈՆՈՒՄ

Հիմա էլ նոյնքերը...

Նոր տանքին, ծախ ու նկնդայով, կարծիք հոկտեմբերի ստանաճակը, դեռ չեն լայն տանալան իրարմանքները Մոսկույում, և ահա նրանն է յաւերթացնում իր գոյութեան եօթըտնակար: Ժողով, անդէս, ստանկատարութիւն, յարեկանան ձանք ու հրովարտակներ: Եւ նրանի նա մէկտեղ ցնձութեան մէջ են բոլոր ինկարկունները բուլղիկները՝ փայտեկերից ու գո՛րազմանաներից սկսած մինչև գրչազմանաները՝ սարկաճիտ ու ոսկեպաշտ:

Տօնում են... Բայց ի՛նչը, ինչի՞ Պամար է այդ րեւանքը, ի՛նչն է ոգևորում, նամաշխարհային յեղափոխութեան և աշխարհաքաղաքացիական ցնդրերի շատազմունքի նա մտախն, կ'է նայ ազգի ու լուսաւորչական կեկեցնու տանդներ անվթար պա՛պանութիւնը քաղազ կրանիկներին ու դրամատիրական քաղաքի կարգերի երկրպագուններին:

Եօթը տարի ստալ, նայ ժողովրդի գլխի վրայից ձեւը մեկնելով թիւրք ջարդարաններին, յեմած ուռտական ու իրախարհան արեւների վրա՝ նայ կօմունիստները խորտակեցին Հայաստանի անկախութիւնը և կկան բազմեցին նայ աշխատաւորութեան վրէժ: Սկան բանալու մի նոր դարձելով նայոց պատմութեան մէջ, անտեսելու փրկութիւնը նայ ժողովրդի և վերջնական լուծումը աշխական հարցի: Ինչպէ՞ս լուծեցին, ի՛նչ տակն Հայաստանին ու նայ ժողովրդին:

Հայ բուլղիկները Հայաստան ժամանակաշրջանում նշանաբանի տակ, Հայաստանը պէտք է լինէր անկախ խորհրդային նահապետութիւն: Ո՛րք է այժմ խոտաքանած անկախութիւնը: — Գիտ՛յ: Հայաստանն այսօր մի դաւան է ստէկ Խորհրդային Միութեան պետակը հրոյզ Ռուսաստանի և կառավարում է Մոսկուայի ուղղութեամբ օրէնքներով, Մոսկուայի ժարգիւմներով: Հայաստանն ինքնուրոյն չէ ո՛չ միայն իբրև միջազգային իրաւունք տն, այլ և իր ներքին, զուտ ազգային-անդական կեանքում: Բաւական է մի շեղում Մոսկուայի կամ ժողովրդի կողմից:

խաւարարող խրճիկների պէս, թռչում են նստած ակոսներէից, և սեղը գրում են ուրիշները, անկն չու նաճախատարները:

Հայ բուլղիկները եկան քրօնախալկական շարքը չիմբից լուծելու խոտաճով — ո՛րք է այժմ Թիւրքահայաստանը: Ո՛չ միայն մէկ թիզ այլ հողիցից չմիացեց Հայաստանին, — Հայաստանի նահապետութիւնի էլ Կարբը, Արդանանը, Կաղզուանը, Մուրճալուն արեւցին թիւրքերին և Շարուրն ու նախնեանը յանձնեցին Աղբրէջանին: Եւ Մեանիկեանները ու Կարինեանները թերաճով յայտարարեց, թէ թիւրքահայոց շարքը այլ ևս լուծւած է, թէ նայ ժողովուրդը որևէ պա՛ւանջ չունի թիւրքերից: Հայաստանի ներկայ սահմանները՝ նշակեցին անխախտ ու անփոփոխելի և թրքահայերի ձգտումներ իրենց անխախտ նայրենիքը վերազանալու՝ բուժուական և աշխարհակարական յիմարութիւններ:

Հայ բուլղիկները երևան ժամանակաշրջանը Հայաստանին միացնելու խոտաճով և նրանց յետից Խորհրդային Աղբրէջանի կօմունիստ փորձիները պատմաբանական սրտաճով անտեսեցին աշխարհին, թէ Աղբրէջանի աշխատաւորութիւնը Հարաքաղը ներքում է կերտարական Հայաստանին — ո՛րք է այժմ Հարաքաղը, ինչու՞ է շարունակում մնալ Աղբրէջանի սահմաններում, թաթար բուլղիկների իշխանութեան տակ: Ինչու՞ չէ կցւած Հայաստանին, նախառակ դարաքաղցի նայ ազգարեակութեան պահանջի:

Հայ բուլղիկները պայքարում էին դաւանակականների և վրացի մեկնիկների դէմ, թէ սրտեք չէին հարողանում լուծել Հայարեակ Ախալալայի և ԼՂՈՍ ինչիբրը, և խոտաճում էին, իշխանութեան նամակուց յետոյ, այդ դաւանները մտցնել Հայաստանի սահմանների մէջ: Այդ դաւանները մինչև այսօր էլ մնում են կցւած Հայաստանին, վրացաճում իշխանութեան տակ: Եւ նայ կօմունիստները ժարք մտան յիմեցին Ախալալային ու ԼՂՈՍի Հայաստանի վերադարձնելու նամար. արժէ՞ գրազել այդպիսի նեղազգայնական ու մանք բուժուական բարեգով:

Հայ քույրիկները Հայաստանի անկախութիւնը խորտակելիս ի յուր աշխարհի թմբկահարեցին, թէ՛ գալիս են վերջ տալու Հայ զազ-բալաններն աստապաններին — բայց Հայ զազբալանի տաշտանները շարժանկամ է նշուել ծագել ի ծագս աշխարհի, Հարիւր հազարուոր ստանաւ, անհայ է անհայրենիք թշուարներ՝ գտնիքը նամաշարնային պատե-րազմի և քույրիկ-բէժապական գործակցութեան՝ մնացել են երեսի վրա և մի զար լու-նեն, որի վրա դնեն իրենց դժբախտ գլուխը: Հայաստանի դռները փակուած են ամուր, և ոչ մէկը նրանցից չի կարող սառ կոխել շինական պարիսպներով լրջապատուած յարկիքից ներս՝ Եւ ոչ միայն այլքան. տարից տարի Հայաստանի ամալանում է բնակիչներէց-Ջանգեղորից, Դարալազաքացից, Սևանայ լճի լրջապալայից, Արապանի փնչերից անբողատ նպարտուոր աշխատուոր ձեռքից թողնում են հայրենի դիպիւր սգաւոր և պանդխտուած դէպի Թուրքաստանի խորքերը, զէպի նեուաւոր Մի-րթի՝ իրենց օրուայ սպրուաւը սպանովելու յոյսով:

Իսկ նրանք, ովքեր մնացել են տանը, շարունակուած են շարքաւել աշքատութեան ներաներում՝ զուրկ կեանքի բոլոր շրջալայր-ներէց: Ո՛չ անտեսական զարդացման հարա-տրութիւն, ո՛չ մշակութային յատաշարիւնու-թիւն, ո՛չ անհասական աղտուութիւն — ան բնութիւն է թաղաւորում ամէն տեղ Հա-յաստան աշխարհում:

Եւ ոչ մի հնուակար: Հարտուած՝ Ախու-րեանի և Արաքսի արիւրին թուրքով է նստած՝ անհաշտ ու սպանական: Հիւսիսում սրբուած են սպայակն կրքերը հայրենի և վրացիների ու ազրբէջանցիների մէջէն: Ներքը՝ յուսահատ խաւոր, անմարմակ կամապակուութիւն, ան-անցանելի վի՛ր կտապալարութեան և ժողովրդի մէջէն, մշտախուռլ տրամադրութիւն, սպրուա-տի միջոցառի պակաս, կենդանի հեռանկար-ներէ բաւակայութիւն: Եւ այդ բոլորէ վրա կտակացական մի իշխանութիւն, որ պառակ-

ուած՝ գալարուած է ինքն իր մէջ, կտակածուած ու զողում է իր սուտիքից իսկ և մտնուած վախի ու խուճապի՝ պատէ պատ ընկնում: կտաւորում յիմարտական շայլէր, որոնք է՛լ անէլի փորում են իր գոյութեան նիւթերը ժողովրդի աչքին: Բանտերն ու Զէկան՝ մեք-բերէ յերան: Հարիւրներով ամեկը մարդիկ արտորում են հրաշխային Թուրաստան, որ-պէսպէ նորերի համար բացել սգաւտ տեղ: Ընդ-նանուր Ղլայնութիւն և անհապատութիւն անորը սպազալի առնէ:

Դուրք պարտութիւն բոլոր ճակատներում և թշուամեջ ամենքի կողմէց: Մի խարխուռ կամուրջ անպա՛կ կարելի չեղաւ ձգել մայրերի-րէ և արտասահմանի Հայ աշխատաւորական զանգաւածների մէջէն, մի հասարակ ձեռնարկ, որ ցոյց տար, թէ՛ Երևանում նստած մարդ-պանները ոչ միայն գործակաւարներ են Մոսկուայի, ոչ միայն իշխանութիւն են իրենց կուսակցութեան, այլ և Հայ ժողովրդի: Հայ քույրիկները ոչինչ չլինային սպանելու հա-մար գաղութանալութեան մէջ ներկայ Հայաս-տանը նարազատ հայրենից նկատուել փախա-գր: Եւ քանի անցնում է ժամանակը, այնքան մարում են զաղութանայիքի յոյսերը՝ կապե-լու Հայաստանին, որը խորթ մայր է զարձել նրանց համար:

Մտափութիւն՝ ներքը, ճանկութիւն՝ դուր-սը, անանկութիւն՝ կեանքի բոլոր սապրեղչ-ներում, ամէն ճակատի վրա, պատուարում ու անանկութիւն, նոյնիսկ, ներքին կուսակցական զործերի մէջ — ահա Հայ քույրիկները զոր-ծունէութեան հայելիչուր իրենց կօթը տարալի իշխանութեան վախճանին: Ա՛յս են ասունւած նրևտնում և խորհրդային լծի սակ տուտապող հայարնակ միւս վայրերում: Ա՛յս են ասունւած արտասահմանի ամէն գոյնի քույրիկակներն-ը՝ փաշաններ ու եպիսկոպոսները, խառնութ-յաններն ու տերաջուամիտ մտաւորական-ները...

Ի՞նչն են տունն, վերջապէս:

Հ Ա Կ Ա Ս Ո Ր Հ Ր Գ Ա Յ Ի Ն Գ Ա Ղ Ա Փ Ա Ր Ա Կ Ա Ն Գ Ա Յ Գ Ա Ր Ը Ի Ի Բ Ը Ն Կ Հ Ա Ն Ո Ի Բ Ա Ռ Ա Ջ Ա Գ Ր Ո Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր Ը

Որ է և պետական ուժի՞ք Փրկեցական ուսով յաչ-թահարից տառլ, ոչնչոք է յայժամուրկ զազախար-կան ուսով: Մինքն որ արհուր ուժի՞քը պարտուած էինք սրբաւ մարդկանց մեծաւանութեան նոյնիքի և պատուաւորութեան մէջ՝ անկարծիւ և նրան իսկ ուսով պարտութեան մասանը: Եանկարծական Ըօսք մըտ-ներով կարքի է փարաբնել մի կտապալարութիւն միւտով, որ միայնակ տեղ արհիւն գա՛ր քարճացնել, բայց սց պետական ուժի՞քի փոփոխութիւն կամ տա-պալում չէ նշանակում: Կերբիւս մէկու կտպում է

ընկերային խուճիք, յանգի խեղտ ան զանգաւածների, սոկուալութեան և մակընթացութեան հետ. իսկ այս-պիսի սոկուալութիւնների ու մակընթացութիւնների, իրենց արժանութիւն ունենալով երկրի անասական և ընկերային փոխարարութիւնների մէջ՝ հանրային կեանքում նախ զապարարների բարձրան մեղծ են հանդես գալիս, ապա միայն Փրկեցական, զինում կամ անգն ուժերը, ընդհարման յոյսով:

Յոյրբային ուժի՞քի զէ՛մ զազախարական պայքար մղելու զարք զհարցաւել է աննախընթաց չափեցով:

Պատահան այն է, որ այդ ուժերը զբիւհ կ'առջի ազատութեան դէմ անյուստ բարեկեցութեան և առ բարեկեցութեան խախտողները դէմ անյուստ զբաղուողները միջոցներ և դժուար, որպիսիք զարեւոյն չունեն և չեն ունեցել ոչ մի բանագործութեան ժամանակ: Գոնէ մենք լինէ յիշում մի պետութիւն, մի երկիր, որտեղ զարգացանք բնագոյնում լինի միմիայն կէտ, կարգաւոր, ինչ որ կառավարութեան և նրան հրահանում և որտեղ այդ նոյն զարգացանք մի պատիտը արտասանելու չամար այն պատիժներին ենթարկւած լինի, որոնք կիրառուած են խորհրդային ճիւղերում:

Եւ եթէ պետականային հակախորհրդային դաշակապետները պայքարը որով շարժուցանենք ստանք և տարուած, այդ պէտք է վերադառնալ ոչ այնպէս հակառակորդ հասակներին կամ կարգափոխութիւններին ապագանին և նկատուեալ, որքան այն հակամասնէին, որ խորհրդային իրականութիւնը աճին որ բարձրագոյն և բարձրագոյն փաստերով կոչուին չամար էլ ստանալին էլ զարմուտ սիրող ուժերի մանկութիւնը:

Եւ, իրող, մի թէ զբն և խոսքի պարզագոյնէ կարելի կայ, որպէսզի խորհրդային զարգացանքի գիտակցի գեղատեսիլագործութեան շարժողուող ընկերային վիճակների պարզութեան և առողջական սնունդի թիւթութիւնները: Կամ մի՞թէ զբն և խոսքի պարզագոյնէ կարելի ունի չամոռնելու չամար, որ ոչ մի կարգ, ոչ մի ներշնչութեան լիցայ չամար չամար չամար կարճ պատմական ևայտն մարդկանց խոսքի և գործի մէջն կարելի կայ մի՞թէ այդ զարգացումը ներշնչելու, որ խորհրդային ուժերը անբարեկեցութեան պիտի զատի վերանք երբեք ստանալութեան, չամարուած ազատութեան և թշուառութեան մասին նրա ընկերներին, մեթ գործերի ապարելի բանջայ աճին ստանալի չամար չամար չամար, աներեսային խորհրդով և ստորերով կեցելի աճնելին, մարդու և զարգացումի իրականները վարչական կամայականութեան խաղաղէ զարմանքի չամար, և այս բոլորով պատմաբանութեան մտղուցրողական աճնէ մի բարձր, կամ նոյնիկ բարձր փորձ չորով ոչ որք, բանում ու ապարով խնդրի: Ա՛հ որ այս բոլորը այդ զարգացանքի աճն որ շարժում, աճն ժամ գրում է իր կաշու վրա:

Բոլորիկներն իրենց էլ շատ ազ գտան, որ հակառակորդները զարգացարական պայքարը իր հիմնական ստանալն ստանալ և խորհրդային իրականութիւնը: Նրա անար էլ նրանց մի կողմից նկատու են կողմ ու պատեր կեցանքերով արդիւնատեան շնորհարարութեան պարտանքներ սույ կառավարական զարգաններին, իսկ միւս կողմից այնպիսի են կարգաւորանքներով զարգել պետական մարմնի վրա բարձր մարտու վերջերը:

Բայց Կանդային կենտրոն ընթացքը իր օրինակներն ունի, որոնց դէմ ստեղծել և կարգաւորանքով ունին աճել էլ կարելի: Այդ օրինակները ստանալուցով չամարեւել է խորհրդային երկրները մի այնպիսի ստանալական և զարգացական գիտակցի, որ այսօր մինչև սեպտ 2000 ընդ ԱՄՆ Կանդային օրինակներն են նրա զիջ լիցայ առնել: Արեւ այլ ու յոյանութեան կրել չկար չամարականութեան կամ Կանդայինի գաղափարները իրենց ստանալական վիճակին կրակները արմատները արմատները...

Այսպիսով ստանալ ենք, որ խորհրդային ուժերի ստեղծան իրականութեանը դաշակ շարժի թիւթագոյնում և այդ ուժերի դէմ ուղղումը դրուար և բանաւոր պարզագոյնէ գործը:

Բայց և անպիս, զարգացարական պայքարի ապարդգում, դժու և աւազին գործեր են ժամ առնելու: Մրանցից ստանալին էլ զարգել խորհրդային ուժերի հիմնական ընկերային իրականութեան և անարգապետական ստանալութիւններին արմէլը:

Այդ ուժերը, ինչպէս յայտն է, Կանդայ և զարգել իրեն պարզապարտապէս զիջատուարան, որ նպատակ ունի ընկերային յոյանութեան նրազին իրականութեան չամարուն մարդկանց և լինելով ընկերային ընկերային: Բոլորիկները թույլ և միւս լին ինչպիսի այս սկզբունքները գիտակցութեան հիմնարարութեան չամար: Եւ թէլ չէ թույլ այն ուսանող-պատասխաններ էլ իրող էլ շատ գիտակցի բանարարին, որոնք այդու պայք պատասխանութեան չամար անարգապետական լինելին խոսքի է Կանդայում:

Այսպէս արտասուումը մարդկանց զիջի Կանդային չրգային բանալիք զարգել չամար բանալիք չէ քայ առ խորհրդային ուժերի թիւթութիւնները և արտաները, որոնք մասին միւս կարելի է առնել, թէ նրանք այսօր կան վարչ կարող էլ լինել, այլ ստանալու է ապարտուել, որ այդ ուժերի ստեղծան հիմնարարը չամարական են: Միւս չամար պիտի է ապարտուել այս մարդկանց, որ մարդկանց լինելու չամարականութեանը աճն ինչ էլ բարձր մարդկանց, որ ինչ մարդկանց էլ ենք իր հետնորդներ կողմից խոստ լուրի և փաստացի ձեռնարկութեան ենթարկելով այսօր գրեթէ իսպառ կարգել է իր գիտականութեան շարժը, որ միայնպային բանարարական շարժումը ընկերային իրականութեան չամար այնպիսի ուղիներ մէլ է մտնել, որոնք չեն անարտասուումով մարդ-կեցելու ստան յայտնաբերաներին, որ այս ստանել հիմնական մարդկանցական կուսակցութիւններ իրենց նրազիններ մէլ խոստ հիմնական փոփոխութիւններ են կառարար: պարտասուել վարչարարներով մարդկանց դէմ կար ձեռնարկութեան են են:

Նրա այս ստանել պարզ էլ լինի օրինակները զարգափարարանութեանը մտղուած մարդկանց չամար, այն մտանալի կարելի էլ լինի նրանց Կանդային, որ խորհրդային ուժերի թիւթութիւնները և արտաները ու թէ պատմական են, այլ արտանալուն, ինչպէս և կարելի էլ լինի ապարտուելու, որ այդ ուժերը ուր ուղիք կարող է ստանել մարդկանց, բայց երբեք զիջի ընկերայինութեան... Ինչ մի անգամ, որ այս չամարական վերաշնչուող զարգափարարական մարդերի ժամ արմատ մէ՛ նրանց զիջողարարութեան խորհրդային ուժերից ապարտուելու կարելի է չամարել:

Կանդային զարգափարարական երկրորդ գործը պիտի լինի՝ լուստարանի խորհրդային զարգացումը չամար պատմական-Կանդային կենտրոնի այն կողմերը, որոնք նրա ստանալութեան շրջանակից դուրս են ժամ: Այդ զարգացանքի շատ լու ստանալ և զարգել և այն, ինչ որ իր շարժի և ստանալ-պատմում, որոնք նա Կանդային լուրի իր ստանալական շրջանակից դուրս գտնուող երեսներն ընդունել, որովհետև դրանք է ստանալ ժամանակ և ստանալուն ձեռնարկութեան

խաղերը. Այս երևույթները մասին գաղափար կարգելու համար նա ասելուամ է անգիտելի բուշնեկ անասրին կամ հետեկ բուշնեկներն մամուլին: Արհեստն էլ նա էլ հաստատու, բայց հաստատելու հանդեպը շատ յայտարար ընդհանու է նրանց արգելադրանքն ասել, որովհետև այլ անհայտներ լուծել անհավան համարում կարացնելու համար. Իսկ նման արգելադրանքները, ինչ խոսք, որ կանգնեղան է մինչև իսկ մեղցնում են նրա աստատարական ճիշդերը:

Իբրև որհմակ աստեղը համայնաբարյան ընդհարյան յեղափոխական աստեղով: Այստ խորհրդային երկրներում մի ժամանկ իսկ չկայ, որ հաստատյ այդ յեղափոխական մաստատու լինելուն, մասնատը, որ ինքն բուշնեկներն էլ նրա մամուլումը յետապնում են տասնակն տարինեղով է ասելի երկար մամուլակով: Բայց սրտեցի մի քանի տարի առաջ, երբ խորհրդային թուրք Թերթերը միտերան իբրև անհանրին է շարաբնեյի ինքնը էին ներգայացնում համայնաբարյան յեղափոխական բունեղումը, մի թե մի էր թիւը այն գաղափարներին, որոնք որոշ շարժով հաստատու էին նրանց խոսքերին է համապատասխան շարժով էլ կանցնում էրենց պարզաբը խորհրդային բանասպետական զէտ:

Դարեւոյս օրինակի համար վերցնելը այն պատերազմումը, որ բուշնեկնան գրաւոր է բանասեր պրոպագանդը յայտն է ժողովրդին՝ կայտախառական երկրների վիճակի մասին: Այդ երկրները բունու են անտեսական սասնապներով. բանասերները նրանց մէջ մասնատու է անտեսակ շարժարժումու. ութ մամուլայտախառուցը, նապագայի տպատարարը, բանորակար գրանագան ապահովարարները շունեղան, շլատու բաներ են արժեքը. տպատարար գրասարքը պրքում է տարբերակ աստատութիւններց, նա անհրական մամուլ յունի. նա ասին թուլի զգում է իր զգիւնն ստիկանի կուտիք են, են... Երբ խորհրդային քաղաքային արթիւ-շարքով, անհամար, սարք-տարք յայտարի անցելութիւններով է կենդանուում, երբ նա զայգափար իսկ լուծել, որ յետին կայտախառական երկրի մէջին բաները էլ անհամարան ասելով՝ բարեկենցիկ, ասելով՝ մարդասերք վիճակ ունի, բան խորհրդային երկրի բաները, գործանայել պետք է համարել, որ այդ գաղափարին որոշ շարժով ենթարկում է բուշնեկնան պրոպագանդի արգելութիւնը է համարպատասխան շարժով էլ համակերպում այն թշուտ կանգնելին, որին զաստատարուն է նրան խորհրդային ակեփոր:

Մի վերջին օրինակ էլ ներկայ օրերի անցուղարմից: Խորհրդային երկրներում զեղբեր բանական իրարանցում էր ասով թիրկ ուղարկուան համայնափոխներ է այտուէն կոչում ընդդէմադիրները քաղաչայտ հակա-մարտութիւնը, որ միանալով անտեսական մանր կայտախառու պայմանաւորան զործարգութիւններ, կանգնի պրոփաներ, ապրանքներին պրոփաներաներ, անզուկ յարմուտը էր ստեղծել ժողովրդական զանդաններին մէջ: Կուակելով, որ այս յարմուտը կարող է յեղափոխական շարժան վերաբերել խորհրդային Թերթերը ու անտեսները, պրոպագանդին այդ օրերին զարգացող անզուտուս կոչում է հետադուս պատանուցով անզուտուց Ընդդէմը: — Հանդերձը զանգեր ասով է, Անդլան իր արքանեակները ընտ միասին

պատրաստում է Ս. Ն Միտեղան վրա յարձակելու: Համայնաբարյան պատերազմից է քաղաքացիական կոխեկներց Նաղի ուղքի կնամ ժողովրդին աստատու է նորից ասելի Մուրեթը՝ իր արդիւնեղութիւններով, աներեղով է ասելը: Կնա ապահով զղարկաններով էր տարածում վերափոխու անզուտուց երկրի մի մարդից միտու: Ինկ խորհրդային գաղափարները ճիւղ յարմուտ ունեմային իրերը վիճակի մասին, նրանք արհամարանեղով կանցնելին խորհրդային վարչներին խաղերի մասից է իրենց ուղարկութեանը կառուած կը մասնին երկրի ներքին իրադարձութիւններին, որ այն շան անհրաժեշտ էր նակախորհրդային խորաններին խորացնում համար. Բայց որովհետև նրանց այդ ճիւղ ըմբուտումը յունեկին՝ մի անգամ եւ իտալեցին ինտուտութեան սուղարաններին է, հրատարակով հակախորհրդային շարժումը հրահրող ներքին ինդլերներին՝ խունեցին գործակցական խանութները շարժել՝ կրենց վաղուց աստատու համար մի զէլ Նաղ, մի սարքն լինի, մի կտոր լաքար, մի Ֆուտու աղ ապահովելու համար...

Այս է նման քաղաքային օրինակներից մեծը. անհրաժեշտներն պետք է զանց այն եղաբակարութեան, որ խորհրդային ինտուտութեան ներքին է արտաքին գաղափարականութեան ընտ կապում ինտու կարեւոր ինդլերներ կան, որոնք ինքն մամուլակին յուտասանուն՝ այդ ինտուտութեանը լին կարող, կամ շատ կը զնաբանույ, սուտ յորերով, արհեստական խունեղով է այլ աստարեկան շարժանեղով զնութիւնն աստացանի հաստարակութեան մէջ է նրա յեղափոխական տրամադրութիւնները գաղափարումը կանցնել: Այս յուտասանութեան է, արտու, որ մեծը հակախորհրդային գաղափարական պայտարի երկրորդ զորն ենց համարում: Նրա կիրարկ զորնը ժողովրդի աստատարական օրու պահպանումու է: Խորհրդային ուժերը, այնպէս ինչպիս որ նա հանդարում է բուշնեկներ կողմից, կարող է իր զայտեղութիւնը պահպանել այն պայմանով միայն, որ ժողովրդից արձան անտեսները մի հասի, կամ, յարապոյն զկողմում, ստիկանի մարդկանց մի անբերին վերանում լինի: Խորհրդան միայն անբան նուր կամ ստիկանի արտար կարող է հանգիստել, որ անզու ժողովի նստեն իր պրոպանցին է, աստից իր կամքն ու զանկութիւնը հարցնելու, մարակի շարժումը, վարեն իրեն ար ուղում են է ինչպէս սպում են:

Մարդ աստարեկան այս անտեսական կամ ստիկանական վիճակին հասցնելու համար անհրաժեշտ է այնպէս ունել, որ նա որայ աստարեկ Նուրից այդ շլանուց: Նուրի ինդլերը, կամ զայտից յմեկնելու ինդլերը, պետք է կանկ նրա աստար ու վաղը, պետք է կանկ այն աստարնան, որ նրա մէջ անկն էր գաղափարան Ընտու թրքերութիւն, կամ մարդկային Նուրու անկն էր կողմնակի պրոպանց ինքն իրեն շրանուց, ժանդ: Այս անհրաժեշտութիւնը շատ լուր գնակցում է խորհրդային ինտուտութիւնը. նրա համար էլ նա երկրի անտեսական է հարցային յայտաբանութեանը վարում է այն հաստատով, որ հաղի ինդլերը, աստարեկ Նուրը շարժանի գրանակելու արի պէս կարեւոր մեծ ժողովրդի դիմին: Սակայն, անմասակ ստիկանութեան լքանում էլ աստատութեան մարդ, աստատարական կանցներ իտալան յն մարտը սարգու Նուրում: Եւ երբ մի Սպարտակի յաղաղում է իր լնով հրահրել այդ խորհրդը, նրանցից

հրեշներն են առաջանում անգամ հուզմանական կաշ-
րութեան ճամբար:

Պարզրային քաղաքացին, ինչ էլ լինի, յամենայն
զէպս հուզմանական ստորուկի վիճակում չի գտնուում:
Նա քանակորոգ դարձաւ ծարր է, նա իր ուշքը ստորի-
թեան մէջ չի բացել, և տեղաբերի է շնչուեան, որ
խորհրդային իշխանութիւնը կարողացել է սպանել նրա
մէջ ծարրկային նկարագիրը, հանգչեան նրա հարձակ
աղաատախրական թուր կայինները: Հարկատու է հրա-
հրել, շարժանակ հրահրել այդ կայիններ: Հարկատու է ուղի
ուսել, խրախուսել թուեթեան ճիւղաններում գա-
լարառ ժողովրդին, հարկատու է զարթնեան նրա մէջ
թմբած աղաատախրական տեղեկը և կաղաչուել ծանր
հարևաններէր տակ անգամայնուեան կամքերն ու կա-
րողները:

Այս աշխատանքը գծաւորն է, րայց և խիստ ար-
դիւետուտ: Եւ նրա մէջ տարակուսում է, թող վեր-
մէն է, թէ ի՞նչ էր հայ ժողովուրդը արանից մի 50-60
տարի առաջ և ի՞նչ դարձաւ նա հայ յեղափոխութեան
ապստամբն զարգանքի տակ...

Հակախորհրդային զազափարական պայքարին վե-
րապահած շարժող զորք վերաբերում է րուշկինեան
ոճճիմը քարեօրինելու կամ ապապելու միջոցներին:
Այս միջոցները որոշումը հասարակական շարժումներէ
կամ յեղափոխական ոգորումներէ յիմաքշին ձգելը:
Խիստ մեծ անպատեհութիւն և միջն է իսկ վտանգ է
ներկայացնում: Օտեանի է պատահում, որ այն շար-
ժումներն ու ոգորումներն արեւիսի մեծ են արեւում,
որ առաջադրւած զորքի համար փուլուումն են բերում
փոխանակ յարթանակի: Հետեւեանը լցնալու համար
վերջները րուշկինեան, կամ Հուլանմերեան յեղաշր-
ջումը: Նա իրեն նպատակ էր գրել բնիկային յեղափո-
խութեան իշխան իրականացնել անմիջապէս կամ ժա-
մանակի ընթացքում, առհաս, ի նշ միջոցներով և
մեթոդներով պէտք է իրականանար այն ինչայր—միում
էր անյայտ: Բուշկինեան իրչն միջոց շարժանակ մա-
նանշում էին արդիւնաւորական զիկտուտարան, րայց
ոչ ոք և ոչ իսկ ինքներ, յառակ զազափար շուկը, թէ
ինչ է նշանակում արդիւնաւորականի զիկտուտարան,
կամ թէ այն զիկտուտարան է նշ ուղիներով և միջոց-
ներով պէտք է հետապնդի ստաշարան նպատակնե-
րին:

Ընկերային յեղափոխութեան միջոցներէր մասին
որոշ զազափար շուկանայտ պատեհով րուշկինեանը,
մի ժայռալեզուութիւնը միւտը գտնուելով, այտուայ
լինար զաղը քանկելով՝ իրենց ծրարութեան յեղափո-
խութիւնը գարձին բնիկային իշխաններէր գորկ,
բուսպետական մի կուսուցանք, որից այտու նպիկան-
քով կրես ևն գարձում ոչ միայն համայնարային
բանօրութիւնը, այլ և ինչպիսեպէս յեղաշրջում

առաջարկներէր շատերը: Անկատած, այս յեղաշրջան
ընթացքն ու հետեւեաններն այլ կը լինին, ևթէ նրա
ուղիները վաղորդը ուսումնասիրւած և հանրային գի-
տակցութեան սեփականութիւնը գարձած լինէին:

Արեւով շնչ ուզում ասել, թէ րուշկինեան ոճճիմի
քարեօրինութեան կամ ապապելման միջոցները նախորդ
ուսումնասիրելով և ժողովրդականացելով՝ մեծ կա-
րող ենք դալիք զէլզերէր միջից արժատութիւն անկ
տարերային շարժան րուրը վնասակար երկոթիները:
Ոչ, Այդպիսի վնասակար երկոթիներէր գերն չէ ոչ մի
գանդաւանային շարժում և նրանք իրենց տեղը պէտք է
ունենան հակաբուշկինեան շարժումներէր մէկ ու մայց
նրանց թիւր և աղէկցութիւնը անհանձնուտ նապ զ
լինի, երբ շարժան ուղիներէր մասին յառակ զազափար
ունենան զեկափարները և ժողովրդական գանդանները,
թան թէ կըր ամէն ինչ տարերային ընթացքն ձգել:

Վերաշինակ շրտ ինչպիսեպէս հակախորհրդային
զազափարական պայքարի յեղանար Փոնն են կոչ-
մում: Երանցից առաջին երկուսն ձգաւտանք է արտա-
տացնել ժողովրդի գիտալըր թիւն մէջ խորհրդային
ոճճիմը վերացնելու անհրաժեշտութիւնը, երրորդը
նպատակ ունի յեղափոխական կամք և ողի ներշնչել
ժողովրդին, իսկ շրտորը՝ ցոյց տալ նրան խորհրդա-
յին յիցի պայտապրելու հնարաւորութիւններն ու
վիշալները: Բուշկինեան ոճճիմի տակ առապապ ու
մի երկրում, աշխարհագրական ինչ գտու, վրա էլ նա
գանձելիս լինի՝ յեղափոխական կուսակցութիւններն
անհրաժեշտաբար այս բնչանուտ ստաշարութիւննե-
րով պէտք է մարն իրենց պրոպագանդը այն ոճճիմի
զէմ:

Ասկան, ևթէ զազափարական պայքարի առաջա-
դրութիւնները նախ են րուր հակախորհրդային յե-
ղափոխական կուսակցութիւններէր համար՝ արեւից
յարեւ է կարակացնել՝ թէ նրանց պայքարի նիւթն էլ
կուսակցութեան արեւը նախ պէտք է լինի: Անէն մի
կուսակցութիւն վերաշինակ յեղանար ստաշարու-
թիւնները պէտք է յուսարանի կամ հիմնարկ, առա-
ւելապէս, իր միջնամայրի, իր երկից պայքարներէր
ժապած ինչպիսեպէս, որոքը հանկանալում են ներ-
կայացնում այն ժողովրդի շարժան, որի ժողովու
գորում է: Իսկ որովհետեւ այն ինչպիսեպէս միջնամայ-
րից—միջնամայր, երկրից—երկրի տարբերում են, հա-
կանայի է ուրեմն, որ հակախորհրդային պայքարը իր
առանձին նիւթն ու բովանդակութեանը պէտք է ունե-
նայ իւրաքանչիւր յեղափոխական կուսակցութեան
համար:

Յախոր յայտածով կը տեսնենք, թէ ինչ նիւթերի
լուրին է գտնուում կամ պրտի գտնուայ Հ. Յ. Յաւան-
ցութեան զազափարական պայքարը խորհրդային բո-
նապետութեան զէմ:

Ա. ՔԱՅԻՍԻԱՆԻԱՆ

ՌՈՒՍ - ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

Պատերազմի վախճանի և բույնիկեան յեղաշրջումի Ռուսաստանում նոր հեռանկարներ քայքայեց Պարսկաստանի թաղաքական և անժողոված վերանորոգման համար 1917թ. նոյեմբեր 22-ին խորհրդային կոալիցիոն քաղաքական, իր իշխանութեան մեղաբաններն, մի կողմէն ուղղեց Ռուսիոյ մանկեղանութեան և Արեւելքի բոլոր այլապատկերներն, որով 1907-ի սուսանգրիական զանազորը շնչեղ յայտարարեց...

Պարսկաստանի պաշտոնական ներկայացուցիչն ևս Պետերբուրգում — կարծիք ցարկի արժուր սակախի Մոսկու շքե տեղափոխման այն ատեն — այդ մասին սուսանգրում նոր իշխանութեան ծանուցումը:

Գրեմիջե նման բոլոր զգնկարացիաներին բովանդակ արժեք: Գրանցից մի-երկուսով էլ լենինը մեզ է ճերմակացրեց, Տանկաւայաստանի անկախութիւնը և հայ ժողովրդի իրաւունքները ճանաչելով: ... պայմանով, սակայն, որ չիւն անց՝ երեսուսուր և ոչ երեսուսուր Քիւրք բարձրներն չեն կրնայ զայնազորով շայտատանն ու հայութիւնը ստով-գլխով նրանց երախին յանձնել:

Արեւելքն և Պարսկաստանն վերաբերող զգնկարացիաներն ևս, ինչ տարախոյս, զերպանցորէն պրապագանային նպատակներ էին նկատվելու: Բոլոր բույնիկեներն, ստանց զիրենք և աստիճանի խորութեան, զարդարեան մէջ անմարտիկ վարպետներն են: Այդ խոստովանել պէտք է անկեղծապէս:

Եւ ի՞նչ իրական արժեք ունէր այն ժամանակ 1907-ի զանազորը Ռուսաստանի համար, խորհրդային դիտակ ստան լինէր վրան թէ ոչ: Վերջինցէջ ժամանակը և թաղաքական դարձանները: Պետերբուրգի յեղաշրջումը զժո նոր էր կատարուած: Մոսկույի և շատ թաղաքների փողոցներում արեւն էր հասում: Պաշտօնագրական կրիւները մոլորեցն ընթացք էին ստան: Լաւնաստան Ռուսիան թաղաքական ճրկեմի մէջ էր: Փաստորէն՝ անիշխանական իճեակ տանն անց: Ռուսաստանը զարգացականպէս, ուսմամբն և վարչապէս ժամանակ: Եին իշխանութիւնները սակախն սովեց, սոյնաբեր մէջ: Նորաստանց զիջաստարան իր նեց պատկանի մէջ սեղանում՝ յարեակման տարեկայ յորս կողմից: Ռուսիոյ անկախութեան ճանաչողները իսկ փայտախորով և կոտմաթիւ ու թաղեցողու լազմական գտորներով անջատուած ու կզգիացան, ո՛րք մնաց՝ սոյնաբց մաթերիկներէն: Ո՛րք մնաց Պարսկաստանի ու Արեւելքի ժողովուրդներէն, որոնց ամենցինն, ամենինն լենինը թղթի ղեկերով պատուութիւն և երանգութիւն էր անտուտ:

Պատմիկներն շո՛ւս յառ զիսկէն այս պարագան: Բայց եթէ մի կողմից նրանք յառ զիսկէն, որ այս թիւթնայ թաղեցիւրն ու անիղգիւրդ ճանքերէն լին կարեան Արեւելքի ժողովուրդներն ապաստարանիւր, ոչ ինչ որսանով վերջիններն փարս պիտի կատարար: Միւս կողմից նրանք, որպէս կարեւր աղիտարներ, յառ էին դիտակեցում զարդարութեան իրական արժեքը

իրնց համար, սեփական իշխանութեան ստորագրման համար՝ պրտելով Արեւելքի նշանով ժողովուրդներն ղանակարազ, մտնուանը, որ այդ կողմը իմապարտում էին սոյնապ զիջողներէն և բանտներէն ստուտով:

Մուսով Ռուսիոյ խորհրդային կոալիցիոն քաղաքական Պարսկաստանը, որ ուսս պրտմանբեր պարպեն Պարսկաստանը, որով զոյնազորէն ուղեց իր հրամարտը ցարկի միջաբանակալ ժառանգուութիւնը: Որպէս թէ այն սրեբն կարծում ուսս սոյաբախոյաթ հրտմաստարութեան սակ զանեխն լինէին այդ պրտմանբը: Որպէս թէ այս վերջինները բոլորը անխտր, Արեւելքի անկախութեան դոտնելիս լինէին թէ Արեւմուտքի, որպէն իսկ թարսյալնուս ու իտմանութիւն՝ ղէն շարքում լինէին իրնց հրացանները ու անկեղծաբարան զանգաններով զգնկր տունց փախելիս լինէին տասնց որեւ հրամանի իսկ սոյապիտ: Որպէս թէ, վերջապէս, Բրեստ Լիտովկայում եռունիք եկան Ռուսիան հանգիպ յաղթական զերման սոյաբախոյաթ՝ պարտուարուած լինէր է թիւս ուրիշ յանձնարակութիւններէ՝ նաև Պարսկաստանը պարպելու հրաման արձակել:

Ի նշ իրական շուն ունէր Պարսկաստանը 1907-ի զանազորը լեղեղալու հոչակեալուց: Ի՞նչ զուտն մտնուանի: Բույնիկ ճրկեմի ժառանգելի: Անեխն ստով այն, որ պատերազմի ընթացքին զայնաբան իր ստուտութիւնը էլ անեխ անքերն: Անեխն ևս ընկա նրա սարտարի անտուտը, քանի որ Ռուսաստանի ներքին անիշխանութեան պատեառով փաստապէս սենեար զարմաս պարսկական տրանդիտ: Անեխն զժո: Պարսիկ ժամանակառութիւնը, մի՞նչն զասակարը և անեխ լայն խաւերը ուստեան զրտմի արժեքազգիման (Թեփուցիտ) պատեառով սոյախո շարով լթալանեցին՝ թան իրնց ուստեանեցիք: Երկուսեանն և այլ կարգի Քիւրքապանները բուրգերով զիջեցին յարեղ ևս, ուր շատոնց փախանակութեան պարտապէր միջոց էին զարման: Ռուսաստանի ինքնաբան թանն սեփականագրելուր (հարպարոյցայն) միտք, այլ և՛ սեփականագրելուր տշխատար զանցաններն ու մտնուանց շիւղայցիներն, ինչպէս Ռուսաստանում, այնպէս նաև Պարսկաստանում:

Եւ յետոյ, Ռուսիոյ յետագայ կամայ թէ սկսեայ ճերջը Պարսկաստանից՝ անեցաւ այն անիջակտան նկատանը, որ Անկիլիսի իր տարբեր բռնելով լարեց պարսկական վերմակի սակ: Պարսիակ իրելով թէ՛ յեղափոխութեան և սոյնաբանի բույնիկեթ անքերն ևս կատարուած է իրտու իր նեւ, թէ՛ մեկուսացած զառնապէր կողմի (կոալիցիոնական) սիրտուանցներն էլ իրեն թամիկ կրիցինն, Անկիլիսի կարե ժամանակի ընթացում անրորը Պարսկաստանը իր փաստական սիրտուանութեան սակ ստան: Պարսից մոյցի սկսան միջն կատարականի եղբրները և անեխ նեւում՝ Անգրիկով-

կար միջին Ան Եով անդիական ազգեցութեան շրջան դարձան: Վարձան զայն զին իրեանց: Ի վեր նրա ստանը բռնուց:

Նորոտի մեքենայութիւնները հնարարութիւնը պիտի պակսէր Այրօնին: Եւ նպա, որ 1918-ի. օգոստոսի 9-ին Sir Percy Cox ք Անգլոֆոնը — իմա՛ լոնդոնի կամաւորատար — Վասուկ Դովլէի կառավարութեան հետ ստորագրեց — հետագայը հետագայը հետո՛ւ — ի վաշտագրք, որ ոչ ալ ինչ էր, եթէ ոչ կէր Պարսկաստանի անկախութեան թաղան: Մի վաւերագիր, ի յանձնարարութեան, որի կիրառման պարագային Պալստինայումը Անգլիայի վասալը պիտի զտանար, շատեալ համար՝ զառուժը: Այդ զգուշացրել — սակե՛ն չուա՛ր Քոչարի թնայողութիւնը — շատ էր չեղձուով հասցնել՝ 21 կէտերից թաղկացած համանման Դանաթ պարսկապարհը՝ Պիտասանին, որ վերջինիս զազարական արդարացումն էր նշանակում: Եւ ձեթ Պարսկաստանին մտտուած անդիական այդ իւրաքանչեւ անօգնական զարուստանն ու վերջին զհամադրական զամբողջ նեղուց, ինչ որ վիտակեց նաև ճազոտականին — թէև կրկնուէր, այն անհամեմատի պատճառ ճազոտ թղթերի արանքով, լինէ՛ր թէ կու՛մ զարկեր սակ, — զրա պատճառ որ՛ Սեղիայի պիտեղական ոգին էր, ո՛չ իսկ պարսկի ժողովրդի գիտակցի ստորերի ուղից թողոյք վանուած կառավարութեան և զիշտակ աշխարհախորտեան կէժ, այլ՛ Սեղիայի համար ստեղծած զազարական ծոր գրութեան շնորհիւ՝ մէջնագային արեւոյտուց:

Սարսափելի զայնպիսիները այդ օրերին արգեն ստամ էին կրեացեցում լոնդոնի անկշուած սխորմակներից զին, որ ողջ աշխարհ՝ համոզուող պատարան էր: Եւ որ աւելի՛ կարեւոր էր պարսկական ինդերի համար՝ այդ ուն էր, որ Արևելքի իրապականի վրա Կորէն ապարկ էր իջած, տանձանայ միջնարարից յետոյ (1907-1917), այժմ կարճած Ռուսաստանը:

Երեք տարաւց կռիւներից յաջնականից էր զուրս եկել թոյլիվոր և իր քուղ հասարկ 130 միլիոն ոսոս ժողովուրդը: Թագաշուռն և կոչանքապաշտ ժրմարմանայ ծոր ժողովր հուզան Ռուսաստանի մէկէն սակե՛ն անօգնականի փորձեր էր արե՛լ՝ իր կարճքցած մակակնի սակ ստեղծու հերձած կրկիւններ իսկիւնի կրկնակնի վրա, յայտ՛ յապարհին: Եւ սակայն ծոր յաջողուն էր իր թափը զին Անգլոֆոնկանի և միջին-արևմտանի երկրների վրա, որով և իս կրկին զարձակ էր Պարսկաստանի հարկան (1908-09): Ո՛ր երբեք ճաշտարեան կուտական, այլ զարտի-զոտնական ստանալու-թիւններով արցուն՝ կարծիք բանակը ոտը էր կրկին միջին-իսկ պարսկական լոնդոնից, կնդիցի, իր հսկողութեան սակ ստեղծել կառավարանի պարսկական կոչքը, Դա չէր նշանակում, ի հարկէ, Պարսկաստանի վերականգնման իրականների խառնուած: Դա սկսում էր ք միայն և միայն ք նրա համար, որ այլուտեղ զէնն անդիակներին: Ե՞՞՞ր իմպերիալիստանները զուրք զան Պիտասանից, մեկը էլ զուրս էր զանք և Մանկուրդան իր կրկնաթղթերով ու սկննից իսկական արբողը ք վերադարձներնց, զորով էր մի մամուկան արբուհու ճակ Պատկեր — մեր հարցով և և կահաստարական զեր իսպաղան սոս իտանանին Մասթուլը: Նոյն լոնդոնիցութիւնք և զպակակար-

կան արամարտութիւնը նաև՝ Պարսկաստանի վերաբերմամբ Չամբուից արանքերից հանած և զեղափոխական ներշնչման մի վայրկեանի պատարան 1907-ից ցարական լաթի կտորը արգակն էր կարգաւորում Կառավարութեան իրաւապետը՝ կարսկական կոչքը զարմայոյ:

Որոշրդայնացած Ռուսաստանը Պարսկաստանով ևս զինքն զանցն յաղաղակալ փորձում էր սրբական մեթոտին: Իսպալաթին ու թաղմուտից զորմակները ձեռնոյց ևս հրահայտից Պարսկաստանում ստակ թնուտ ուսուսարկական—ո՛չ արուշիկատարական — շարժում: Պիտակի պաշտամունքը զարձակում էր, որ Եւ Կուշակի արդէն զեղափոխական շարժում: Եւ սալ յարցը որն իսկ՛ Ռուստի շրջակայքում ու ճազոտաններով թոնկից Քիւշիկ-Խաւսի յեղափոխութիւնը: Ծանոթ մեկ համար: Պարսկական այդ զեղափոխութեան նշանարանն էր՝ պարզ կորէն՝ անդիակոյցեր: Միկապային պայմաններն էլ, յիշու՛մ, այնպէս զտուարական շուտով, որ անդիակից հասարկին իրենց միանկերը և յետ ինն զեկի Միջնուրս ու Պարսից ծոց, Լույս Ջորէ և Բրքոցը կրամայական անհրամբելուութեան տեսան ստեղծած պայմաններով առհասարակ՝ պարպել Պարսկաստանը: Ո՛չ իտաց, որ իրենց հերթին նրանք էլ զանդակոյցին պարանկել ուստեղքի նեղանալը Պարսկաստանից: Ո՛ր ուստեղք, ոչ էլ՛ իրենք, թէև զա վերջին հաշուով նշանակում էր՛ իրենք:

Եւ շատ շուտան՝ շուտաններից կրկնում այլ ևս ոչ ուսական զորամասեր կային, ոչ էլ թրեանական: Ռուսիների շուրջը իրար չէին թունում: Ան ստակապակն ու՛չ պարտադարձ է Պարսկաստանը պարսկական ուսուանդական սրած հակամարտութեան, — որ Եւ մերթապակեց մի պատ: Մի թէ թուրքան ևս իր փրկութիւնը ծոյց այդ ազգային չէ պարտադան: Եւ, սակայն, Պարսկաստանի սամմաններց իրենց զորքը զուրս հանելով՝ ո՛չ Անգլիան էր ժաշգիւր տարմամակների ընթացքում լծող թերսն զազարական և տեսնասկան զիրեղը լծել այդ կրկնում, ո՛չ էլ Ռուսաստան: Ո՛ր իսկ ժաշգիւր էին թողնել իրենց հակամարտ թնթացը ստար կրկին սամմաններց ներս՝ նրանց վիտեցին ժաշգի՛ նոր Արքայնիցի զիսկի՛ իրկայնից վայրարից յաջնական կնիկու համար: Ռուսները շարունակեցին Քիւշիկ-Խաւսի և սովհաստեղ ստորերի ոգնութեան սկսական ժրմարմանը տակ մեկ ինչպէս Դիլանում և Մայանդարանում, այնպէս և Ասորի պատականում ու մանասանց նրա կնեարան Քուրդիում: Անգլոֆոններն էլ շուտանից թաղանիկ ապրեցութեան մեղք թերն թե՛հարմում, կնեարմանակ կառավարութեան վրա: Եւ այնպէս պատանց, որ մէկէն ի մէկ 1921-ի. փետրուար 21-ին պիտակով հարւած կատարեց շա՛նչան՝ ժաշգարտութիւնը: Անգլոֆոնք, ի հարկէ, ճաշտ լուսինից զրուում: Պարսիկ կոչակները շաշգիւրից արուսեցին թե՛հարմի վրա ու ապարկեցին Արքայնայի կառավարութիւնը, որ Դանաթ էր, որպէս թե՛հարմի 1919-ի անդադարական զաշտաղքութեան: Կաշտակի արագութեան մերթապակեցին կառավարութեան թուրք անդաները, ինչպէս Ծան թու 200 ֆրագայներ և ներկայ ու կրկնե՛ր իշխանաւորներ: Դոստմե՛ց Պիտակիցի կառավարութիւնը: Ետբման զազարակական զեկակար այդ անձնաւորութիւնը Ծանաթ էր, որպէս անդիակներ զազարական զորէն և

բարգրոյ։ Իսկ կողակալին գործատեղի վարչին էր, պարէի ինկանտն տէրը, ոչ այլ ոք քան Սիլվա Խանը, որին այլ արտերք սխտոյ կհասկանայ իր զիկամար դեր խաղալու Գարեհատանի նորագոյն պատմութեան մէջ։ Եւ մինչ Ջիւն-դզընի կարճ ժամանակ միայն մտց պարտաւարականտն արժուի վրա — ու ստիպուած եղաւ Միջնակող արատանէն—ըտըր պարտաւարեալ պար-կնկերը իրան անդիպացոյ մտքը կէն նամարտը, — Ինչպէս խնչ կարողանայ սրտանակ տանը իր ճնշչում կենարտանցնել և շուտով գտնուել փաստական դիտաւար երկրի։

Մինչ այս մինչ աշն, Ռուսաստանը մեռա էր գարնին զիսկանդիտական մի նոր գործախաղի անդիպոյն կրի ճրագիլները Գարեհատանում է։ յիջ գարննէյու նպատակով . . . 1921 թ.ականի վերջերին եւ մի նոր զլլլլլլլլլլլլ կնքեց Գարեհատանի նմա, որ մի շտըր նպատակաւ արժամարտութիւններ էր պարտաւարեալ վերջինիս նամար։ Այն պայմանագրով՝ Մոսկուան նոր-էն շնչուլս յայտարարեց 1907-ի գաւառիկը։ Թուս-ները ճամբարում էին ցարական սասնակներին, որոնց զուամար 67-ն էր։ շուրջի էր սնուել։ Յազուտ Գարեհատանի մտած էին ինչպէս ցարքի կառավար-թիւնիս որոշ կիսուն ուսանողներ շնչուլի գրումա-տուներ, այնպէս նաև Ջուլա-Սարից երկաթուղայինը էր կայմունէրով։ Ջամբարում էին նաև նախկին կոնչուկանները։ Բոլշևիկները անդիպարտապէս նոր-էն ստորագրեցին իրենց ստաւան ճամբարում ցա-րական իրաւունքներեց առնատարակ։ Աւելի շուս, նախք այլ արին — այլ կերպ էլ չէին կարող — իրենց քաղաքական և անտեսական ստղծութիւնը այլ երկ-րում նոր զենտի վրա զենու և նոր ձեքողով ամբա-պիսնուլս առաջարկութեալ։ Ինքնին շուտ քան էր ստաւ ստղծն նոր քաղաքի արըարականտն այն արժամարտութիւնը — վերադառուել, որ անչայտարին Անգլիայի դէմ էր ուղղուել և ուր ստաւ էր, թէ Գարեհատանը իրաւունք չունի ուսանելի լրած ար-տանութիւններ և մեծաշուրճները արտիւնները զիկ-րուս։ Այսպիսով, Երբեք զոյնին Թուսաստանը որաւ չաւերը և աւալ մտնեալ նամար նպատակաւ գործ-ւարեալը զերպարտուել էր անդիպ ապագային գործա-դրելով — այն էլ ով գիտէ — ինչ որ իրաւունքներէ։ Նոր մարտադաւաղ պատմութեալ էր և իսկ նոր գիշերք։ Այն շու էին նախի ստանալ բոլշևիկները։

Գարեհատանի նամար կարեւորը այն էր, որ պատ-մական ստիպներէ նոր մե ստան նամարարտութիւնեց ինչ շա՛նկ կարողանայ։ Նարիս ո՛չ այն յարմով, որաւի զրաջի Թիւրքիան, բայց և այնպէս շա՛նչը։ Փաղաքական մտնեալը նպատակաւ էր Գարեհատանի նամար և՛ այն տեսակէտով, որ կրնի իրան երկու էին մըջոյնները նամալիարեալին Նարեկի շնչուլս։ Նար-կարողանելի կոմայ թէ անմայ մի զուս ապաս պիտի թողնէին նրա սփըը։ Լուի Անգլիան։ Երկուսն էլ շուտ սեղի մեծ ճոքի անէին երկրպագիչ թուր մայրե-րում։ Որով պարտիկներէ նամար տեսցնելը զլուսն քաղաքում էրից։

Այլանց էլ անա բարեալ և Գարեհատանի պատ-մութեան վերջին էլը։ Դրա ստալին ստղի վրա գրուելու և Թիլիսիստի ստալին։ Անայ որն է կը-րթութեան, երբեմն այլ պարզ գիշերը ուս կրանա-գիւղ-ուպաների զեկողարտութեան սակ զանազ կողմա-

յին գործաւոր, ստիպանարքա բարբարոսով գոր-տաններին յառակ ստեղծուել էր ի վեր, վերջ գործաւոր պարեան։ Բայց մինչև դիտաւար գտնուելը, զեկթի, անմանոք անուս էր նա Անգլիո՛ւ են պայմանները։ Երկուս պատմութիւնները ստորուստ անորիններն են։ Նախ 1921-ին Ռեդա խանը ընդհանուր գործար-մանատար և զիւրարական նախարար էր մտնագտանի։ Մինչև վերջ մնայուն անդա՛մ կառավարութեան, Կա-կուտի ստիպի պէս ստալինը նոր-նոր զուլիններէ։ Յետոյ մարշալուս։ Երա կաճեին անմայով՝ Անճաւ չար սրտասունճան և մեկնում ու շեքից քաղչն սխտով Փարիզում և Միջերկրական Ռիվիերայում։ Ռեդա խա-նը, փաստական տէրն է երկրի, որալից-ուրալի փո-խարէն։ Նա սրտանու և մի մտնանակ այն միտքը, որ Անճաւ չարին տապալչ և Գարեհատանի համըրապե-տարիւն Նուշալի։ Բայց չարեալում են յետադէմ տար-րերը Լոնդոնի արտանութեան ստալինարտութեանը ու փերով Անճաւի զար։ Ո՛չ ստանց ստալ ըստի ստղրաններէ ու գործած մտնանցութեան, ինչպէս միշտ. Եւ, ո՛վ ուղարճանը, արտիւնները արտանու և արհիւանդապետանց ռաւս բոլշևիկները և մտնանուց նրանց քաղաքի գործալիսները՝ պարսկ յետալը-լիսկաններէ և մրապետակներէ կնա, քա՛լ-քալի։ Պատեալ, որ Ռեդա խանին անդիպուել են նամարում, որովհետև Լոնդոնի արտանու փարչանը Լոնդոնից թե-լարական են կարծում։ Վերջապէս, կոմուն և Լոնդոն արտանութեան երկուսն թիւում բոլշևիկները՝ կերտա-պետ Խոպարիւնի գործակիցը, Այնպէս որ թուց մի վայրիկան, թէ անմայով Ռեդային զերը խաղապան է։ Բայց՝ զարտուրը մարտիկան, կամք գտաւ՝ թիւանց, Ուրբաթը շուտ եկաւ քան չարաթը, Ռեդա խանը, որ պարտիկներէ Մուստաֆա Քեմալը զաւանուրս զազա-ժարէ էր որտեւում երկար տանն, մի որ էլ Գարեհատ-անի պատմութիւնը թեկնարակիս միայ փայտակակց մէկը, մի կո՛րդ նեանս արիւններին ընդորիկանելու սին ցանկութիւնը և գտաւու. . . մի նոր Նուշից յաւ։ Այնպէս էլ արաւ։ 1925թ. Նոյեմբերի 31-ին մէկըր նրա ճամբանի վրա զարկնելը Կուլակից Անճաւ չարին, ընդհա՛մ ընտրելով Ռեդա խանին. մինչև որ ստղը սա-ճանապարհ մտղով միկողով զի կամքը կարտայայտի։ Նախապէս որաւանը մեծեկերպեց մի քանի չարաթ յետոյ։ Քիչ յետոյ Ռեդա խանը զարժու Ռիլա-չան։ Անայ որդին էլ՝ զաւանտանը։ Լալարները տեղի տան նորակիսն և նորանուն Փակալիսներէ Լարտանութեան։

Անանաները պատմութիւն չեն ստեղծում և ոչ էլ վարում այն։ Բայց երանց նրա ներքարծն ապականեի են, Լարակն է թիւս ստիպները։ Երբեք մէկի՛ զենն է օտեկը, երբեմն՝ միւսաներէ։ Բայց զկողմերով՝ ստեղծ զմերեն իրենց անհատական կնքի են գտաւու—ար թէ փաւ, ուղիքը թէ չուրեքս— պատմական երկայնիներէ ընթացի վրա։ Ո՛չ Ռեդա խանի զերը որտեւան կարեկն է այլ տեսակէտով, ոչ էլ Մուստաֆա Քեմալի։

Գարեհատանի պատմական երկայնութիւնը մեր օրերում՝ ընտրելի կարեկն է, որպէս մի տեսակ փոխ-անցանալ շրթա միջնակողեց զարի նոր մտնանները, սաստակաւութիւնեց զեկի քաղաքի նաւարակարգը, որ ստուռչալալս արտայայտում և կենարտանալս ուժերի թուրքացում և կենարտանոց ուժերի գորա-ցանակ։ Յիշուել է զպարճ և ինչուս կոչան ապագայն

բանակին՝ երկրի յառաջագիւծ արտրերը ստեղծ հաւեանէ սկսեցին առտապարտ-խաների քաղաքական և ուղարկական գիրքերը — Մարտուն, Ղարապատում և այլք: Մարտուն, շահանսեթը, բարխարսերը, լուսերը, Քուրթլինները և ուրիշ վաշխատուն ցեղեր կրեց ճեղքապատերը — զարթել է վեր գրեթէ անկախ կամ կիսանկախ — Շահանսեթիան են ընդունւի Քե՛րտանի և զորք ու սուրբ տալ Շարհաբարում կենտրոնին: Այն երկիրը, որ գրեթէ երեք անգամ անէր ժեռ տարածութիւն ունի թան աշտարան Գերմանիան, Նալուսի և Շարի: Ս միջին ընկերը, զան էլ 1/3-ը վաշխատուն, սկսում է կամայ-կամայ, թէն շարստուկներով ժամախ, Շարստուկից դառնուլ մի նոր կենտրոն:

Բայց սեչին տալը չէն զիջանքով, այլապէս ևս, օտար օտարները՝ Քուրթ կանգնեցնելուց դարտար մտրօրից քրթիցանք մի ժողովրդի ստալէ: Մերթ սպաստութեան պարսկական աշտ ինչ ծայրամասում, ժերթ՝ աշտ: Մերթ Սըմեոն շարտան, ժերթ՝ շէյխ Քաղալը, ժերթ՝ շահականները, ժերթ՝ Քուրթլինները: Եւ որ աննշանակ չէ՝ ժերթ՝ Խալալիքը Շարստուկ Խոտուրթիաներին, ժերթ՝ անգլիացիք: Վերջիններս առաւելագույն Նարտուն, առաջինները՝ Շիխարուն (մի տեսակ մեղա նախապատերազմեան արդեանքները զամենեւին): Քուրթլինները և շահանսեթը՝ քալչերիներէ զարծիք, շարի և Քուրթիաներն ու Մուհամմէդարէ վաշխատուն ակերտիկիտան պիտե՛րը՝ Անգլիայէ մարտկանց ձեռքին խաղաղէր: Երբեմն էլ Նալուսիք և այլապէս վարակաները զարծիք: Խուսնիքը շատ կուղի՛ն՝ պարսկական Քուրթլինիտանքը թուն իսկ սեչին զեղբարիական զիջապաններն և բաւարարներն քանդութեամբ առտուկտեղին կցել, անգլիացիք էլ՝ Քուրթիան Մուհամմէդարէ ակերտիկիտան շրտան ուշապէս և կամ, որ անէր քաղաքային է, Իրաքին կցել: Ու այդպէս շատ անհմանաւի և անտեսելի թուներ: Նալուս թէ՛՝ որ ստարիքը Քիւնտուկտար անցան լինել է կարծում Քիլա շարիե Նախտուկ որ երկուսի էլ շարճարարական Շտապիները և քարեմարտութիւնները նոր շարի գունակալութեան ստալէ՝ միւնուխ թուլեցին են Քե՛րտան Նախտուկ, Նախտուկ որ սուրիները ուշից չեն ինտուլը՝ նրան սիրաւուցելու և իրենց կողմէ գրտուելու Շարի: Եւ այսպէս շարտան, ամեն ստալի և ամեն ստալ աշտը էլ կնկատել են որտա-անգլիական Շահաբարութեան Շտապար կամ ժերմարտ Շահերը Պարսկաստանի ու ժամախ քաղաքական, այլ և տնտեսական կենտրն վրա:

Բայց նախ թան աշտ վերջին կէտին սեչինը՝ որք է մի թանի խոսք էլ տան պարսկա-սամակական յարաբարութիւններ ժամախ:

17-րդ և 18-րդ դարերի պատմութիւնը լին է պարսիկներէ և տանիկներէ մէջն մեզան պատերազմներէ նկարագրութեանը: Միւսին Տանկաստանը և ինչ Պարսկաստանի անընդմեջուց, իրերաջինջ կիւսներէ մէջ են քանեւ շարտան, որիցից ստալուցել և սնագրտուցել են ժամանայն շարստուկի կրթմանը իրենց պատմանը: Անգլիայիցի Շահարարտի օրէնք ծրարը թուրք արճարիքներով, ու պատկերը զարդ կը լինի: Առաջաւոր Արմաշի այն ժամանակայն աշտ երկու ժեռ պատմութիւններէ Շարստուկ զեղապարտութեան, ժեղապարտութեան Շարիք էր զբաւով մէջ տեղ: Ու միայն այն ժամանակ, երբ երկուսի էլ սնագրամ թիկունքին հիւստի գիրքարարի լինելու էր կողմէ, դառալուց

նաև պարսկա-սամակական վեճը այն ժամին՝ թէ ո՛վ, տերը Մեքեմար Արեւելք: Երկուսի ձեռքից էլ դուրսը սաւել գերապետութեան զիջել: 18-րդ դարի վերջին և 19-րդի սկզբին արքան՝ Նախ աշտ կրկնուլ վրա սապարկ էին ինչ երկու նոր Կանդեր, եթէ Նալուսից երրորդը, ֆրանսիական, որի անմիջական Նտապարտութեան պարսկական զորքերով մեղքից մէջ դար տալով՝ կտու ստալի նման սնագրական:

Շահաբարութեան և ստուհանու կամարարութեան Շահաբարութեան և Շահաբարութեան զիջապարտութեան թուլեցիք փորձեր են արել՝ Պարսկաստանը ևս կրեց քաղաքական շարստուկի մէջ տանելու, թէպէտ միւն աշտ՝ ստանել կամ պակաս սեչինուլ Սեփախ, այլ չէ նշանակում երբեք, թէ շարստուկ զուլի է թուրք Նտանկարներէ: Երջակատուրը, Նե՛ս-Յ միջինին Շտալու զրեթէ դուս թարթ-Քարթլինի Անգլիականութեանը, որպէս անմիջական զաշտ Տանկաստանի՝ վերջինիս յայտն է ներշնչում սպաղաշի Շարստուկ: Եւ սեչինը չեն այլ յայտնը: Ատես նաև իրականութիւնը, նշանակում է զուլի լինել քաղաքական սեչինութիւնը: Չտարտանքը, սակայն, ինչպէս այլ՝ կէտի վրա, որ մեզ չէպէ կարող է մեր եթէթէ լքեանակցել: Այստեղ ուղում ենք ստան լինել, որ սամակական կերտուները պարսկական Նալուսի և ժամանարարութեան Անգլիականութեան վրա՝ կան և ժամախ են, որպէս արտաքին ընդունու արքան, ուստիպարտն և անգլիականին կցէ՝ երբեքին անկախ, թայտ անէր շահան՝ վերջիններէց ժերթ մէջին, ժերթ միւսին Շահաբար: Եւ զին տանեմք նայր է՝ որք Նախ՝ սեչին: Մէկի թէ միւսի Նախ աշտ և կամ թուրքութեան անկախ՝ Տանկաստանի Նալուսին Նալուսիցութիւնը Պարսկաստանում սեչինութեան փաստն է: Գերման շարտանակի ժամուլը ևս երբեմնուց փաստն է Շարստուկ այլ ժամախ: Այսպէս, Շահաբարային ժամուլի սեչինին այնպիսի էր իրական մրտն, որպէս է Berliner Tageblatt, զին երկու ստորի ստալ՝ 27 յուլ. 1925թ. 1): Եր թղթակցի մէջնուց Շարստուկ աննչ Տանկաստանի կերտուները Անգլիականութեան կերտուները, որ և շարտանքի սպաղաբարական որակել: Շտապանակն է նաև այն, որ դերման սպաղաբարային զիջական օրգաններէց Local Anzeiger իրթիկիցը ևս գրեթէ յայն օրերին (30 յուլ. 1925թ. 1) շտապանակ իրթիկեանային խոսքն արու լինարի: Պարսկաստանի (Անգլիականութեան) ժամախ: Այն աշտ, տանկանում սալուցի է, որն ևս երբեմնու չէր է խոսքում և ժամանակի սպաղաբարի խոսքում է, ուստիպարտն և սեչինիպարտն կցից, Պարսկաստանի արտաքին շարտարութիւններէ մէջ: Մի փաստ, որ սնտուս անելու չէ նաև Շալ սպաղաբար քաղաքական միւլը, թանի որ նա շարտանք և շարտանակ շահերը ևս: Խ՛նչ տարիկիս, որ դարսիկները անտեղեակ լին տանկանակ մրտիկներին, երեք զորքն է նաև՝ խոսքի սեփական շահեր պաշտպանութեան ու նոր կտու կանգներէ ժամախ: Հիմանուլ՝ իսկ փաստը այն է, որ Պարսկաստանը և Տանկաստանը, այլ դուրսից որպէս սուրիները, շարստուկան թարկիականակ զալն են զալ իրոր Նախ (1926թ. սպր.), Նախուս՝ ուն տանից երրորդ սպաղաբարի թեղաբարներ: Եւ այս՝ Նախուսի տանկական յայտնի և թաղուն շարտաններէ զէպի արեւելք: Այն սաղանակ, որ երկուսուց էլ Տանկաստան և Պարսկաստան, երբեմնուց Եւ Պարսկաստանը շարտանքը են՝

քրիակալ անգլ անձնու մէջ տեղեց: Արդեօք ց պարտիկ զհասանալեաները ամբողջովն զհրատկցում են զհատկոյ առաւելանք շարժը անփական երկրի ամար, արդեօք ք նրանք կատարելագին ընթանում են, որ մի հիմաստաց կ հաստատգիմը ուժարտակ են խորտակմէ շահում, որ պատմութիւնը ինքն է թարգմարելն զէպի իրականակն Նոյնը ստարուս պատարաստ Բրտակն ինչոյն առնէ: Այդ կամ ոչ — փաստն այն է, որ այսօր պարտկենքը կատարում են այդ անխառնութիւնը: Այսպէս կամ այնպէս, իր ստորուստ զաղապակատարմանը — խեղտ զգուշաւոր և ծանկանք — Մուսուսանա Բէնուսը պատրաստում է պարտկական վնարպատակակն խնդրը մի զնչոյնիկ որ Շրապարտ կաննելու: Հարկաւ ոչ ուսուց պարտակն աշակցութեան: Ուսուսանակն ներտաններն, Արտապատակն վերաբերմամբ՝ աւելանում է, այսպիսով, տանկակակնը: Իրիտանակակն կատարագին ուրիւնն էլ իր սեփական շահըը որտանելու ամար՝ նիւն ոչ վաղը, այսպ շարժը որը անպայման սրելու է թուլեկիկներէ այսօրայ թարկակամներն ու նրանց վրա ընելու — ետև Անրպատակակն ուղղութեանը: Թրքական երկրան սեպ ուսուսանակ և որտանակակն կաշականներէ միւն Անրայում — զս ամեն կերպ զաշխ է կեղտոնի ասելին: Ար վերջնու շահագիր պիտի լինի ուրիւն կամ ուրիւններէ ձեռնող կտակից շահակակն կաննելու, պարզ է ինքինի: Գուցէ թէ պիտի լինի ու... շահակակն կեղտը նրանց Թոյնի, միայն թէ միւրեւ իրան ձեռայ:

Արդեօք ց պարտկատանակակն անսնանկ շատը ձայնըը վերջին որերս՝ նախանշաններ են անկարի սողորման: Պարտիկ մասնուէ որպանները, առում է վերջին Թիվորները, շանթ ու որտա են սկսել ճայթեցնել ճանկատակակն՝ որպէս կրտակային խմբերէ կարճակարգիկ հասցէին: Են նշ են որտեղ սանձակակն այդ զէպերի պատճառները: Մի է սահմանակակն անլրմանըը զննողը, և վերջապէս, սահմանի վրա յարմարողները ո բոնկոյն են անում երկն յանգնուութիւնը: Պարտիկները գահացողը պատարեաններ են

ուղում այդ նարցուններէ ամար: Թիւրքիակն, որ պատմութեան շարժիչն (պարտկատանակակն) հասանակն, թարտկական զպարտանք է ցոյց տալիս, ի նշ միջոցներ է ազում ձեռք տանը: Մի այդ (պարտիկ), որ իր սահմանները պարտկանն զնուէ իր փայլուն արկնանողը և զնկարներէ կարմրը արեւանը, պէտք ունի զհրատելու այս րանը: Սիւ պատմութեան նախնը, զը ստաննը, որ երկու սղգիքը նա զարուց է վեր իրար հետ կուսում են: Սիւ զորները յայպէս պիտի շարտանակեն, շտա շտա: Փառք Աստուծոյ, ապահով ենք և վասու, մեր զարեի րանիկ շորհուս:

Ան մէկրեւուց Թեւրանի կրտապատանակակն միանուի վերջին խորագրականները, որ ինչ որ ուրիւն րան է հոսում:

Պարտկական մի ուղիք Թեւթ, անկնէթ, պարզպէս յայտնում է, թէ ճանկատանը աշը ունի պարտկական Նոյնիկ: Ան զիս մեր մէջ խիկոր իմաստաններ կան, որոնք շարտանակում են յարմնել ուղիք ականքներում և... զըշակակն յերջանուց որտակել այդ աննը:

Ար տանկական մասնուէ էլ իր կողմից պարտ էլ ձեռն Թեւրանի պարտակակն, սկննը է, վերջնուներ, րնու ունչ մի ընթ, Թիւրքիս նպատակ շանթ մի որ շանկար զրակելու: Պարտկատանը: Այդ զիտանտ զիտակակն խոսը կարծում ենք, որ մի փոքր ուլ իմաստ ունի վնարշակն քննում, ցան՝ մեր զիտանականները անսանց թատարանում: Անկի որտ է կրտապատանակակն սեփակուրիկթիւ պատարեանը, որ պարտիկերի արած զայն մէջ շատը մասն է սնանում, զնաում ենք, որ խարան ենք, կարծելով թէ՛ Պարտկատանը սղգային զաղապակակնութեան է կնտապնուս: Շտա է թագմմասա այդ սղգային զաղապակակնութեան ուսուցը: Նրա մէջ, զի նարկէն, մի շատը մասն լկայ:

Անցնենք:

Ա. ԱՅՆՆԱՆ

(Ետքուսնիկի)

ՎՐԱՑ ՄԵՆՇԵՒԻԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Վրաց Մենշեիկ կուսակցութեան ներքին տաղանալը շարտանակում է գարգառել:

Վերջուկէ մ-րը կամարում մենք Հրատարակներն է. Ժորգանիայի ու Ն. Նամիշիլիկի ծանոթ նամակներ և այդ առթիւ ցոյց տալիս այն տարտակարմութենները, որոնք առաւ են կնկն իր կողմից Ժորգանիա-Նամիշիլիկ խմբակի և միա կողմից՝ Մերեանիկի միւն: Այդ տարտակարմութենները երթաւով՝ առնին են սրելն և սասցելն են քայալայտ կակամարտութեան և ընդհարման ընայթ: միւն է, Մերեանիկի կողմակիներն, ըստ երևայթին, զիս Թայն են բանակով ու որակով, միւն էլ թուրք աշքի ընկնող զորներները Ժորգանիայի հետ են, որ շարտանակում է մուլ վրաց մենկիկութեան և, սահասարակ, վրաց սղգային զաղապակակնութեան զնկամարը, քայց Ժամանակն ու պայմանները անում են իրենց գործը, և ընդզիմաղերները ցանի զնում, առնի և տանի զատ-

նում են ամարեանկ, նրանց պաղապարները երթանով զիւրեղանում են:

Այս տեսակէտից նշանակալից երևայթ է Ա. Մերեանիկի մէկ զբողիկ, որ ըստ տեսու վերջերս Փարիզում, վրացներն ինչով և վերք զորներակարգի հիմնական նարցերը վերակարն է կրում: Գրոցիկն ուղղական է ստորջակակն Ժորգանիայի զէմ, ընդապատում է վրաց մենշեիկ կուսակցութեան պարտանակակն զաղապակակնութեան և ներկայացնում ու կնմաուորում է իր տեսակէտը:

Վրաց սղգայն-զմակարտիայ կովկասում կատարած զերը, այլ և վիտը կողմերի աննական զերթն աշքի առաւ ուննանով՝ Ժորգանիա-Մերեանիկ պարտիկն մենք տալիս ենք խոյրը նշանակութեան, այդ պատճառով ստրկանում ենք մեր ըմբոսբողներն նորից գրողներն, թերեւ և մի զնչ երկար, ուր ինչոյով, Միւլ կամարեան շարժիչն էլ էր նշ ինչ մեր մեր

Վարձան վրացիներէ զաղազակներովն, ինչպէս և նրանց համար միևնոյնը չի կարող լինել, քէ է ճշ զաղազակներովն ենք շնորհակտ մենք. մեր ու նրանց զաղազակներովն ըմբացցիք շատ բան և կարևոր հովհարում:

Մերեմիտի-ժողովան հզօն ճակիւն պարզ զար- ընդունւ համար անհրաժեշտ է յիշել Շահնաւ:

Անկարտիկներ կորցնելուց յետոյ, Վրաստանի կառավարութիւնը և հասակցութիւններէ զնկամարները սեպտեմբերեցն արտասուան — սկզբում Պոլս, յետո՛ր Փարիզ: Նրանց ընդէն իրենց հետ ոտորջ պետական գանձարանը, պետական գանձարան տեսակ զոտքը, առևտարակ, արծ անձը, ինչ որ կարելի էր վերցնել: Փարիզում նրանց պահերին և մինչև այժմ էլ պահում են սպառնի կառավարութիւնը ժողովուրդի նախապետութեամբ և Ն.Սամբրելիի և Դ.Գեղեցիկի, Գոնգուլիի անդամութեամբ, կառավարութեան կից սակզնեցի միջկուսակցական ժարմին: Գունջի իրենց ներկայացուցիչութիւնը արտասու- ճանում, իսկ Փարիզում՝ գեապատանուը — ինչպս- սին — զնկամարութեամբ Ա. Գիւնիկիի, որը մինչև այժմ էլ պաշտօնապէս ճանաչում է Փրանսական կառավարութեան կողմից: Յուշացրին լիակատ բանու- կում սեպտեմբեր վրացի պապերն և զինուորակն զօրգախում՝ որոչ գանձութեամբ ուսումնողիք:

Պահելով իրենց կառավարական մեծեան՝ վրացի- ները շարունակեցին զարծոն պայքար մէջ յողուս Վրաստանի անկարտիկութեան: Այլ պայքարը ուղղում էր ոչ միայն բուլղիկներէ, այլև, առևտարակ, Ռուսաս- տանի զէմ: Այլ պատճառով առև և վրացի ազատ- զրութեան միջև բացեց խորունկ խրատամ: Վրացի- ները թեզեցին զպի Կակասուս ասորիներ՝ ուկրա- նիացի ազգայնականները (պետլուրիցի): Ինչերը, կովկասեան ու Քուրգեստանեան Համիդապականներն ու Համաթրականներն և իրերի անտրոզ ըմբացով՝ ընկան Քրքական զաղազակներու լրջանակի մէջ, ժողովուրդի կառավարութիւնը և վրաց մեծեւելի հու- սակցութեան ուշտարա վարիչները, ինչպէս և վրաց զաղազակն միւս Հասանիերը հրազով են Վրաստանն ազատել Ռուսական լծից Եւրոպական պետութիւններէ և, առաջին շերտին, Քրիբիայի օգոնութեամբ: Ս: Իրենց յայտ էլ կողմից արտաքին պատկարզով վրա և, որը նրանց կարծիքով անխուսափելիորեն սեղծ պի- տի ունենալ Քուրգեստանի և Եւրոպական որոչ պետու- րիւններէ ու Քուրգեստանի միջև, իսկ միւս կողմից՝ Ռուսաստանը ներքին խտանակութեան և անխիտանու- թեան, իրեն Շահնաւի խորհրդային իշխանութեան զայքարման: Այլ զկողմում արդէ իզ կանգնեան Շահում ժողովուրդները՝ Ռուսական, Քուրգեստանը, Ալը- բիները, Վրաստանը, զուրս կը զին ուսաներին և կը վերականգնեն իրենց սեպտեմբեր:

Այս ժամանակութեան Շահնաւին է վրացի-պետ- իւրականներէ մեծեցումը. կովկասեան Անկարտու- թեան Կոմիտէի շարիքիւր, Քուրգեստանի Եփրատիէյի հրատարակութիւնը, վրացի-Քրքական ճարտիկութիւնը, որի Կեանքով ժողովուրդ-Մարտիկիի Շահաարու- թեան են ստանում Քուրգեստանը Կողմի վրացի ժողով ժողով պատկանութիւն ուշտարակի Վրաստան:

Նրանց ժողովըրը շատ պարզ է — արտաքին պետու- թեան, մերթնէ խառ, սպառնի արտաքին-քիւնիք,

կարծակցութիւն բոլոր հրանց նետ, սրան հակառակ սն ռուսներին, թէկուզ թիւրքերի, թէկուզ սասունայի- կետ... Անս այս զաղազակներովն զէմ է ըմբո- տանում Մերեմիտին և իր զգրում տխրատում է ապա- տյանն, քէ ինչ յարձուս ու վրաստանը ճանաչար- չի վրա են կանգնեալ ժողովուրդն և իր գործիկները. Ոնչպէս և իր ընկերները, Մերեմիտին միևնուր է Վրաստանի անկարտիկները վերականգնելու անհրա- ժեշտութիւնից: ՎՄեր կրկնի զգաւումը Քուրգեստանի Ռուսաստանի կողմից և նրա ստանեմի արդարապետ- թիւնը, զրում է նա, ո՛ր միայն չվերացրին մեր ու- ղովորի ճգնումը անկարտիկեան, այլ, ընդհանրապէ- անի ևս խորացրին և ուժեղացրին: Լիտտարը, պատուելը մում և անխիտան — անկարտիկեան վերա- կանգնումը: Բայց ի՞նչպէս. պի՛ն ճանաչարի վրա պետ է կանգնի մի ժողովուրդ, որը պատում է զուր- ակէ պատկարգով, երբ միևնուր ուժերը զերկայեան են իր ուժերի համեմատութեամբ և երբ միևնուր հետ ունեցան զինեան թաղիումի զկայտով ինչը մտացել է մեռելը:

Մերեմիտի կարծիքով, սպային ազատագրութեան պայքարը ունի թաքման մեքը, բայց իր հիշումը բանաւում է երկու տեսակի — մէկը՝ ազգայն զե- մոկարական մեքով, ժողովուրդ զմտարական զե- սակցութեան վրա յնաւան և զարգացելով նրա ինք- նազորումն ութիւնը, ուժեղացնելով զայնքը ո՛ր միայն Համաթրաբային շարժակով ազատագրական պայքար մտղ ուժերի հետ, այլ և շենչող սպիկ սանձանեմում, առիթն սերացնել ժողովուրդի բարեւոջ զարգացման հետ այն միջկուսակցի ուժերի, որոնց ժողովուրդներ պատուութեան պաշտպանութիւնը զար- ընում են Համաթրաբային զաղազակներովն իրա- կան գործան: Մերթըրդ ունին պայքարի և սպայնու- կան մեթոզներով, առիթն՝ Կակասիւնով իր ժողու- վուրդը սիրող պետութեան ազգին, շերտ միայն միևնուր բանակից, պատրաստելով ժողովուրդը պա- տերազմի և զանկիկները որակելով տիրող պետու- թեան թիւմիներէ մէջ, սկզբելով ժողովուրդի բարեւոջ այս կամ այն զինուորական կողքիկցուն և ճակատարկ հետ:

Այս ուղիներց ո՛րը պէտք է ընտրել: Մերեմիտին երկուս ու մտղաբերից ճննութեամբ՝ աշխատում է ապացուցանել, որ յետպատերազմեան ուշտարուը գոր- ջանում է խաղաղութեան և կակաստերազակեան ճանաչարում: Դժմոկարական, որ առիթ Սերպուլի զնկամարող որն է, լուսն է Քափում ամբացնելու խաղաղութիւնը և վերացնելու զինեան ընդհարումներէ Ռուսաստանից: Ազգերի կից, կարգուն և նման մեծարիկները նպատակ ունեն յարստե և հաստա- տում զարմել խաղաղութիւնը, որն զէմ են միայն յետաշրջական տարերն ու բուլղիկները: Սերպուլի ընկերակարական հուսակցութիւնները գործոն պայքար են մղում պատերազմի զէմ. այսպիսով պայքաններով ինչ կարող է լինի վրացի ընկերակարականներէ զերթ պատերազմի ինչպում:

ՎՄեր կրկնից, զրում է Մերեմիտին, գանում է սասնելուպէս ճանր պայքաններում: Մենք նաւան ենք, և ոչ ոչ չի կանխում այն բանում, որ թե՛նց իրաւունք ունեն զէնքը մեծեւելիք զուրս զայ նաւանց զէմ: Ս: Ս: Ս: Այսպիսիպատեան պատերազմ ունեցան

էր, թայտ զժամատարս, պարտեցներ: Եւ այժմ ձեր հ մեջ մեղացիներ ոյժը այնքան է անուստար, որ ձեր սեփական ուժերով չնոց կարող չնուցանէր յարան Յաւր առջև արքայ ի նազով ի նոց միջոցով պնդել «... իսկանք խախտել ապ ուժեր անուստարութիւնը» ուստի այժմ ձեր գործն ու արքայ ի նազով ի նախնի սովորներ զոր չես ու, թէ պնդել ի րանկը անուստարութիւնն քայտուածներ կոչել:

Բուլեիկները ձգտում են նարարտը դարձնել անուստարութիւնն քայտուածը, նրանքի ընդարարութիւնը, որովհետեւ նրանք ընդհանուր աստի է անխիստութիւնն մէջ են փնտռում իրենց փրկութիւնը, թայտ մեջ, վնասը ընկերակարգիաններ, մի թէ մեծ կարող ենք մեր ժողովրդի նահատակիչը զինել ինքնակրթութեան քայտուածների նմարի վրայ... Ար թէ կարող ենք ասել, որ մեծ երկի, անսովոր անխիստութիւնն պնդել է կատարելը — մէկը՝ զէնդարարական գարգիստութիւնն ու ճիւղս՝ պատերազմական ընդարարութիւնի գծով: Գժամատարս, ձեր մէջ շատ յանտի կարելի է անուցիւն ապագի գործիւն պայտուածութիւնը:

Այդ երկիւնքի է նահատակութիւնն ուղիղութիւնն են նետում վրայ մեղանկութեան զնկարարները: Նրանք մի կողմէն արտառում են կարելի պաննի երդպական զնտուցիտեայի նետ, մտում են ընկերակարգիկն Միջազգայնի մէջ, իսկ միւս կողմից զարմում են մեղանկութիւնն անուստարութիւնն ինքնակրթութեան ուժերի նետ է Լրատանքի անխիստութեան վերականգնումը կարգում են պատերազմի է դրամատիքական պետութիւնների ուստի զնկարարի զնտուցի ընդարարական նետ:

Մերտույն երկարորէն կանգ է անում այս ինչրի՝ պատերազմի է Լրատանքի րանկից զերբ, լրա: Եւ պնտում է, որ այս ինչիցը զնտուցի պետ զն պարգարանած վրայ մեղանկութեան մատուցի է զնտուցիական մէջ շարադրութեան կողմը սխալ է ներկայացնում չարքը, է ժողովուրդը սխալ դարձնում է ստանում: Եւ պանտում է պատերազմը կարգը զնկ ընտարական իր րանկից ծաւալով, որովս զի նարարտութիւնը ժողովրդական մէջ լնկնի: Կրայ մատուցի մէջ ինչիցը պատերազմում է այնչես, որ, իրեն, որ, չնոց որ պատերազմը պայտի, Լրատանքը կատանայ ուղիղի կամ անուստարի զնտուցիական սպնութիւնն ուստների զնտ:

Այդպիսի պնտութեան մտնի իտում է ժողովրդական իր զնկն է նրանք պրտում, որի մէջ նա գրում է. «Ար նարարան է վերանկի րանկիցն (այսինքն՝ ուժով դարս զնկ Լրատանքի ստանաններից իտուրը զայնն ուժերը, Մեր.) Միջոցները այդ րանն նանկեր կամար կարող են լննի տարներ: Միջոցներից մէկն է անուստարութեան րուր այն արտաքին ուժերի, որովք րանտում են մեր հիմնական նպատակը: Աս անուստարութիւնն է ու ոչ միջոցութիւնն (իտուրը իտուր): ինչպէս, որիմպ, ասար պետութիւնները որչում են ինչպիսի զնտանական րանարարանն զնտ:

Մերտույնն ստարական է Լրատանքի նման անուստարութեան նարարտութեանն ու սխալ է նարարում ինչպիսի րանկից: Ինչպիսի պնտում էր ինչ անուստար պատերազմի ընթացքին, նրա ինչպիսի գրատուր մէկ միջոցիցը էր միայն պատերազմի, իսկ

այժմ պատերազմը վերջացել է և անուստարութեան պատերազմութեան ընկերակարգի լնն: Վերջ մի ժողովուրդի վրայ յարմարում են, ստան է Մերտույնն, նրա ստանքին միջոցը դրանք զնտուցիական է, պատերազմական պատերազմը, Բայց այդ չէ նարարական, որ պատերազմի գրատուցի պատերազմին կրկնայ իտուցի էլ պայտարի միջոցները պնդել է ման ստարտուր, այսինքն՝ պատերազմութեան նոր պատերազմի: Ինչպիսի նարարտների պատուութիւնը ցոյց է տալիս, որ այլ են անխիստութեան պատերազմական միջոցները և այլ՝ անխիստութեան վերականգնման մեկը: Միջոցային անուստարից շատ անկի նետ է արարութիւնն ստանը ժողովրդի նարար այն պնտում, կրք նրա վրայ յարմարում են, զան իտուցի:

Այժմ, շարունակում է Մերտույնն, Եւրոպայում մեջ ունենի շատ պատուածում են ընկերակարգիանները և ի մտառութիւն, ընդհանուր ընկերակարգիանները: Նրանք ընտրում պայտարանում են մեր գործը նարարանի կարծիքի տակ, պայտարանում են մեր իտուցիաները զնտուցիական պատերազմի է յանտի մեր վիտուցի նարարանում են իրենց երկրի վիտուցի նետ պատերազմի մամանկ: Բայց նրանք Լրատանքի անուստարութիւնը կարգում են ոչ թէ պատերազմական քայտուածների, այլ զնտուցիական գրարութեան և սրղիցութեան ուժեղացման նետ միջազգային զարարականութեան վրայ: Գտարարի վերակումը մեր նպատակների րանկիցն նարար նրանք նոցնայ աննար են նարարում, որպէս և ուրիշները:

Գտարարի ընթացքին պետութիւնները ինչպիսի ընտուցիական նարար, որովհետեւ ինչպիսի լնտուցիական անուստարանք իտուցի իր Եւրոպայի զարարական նարարարականութեան է նարարանք ինչպիսի անուստարանք: Այդպէս է Լրատանքի գրարութիւնը: Այլ, պատարարանում է Մերտույնն:

Սակայն այն մամանկ, կրք Լրատանքը ուղի վրայ էր, Եւրոպան զնկ մեջ ունեցան իր վերարարութիւն մէջ ցոյց էր տալիս մն զրուստութիւն, և մեջ մեծ զնարարութեան ստարայ իտուցիական նարարան: Մեծ սրղիցներից իտուցի նարարութիւնն մնոց րանկից կատարարութիւնների նետ անխիստութեան րանկից ու ստարայի փտուցիական նարարան է միայն նարարան անընդհատ լնտուցից իտուցի իտուցիական նարարան, նարարակցի է, որ եւրոպական պետութիւնները երատական նարարան տնի միայն այն մամանկ, կրք մեջ անխիստութիւնը պատերազմական նարարան ինչպիսի րանկից կան իտուցիական իտուցիական: այդ նարարանը նարարակցի ուստարայ պատերազմականութիւններից մէկը, որը վերջ զնկ Եւրոպայի ստարանքին մեր կարցի վերարարութեան: Թէ մեր ընկերակարգի րանկիցն կրք ինչպիսի րանկիցն այն գործիւնները, որովք զնկ մեր վնտուցի ցոյց էր տալիս որ և իտուցիական նարարարութիւնն, միայն նարարակցի րանկիցն էր, որ շարք զնկն Եւրոպայի իտուցիական անուստարութեան վրայ: Եւ որ նման նարարակցի րանկիցն րանկիցն զնտուցիական պետութիւնների զնկ մեջ ունեցան վերարարութիւն, նարարանք իտուցիական, կրք իտուցիական իտուցիական պետութիւնների զնկ մեջ նարարանք: Այդ ստարակցի զարարանքին մեջ նարարան է ոչ մի կատարարութեան նարարան զնտուցիական րանկիցն, որ նարար

մաշող պատուիրանները մէկը մի նարանիք իրականացնող անասունը: Ան մինչև այսօր էլ մեր պատուիրանական հարցը չի զարմել գործած դիւանագիտական պայքարի առարկայ, այլ ընդհակառակը, ամբողջ մեր մտայն-դասիկներ ուղղած է այն բանին, որ կարողանա փառաբան շնորհ իրական կրթականները շնորհաբան երթողական պատուիրանները կողմից: Ան այդ կատարում է այն ժամանակ, երբ մեզ նաեւս պատուիրաններ են երթողական պատուիրանները և ոչ մէկը բնական շարժարտութիւններ չունի, իսկ ոմանց նման նոյն իսկ անինչայտնի ընդհարման մէջ է: Ան այս պայմաններում պարզ է, թէ որքա՞ն անինքն են մեր յայտնը, որ կարող ենք անմահական իրան ստանալ այն ձևով, ինչ ձևով որ ցոյց տրուց ինչպիսիքն:

Հարց մեկնակները պայմանական դիւանագիտութեան առ կերպ են ծածուծու և իրենց ծածուծանները արտաշայտում են իրենց Փարիզի պաշտամանները սխրագայտում (Չառարար): Անս թէ ինչ է գրում թէրթի Զնորչ Կամարում է. Վ. Չառանիմէն, որը, ըստ երևոյթին, մեր Թորպանան է, կամ իր յատիկ ժարկանցից մէկը՝ Պատմական Քննամանքը Անգլիայի և Ռուսաստանի միջև նաեւ է զարգացած քարտեզայն կէտքի-Այսօր Ռուսաստանը ապարդիւն զգում է կործանել անգլիական կայսրութիւնն ու նրա հրդոյթները: Իսոյց Անգլիան թնու չէ, նա պտղաբաստում է զիմառորի Քննամանքը պատուան ձևով շարժելով իրեն յատուկ գնացադարձները: Մտառակայ ստացան ցոյց կը տայ, թէ ո՞վ է յայտնական գուրբ գալու Երջութիւնից: Չառանիմէն միակամայն ճնարար է Կամարում, որ Խորհրդային Ռուսաստանը յնչարտի Անգլիայի նկատմամբ: Ան այն ժամանակ, երբէն այսպէս պատուան, կասկանքի կը լինի, թէ արդե՞ր Անգլիան կը զուսանայ միայն յունչիկ գործերի պարտութեամբ նակատում է ուսուսական արդիւնութեան Ռուսացումով ճնարար Արեւելում: Նրա Կամար այդ կը լինի յատուցում մի առիթ ընդմիջապատումից իր մեծագոյն պարտութի՝ Հնչարանում: Իսկ այդ կը դատան ճնարար միայն այն ժամանակ, երբ Ռուսաստանը մի կողմից կը կարգէ Ռուսերեսումը — զրանով նա բաց կը թողնի իր մեղքը Հնչարանում տանող այն պատմական անասապարհը, որով, մի ժամանակ, Հնչարանում ներխուժեց Զնորչանի իշխանի որդի Մեն Մոզլը — և կըր միւս կողմից Ռուսաստանը գուրբ զէրի Կոպկանան ընծայողմանի միւս կողմը—կորցնելով Անգլիայի պարտը՝ նա կը նուսանայ պատմական այն անասապարհից, որով յայտնի նազիր շարժողքը յարձականքին Հնչարանում գրու: Դժար է պատկերացնել, որ Անգլիան մեղքից փախցնի այս նազարակց արիթը:

Մն այն թէրթ է, որ կուսկէտ է կարգում Կամարանայ արգայնականները զարգացականութեան Անգլիայից սկսած մինչև Բազու, մինչև Մամարզանու ու Փարուլ, Չարմանայ է, ինչպէ՞ս գրացի մեկնակները, որոնք իրենց կուսկէտը պարզ է որ Կակուսակ լինելու Կամարանայից մարտիկներին, աշխարհ նշտուութեամբ ընկնում են նրանց դրան մուղակի մէջ, քաշարում են նրանց, իրենց յայտնը կապում այդ մուլը Երջողիկները յարձակութեան նման: Ինչպի՞ս նրանք չեն տեսնում, ինչպի՞ս չեն Կակուսակ, որ այսպիսով մի ընդգրկի իրականացումը մեծագոյն նարանք կը լինի Հնչարանում, ո՞վ է անհայտնութեան, այլ և

Փորձական գոյութեան: Մի թէ պատուիրանը արտադրար նիւթ չէ տալիս նրանց՝ արտափելու Կամար նման ծրարները: Այլ որ այդ նազիր-Եւաների նման ներսաների աշխարհագրութեան էր, որ միտմտմանակ Հրաստանը մեղք Պետրոս Մենի մասնակցելի զիջել:

Իրականութեան յերկուսին, երբ պնդում է, թէ Հրաստանի Կամար կը լինի զգրախոսութիւն, կէք նա ցոյցանայ Անգլիայի շարժի յատուցաբան Հնչարանային անասապարհին: Ենաց, ստան է նա, աւելի վար կը լինի, կէք մեզ մեր ժողովրդի յայտնի ուղղիկն այդ կողմը. ա՛յն ժամանակ, երբ Անգլիան թնու աշխարհի բանը չի դնում իրբէ կը գործնական զարգացականութեան նպատակ: Ի՛նչ: Չառանիմէն բուսական շատ սինթ է կարգադէպ անգլիական զարգացականութեան պատմութեան մասին, բայց անուսպարհ է Քոզնի այն Կամարը, որը ունի վնասական նշանակութիւն իր կարգապարհներէն Կամարը. ինչպէ՞ս պատուան, որ զարդերի ընթացքում Անգլիան Կարգարար կենցարում մընչ է Ռուսաստանի նկատմամբ, բայց ոչ Կոպկանում, շնայտ որ Հնչար այն անասապարհով է, որ նազիր Եւանի գործերը ներս խուճեցին Հնչարանում:

Ան գիշրիկ տարիները զիջեցրել վրա չիմանում: Իրենուսին պնդում է, որ անգլիական բուսականութեան իր ուղում գտնածարանի Ռուսաստանի նկատմամբ մի կէտում, որը շատ աւելի մաշուցիլ է Ռուսաստանին, քան Անգլիային: Նա թերում է Հրաստանի օրինակը. պատմաբանից շնորհ, երբ անգլիական գործերը գրական լինուցիկաբ, ԵԱնգլիան չկանչեցնէ Ռուսաստանը Կոպկանի զիջիլ տեսակներ գրու և նոյն իսկ յուրից աւելի կրկնական մտղովորդներ անկայութեան: Միայն մէկ անգլիական պետական գործի: Գտնուց, որը մեծ ուշադրութեամբ վերաբերեց մեր անկայութեան, բայց ուշադրու է, որ նա էլ մեր գոյութեան Կամար վնասական պայման էր Կամարում այն, թէ արդե՞ր մեզ կը յարկնէր մեղք թերի Ռուսաստանի անասապարհը: Ի սրբի զարգացական շարժարտութիւններ կուսկէտ նրա նկատմամբ: Միայն ինչ տալիս ինչ չիմնի նկատմամբ անասապարհը, իսկ շնորհ իրենց զարմարեցին Խորհրդային Ռուսաստանի շարժարտը զիջիլ Կոպկան: Ան այդ ժամանակից, թէն անգլիական պարզարգայնականները ուրիշ նազիր Կամար կուսկէտ են Խորհրդային Ռուսաստանի նկատմամբ կոպկան ձևով, բայց մեր հարցը այսօր Կամարում են աշխարհի մի Հնչար, որի Կամար ո՞վ է ընդգրկողութեան չին ուղում ցոյց տայ իրենց Կակուսակներին՝ Խորհրդային իշխանութեան: Ինչպի՞ս բացարձակ այս անկար: Երանով, որ իմպերիալիստական Անգլիան Ռուսաստանը, նրա պայակայ գործութեանը անհամեմատ աւելի շատ է նազիր անուստ, քան իմ. Չառանիմէն է կարծում:

Նոյն վերաբերումն ունի և միւս երկրները բուսականութեան: Ենգլիական Կակուսակ ցոյց տալով տեսական նկատմանութիւն՝ երթողական բուսականութեան այդ նկատարարութիւնը չի կարում մեր ժողովրդի անկատարարին վերաբերող նկատարութեան նկատմամբ: Երբ երկրի իրականութեան պայմանութիւնը շատ չի տրվածուցն է գտնում այդ շարժանքում: Ան միայն ինչիմպարականներն են, որոնք ներս կողմնակց են Հրաստանի և միւս երկրների անկայութեան, բայց նրանց նկատարարութիւնը Կակուսակները չի գտնում:

Հետևաբ փոքրիկ Վրաստանի նահապետները չի գրաստան լայն զարկ տանելիս՝ աշխարհիկական կենտրոնում մեր ցանկացած շարժում, որովհետև նա անհիշարկե կապում է՝ այն ասի Կոստանի հետ, որոնք իրականում համար պայքարում են այլ ցանկանները, որոնք էլ խորհել, թույլ չեն տալ, որ որևէ գնում է՝ իրականում լինի Վրաստանը արտաքին համար:

Այդպիսով, զերտական հասարակության կրկին հիմնական ուժերը՝ քաղաքացիական ու քաղաքացիական, ինու են Վրաստանի իրավունքները զերտով պաշտպանելու նպատակից՝ առկնեն այն պատճառով, որ իրեն համար պատկառելի չի համարում ժողովրդի թուստամասերի մաս կոչվածում, իսկ երկրորդը, որովհետև միտում է մուսուլմաններին միանկի կարգադրությունը պատերազմական միջոցով: Ինչ անել, ուրեմն Այս պարսկականում էլ մասնակի պատերազմի մասին: Այլ որ այդ զեչքում Վրաստանը զարթո իր զայ ոչ միայն իր անկախության պաշտպանի զերտում, այլ և իրեն զորակալից թուստամանի զեմ կուրդ ուժերի մեջ չէ որ այդ կը լինի կզինվելու արև զարթուրեան, որ ընկա հանկարկառայանի զլինել: Այս որովհետև միայն կզել է մեր առև, իրեն նախապատշաճու զայ, թէ ինչ գտած են ներկայացնում նաևսած ժողովուրդների համար զինարարական դաշինքները, և միթև ա՛ծել, երբ մեր ժողովուրդը բացառիկ դեմք պայմաններում է գտնուում, մենք պետք է մտաանաք այդ դասը:

Կարող եմ նախզել, թէ միայն ժողովուրդը զգուշ է ու հուսալու և արկանախղորդութիւններ զիրեն չի ընկնի, բայց զկան վարչիկաններ, երբ անհնապասու ու իրանու մի ժողովուրդ կարող է զոչ զանույն ճարտեր: Որինակ՝ օգտատուան ապագամութիւնը: Այժմ դեմք է գտնել որևէ մէկին մեր շարքում, որը չհամաձայնելը, որ Վրաստանի առանձնացած, մենակ ուրի կենդի առակուց դասապարտում էր անախաղութեան: Բայց ինչպէ՞ս պատահել այդ: Եարժան գլուխ էր կանգնած մեր ժողովուրդի ու մեր կուսակցութեան լուսագոյն մասը, լուսադոյնը ալ միայն էր բարոյական-հոգեկար տակուսութեան, այլ և էր պատասխանատուութեան զիսակցութեան ուստիանելի, բայց և արևալոս բաժինը կայ պարտութեան: Ինչո՞ւ: Որովհետև որիս էր որոշորակած զործակալները: Եստ էին անհաւասար ուժերը: Վրաստանը մենակ չէր կարող զիսակուց առանձնակի բանակի դրահն:

Միայն տեսնում ենք, իր զինարտաքինամբ Մերենային բառական ուժով է՝ նա զերկացնում է իր ընկերներին արկանախղորդութիւնը, շատ զան բաներ է առում իրանց: Մերկացնում է իր հուսակցութեան վարչիկներ ռոմանակն ու զիսարտաքին վերաբերումը զպի ճարտարչիկներ լուսայան խոտուսներն ու զիսանախաղական խաղերը: Այսպիսով՝ շատ: Բայց ինչ պետք է իր ծրարքի դրահն մասը: Մերենային կազմում է երկու ստորով և ընկնում է ուրիև սոսակ ուսմանակցի մէջ:

Սեր նա առում է, թէ Վրաստանի համար Անդրկան թուստամանի հետ չի պատկարարի, կարելի է չի համաձայնել նրա հետ: Ճիշտ է և այն, որ վրացի ժողովուրդը չկար է խաղալիք դառնալ ինչպիսիքայինաների ձեռքին, բայց արտակից զուտ էլ հետևում, որ նա այժմ պետք է գնաթափել և իր բոլոր բոլոր զի՛

ղեկնորատական պայքարի վրաս: Ինչ անել է զգնմանորատական պայքարի, երբ զիսակց կանգնած է զինում ինձամի, ինչպէ՞ս կարելի է պայքարել անկախութեան համար և զարդոյն զինթափութեան: Իսկ Մերենային փաստարկն զարդում է զինթափութեան: Ես գրում է՝ միթև ուրի կրկինքում, համայնարտաքին պատկարարից յետոյ անկանում Հոգեկարութեան զի՛ս պայքարի զեմկուրտախի զիսուր պարտապանութեանից մէկն է, մեկ մաս էլ անկել այդպէս պետք է լինի: Մեր ժողովուրդն այսօր անկել զան կրքե կարւած է աշխարհից: Բողոքիկութիւնը մանր բարի պէս ընկած է նրա վրա և միևնույն ժամանակ բուհիկական ժողովուրդ անընդհատ կրկնում է նրան միջպաշտակն փրկուսմանից: Եսարտաքինական մասին: Այդպիսի պայմաններ ժողովուրդի մէջ ստեղծում են պատարանների համար Հոգեկարական նախաշարքներ, որ, իրր թէ, մէկը կը պոչ, կպատնէ է շատ զեմքով և կը զանում նրա գաղակը: Մինք պետք է բանակն նրա աչքերը իրականութեան հանդէպ, ցոյց տանք, թէ ինչպես անկելն են նրա մեջ ճարտերը: Մինք պետք է ցոյց տանք նրան այն ապագար, որը կընէ չի դաւանանք: Ես ապաշին, զաղաքական և ընկերային պատանայների պաշտպանութեան ուրից ճանապարհն է այն: Կարձակորդութեան ու ինքնազարգանելութեանը... Մեր բովանդակ նոր պատմութիւնը՝ սկսած վրաց ժողովուրդի զապագական զարթնից միևն մեր օրերը՝ վկայում է այն, որ վրացի ժողովուրդը, նրա պայքարը քուրդ ապագայիցնում, շատ անկել զորաւոր է իրեն զեմկուրտական-ինչպիսիքական ուժ, զան իրեն ռոպանակն ուժն:

Այս կէտը շատ թույլ է հիմնարարան Մերենային դրում: չի պարզում, ինչ է ուզում անել նա: Մերենային զգնում կարձակորդութեանից անհնապասուութեան և շատաշողիկով պայքարի զեմկուրտական միջոցը՝ նա միտում է յեղափոխական կուր որևէ մե, թէ՛ ընդհանում է, բայց զանում է որոշ նախաղորդականներ: Մերենային զրբի այն մասին է ինչ նաև Արքանդիլ ռուս մեկնիկորդի հետ է գալիս: Անկարտութեան նպատակ ժողովուրդը չի կարող զինթափուել, չի կարող զեմ լինել զինկուր զաղաքաներ, չի կարող մերենային և զինան պայքար անհնապասուութեան որը պայմաններում: Այս կէտում Մերենային ընկերներն, անընդհատ, անկել հետևողական ճանապարհի վրա են կանգնում:

Մերենային իր ընկերներից արժանական կերպով ստորերում է ուսուսան ինքնում: Առանց ուսուսական զեմկուրտախի համակցանքի և արկանախղորդութեան չի կարելի հանել սպասութեան, մեր պատարտութեան զաղաքանի ուժեղացումն ու յաղթանակի, առում է նա, սերտորեն կապում են զեմկուրտական զաղաքաների ուժեղացումն և յաղթանակի հետ թուստամանի ներսը... Մեր գործին որքան շատ աջակցի թուստամանը, այնքան շատ կզոյն մեկ Մերանան: Բայց այդպէս չի մտածում ժողովուրդա-ժողովուրդի հասանքը:

ժողովուրդն մեր գործակալները զրոյն հետևելու մեկով է ներկայացնում թուստամանը: Այսօր միայն թուստաման է մեակ մեծ պետութեանը, որ ընկնում է շատ զարկով զարթնում: Համայնարտաքին

գարգազու՛ր նրակ էլ կգտա, բայց անբողոքապէս չըբար-
 ձեցէ: Կրտ սահմաններում զեւ շատ ժողովուրդներ են
 մեացել, որոնք սպասում են պատուութեան: Այդ ան-
 խուսաբեմիքի թնկան օրէնք է, և նոյնքով եթէ այդ
 ժողովուրդներն իրենք հրամարեն էլ պատուութիւնից,
 դատմութիւն ինքը եր քաղաքակց գաղթով շրմայ
 գրիքն պատուութիւն կը ստանան: Ուստաստմութիւն
 շումը Վեկիկուտուբայի — պատուութեան դատավեճիւն
 է:

Ու, կարծես, ժողովրդային ժողովուրդութիւնը ընդ-
 գծելու համար պէրձուայ—յում իմ: Ձայանքին բա-
 ցապատու է, որ այսօր կամ վաղը եւրոպական քաղա-
 քացականութեան օրակարգի վրա կը զրկ Ռուսաստանի
 անպատճառական նրաօրէր: Այդ անխուսափելի է,
 որովհետեւ Ռուսաստանը անկարող կը լինի վերաբու-
 մանքային իր պարտքը: Այդ պատճառով եւրոպական
 դրամատերերը Ռուսաստանը կը շարտարեն շեմակ,
 և կը բաժանեն նրան անտեսական գումարներ: Ըստ նե-
 րապիսի, շատ Ձայանքին կը լինի հետեւայր: Վժայր
 դատապարտելը թմա հաշիւ չի անէ՛ յի անէ՛ կը Երկրի անտե-
 սութեան շանքը, նա կը զեկամարի բացասապէս մէկ
 նպատակով՝ որքան կարելի է շատ վատասել: Ինչ
 շատ ինքեան հետեւայրի է, որ նա կը դատապարտու-
 ների և զորմանկութեան կիրառման վայր կընտրէ ոչ
 թէ Ռուսաստանի կենտրոնը — ոչ մի շատ շուկեցող
 Վեկիկուտուբայի — այլ համ երկրների շրմաներ: Այդ
 պարագային երազել իսկ կարելի չի լինի Ռուսաստանի
 անտեսական միութեան շարին: Եւրոպայի բազմա-
 ցակիքի իր անխափան անտեսական կենտրոնը, Տոնտու-
 կան անխափան կենտրոնը առաջ կը թերէ և անխափան քաղա-
 քական հետաքրքրութիւններ և, ի վերջոյ, կը հասցնի
 Ռուսաստանի քաղաքական բաժանման, որի հետեւանքը
 կը լինի և Վրաստանի անկախութիւնը:

Այս միամիտ դատողութիւններէն Մերեանիկն արտ-
 լիւ է շուխեմիքն պատասխան: Եթէ, ստու՛ր է նա,
 մենք կանգնենք ժողովուրդային անտակաւի վրա և ան-
 խուսաբեմիք համարենք թողը բացձայն պետութիւն-
 ների քայքայումը, այն քայքայեց ինչո՞ւ լընդունել,
 որ Վրաստանն էլ, իրեն մէկից անէլ ապրելու ընա-
 կեցան չըրկիք: Մի կարգույն մէկ պետութիւն կարգելի
 իսկ եթէ Վրաստանի համար ժողովրդային իր ընդունում
 անտեսականութեան անկախութեանութիւնը, հայտ ընա-
 թողրել, որ Ռուսաստանն էլ կարող է ապրել իրեն
 քայքայող պետութիւն՝ շաղկապան ներքին սպառ-
 փոխարարութիւններով և նոր արտաքին աշխարհի
 հանդէպ:

Սեպոյ, եթէ Ձայանքինն պնդում է, որ Ռուսաս-
 տանը պէտք է բաժանի ապրելութեան գումարներ և
 անտի կըրողական գրամատկերի իխտանութեան ասկ,
 ինչո՞ք՞ և հաւատայ, որ այդ գրութեան հետեւանքը կը
 լինի անկախութիւնների անպնդում: Ընդհանրապէս,
 գրամատկերի շուքը կը թիկարդէ պահել Ռուսաստանի
 միութիւնը և ապրելու շաղկապան ներքին սպառ-
 փոխարարութիւններով և նոր արտաքին աշխարհի
 հանդէպ:

Բացի այդ, ի՞նչ կնք կայ մտածելու, որ Ռու-
 սաստանի պարտատերերը անկախութիւն կը շնորհեն
 Վրաստանին: անէլ որքանորայական էլ ընդունել, որ
 գրամատկերը Վրաստանը կը վերանեն զարգութի և
 կը սկսեն քանի նրա արտաքին քաղաքականութիւնը:

Իր կողմից էլ մտածելու լինենք, Մերեանիկի
 համար սարքը լուծում է մէկ ձեւով — ուստ և եւրո-
 պական զգձնորայութիւնը նա կարող անտեսականութեան
 արտաքինութեան արտաքինութեան կը լինի հետեւանք
 միայն ներքին զեկարքի, կամ բաշխելիներէ մնալով
 առաջ թերս: պատերազմական վրայուրէ: Ինչ մտա-
 փոխող սպեան անէլ շատ կը կարողանայ իրապե-
 նացնել իր անկախութիւնը, որքան անէլ ոչ կը նա-
 ւարթ ու կը պահէ վնասկան վարչութիւնը համար և
 որքան շատ անտեսական ձեւը կը թեր Ռուսաստան
 և Եւրոպայան:

Այսպիսով, այս կարեւոր հարցում անտեսանելի
 անդունդ կայ Մերեանիկի և ժողովուրդի միջև: Օրոյն
 խառնով սասմ, Մերեանիկն պաշտպանում է արտական
 օրէկնայութիւնը զազախար, ժողովուրդի՝ հաւատու,
 Մերեանիկի Վրաստանի անկախութիւնը կարող է զեմ-
 կարտիայ յաղթանակի նա, ժողովրդային փրկութիւն
 է որմում իմպրիմիտասական պետութիւններէ հակա-
 մարտութիւնների մէջ: Հակահետք է, որ այս երկու
 գործընկերակիցը չեն կարող համապնդել ու միա-
 մասնակ գործարարել միեւնոյն հաւանկութեան մէջ:

Մերեանիկի գործընկերակիցը մէկ, սակայն, թուլ է
 անկախութեան հարաբերութեան հիմնարարումը: Ժո-
 ղովրդային և իր ընկերները զեմ են Ռուսաստանին ոչ թէ
 այն պատճառով, որ ինչ որ պերկանցային հակաու-
 կութիւն ունեն, այլ որովհետեւ համարան են, որ
 Ռուսաստանը չի ընդունի Վրաստանի անկախութիւնը,
 Ըստ կարծես թէ, աղբակ ստանալու կնքեր էլ ունեն
 ուստակ ոչ մի յուրը հասցնել միեւնոյն այն անկեղծա-
 րէն չի արտայայտել յարաւ Վրաստանի անկախու-
 թեան: Ընդհակառակը, Վրաստանի աշխարհարարական
 դիրքը և հարկերը անտեսական գերը յուրը կնքեր են
 ուստի մտածելու, որ առանց յոսար կարող չեն
 համաձայնի Վրաստանի անկախութեան: Այդ զեղ-
 րում, ի՞նչ արէ՞ք ունի Մերեանիկի պահանքը անկա-
 խութեան, քանի նա անկեղծարարութեան Վրաստանի արտ-
 ար կարող է Ռուսաստանի նա: Ժողովուրդային և իր
 ընկերները, իրենք տեսականաց, անէլ են հետեւող-
 կան, եր, յոնտան անկախութեան, զեմ են զուրա զայն
 բոլոր Ռուսաստանների: Մերեանիկն ևս կը լինի
 հետեւողական, եթէ նա անէ, թէ անկախութեան իրեն
 համար պարման է առ շարիմ, ինչ շարիմ որ ընդու-
 նելի է ուստ զեմորայութիւնը համար: Բայց նա այդ չի
 ստում, շարմանում է պնդել անկախութեան վրա
 ստանց ցոյց ստալու անկախութեան հարաբերութեան
 ներք:

Այսպէս թէ անպակ, Մերեանիկի գրքը կարող
 երկայթ է վրացական իրականութեան մէջ: Հատ հու-
 թեան այդ գրքը չի կարելի համարել յաղթանակ զը-
 ւածք: Թուլ է իրեն քաղաքական հաւանքան և հո-
 զելի կողմը շատ ունի: Բայց մի բանում աւագարու է
 նա դրաստութեան շուքը է՝ ուղղուել իրենց յայտնե-
 րի կարցում և յուսահատութիւնի բախտահողութեան
 գրեթէ ընկերակիցը, զի յուր՝ Մերեանիկի հայրէ:
 Ընկալարների կողմից, հաւանաբար, ոչ ժողովրդա-
 ներն ու Ռաբիլիկները պետակցարմ ընտրել են իրենք
 համար և միատեսակ է կարելի, թէ կարելի է
 նրանք չես կնքելի այդ համբոյ, միեւն ոչ կնքող
 լնարկարէ: Բայց քաղաքականութեան, շարքինն

մեծելիկների զրա Ծերեւանիի խոսքը, սուղալան, որոշ ապաստարաններն կը թողնէ և էլ ուրիշ կը շարունակէ մեծելիկ պետերի ու շուքերի մէջ բացած վէճը:

Քի ժողովանդներն զենք է կը ընթացք կուրենան և է նշարի կարգապահութիւններն կը յանդի. — մարզաբանութիւններ շինք ուրում տան: Կողմ կամ դատարարի զերում էլ չէ, որ զուրս կնք գայի այլ:

վեճում: Մեր նպատակն է ծանր նեւեռն ու, որքան նմար է, առաջադրել յայտնի զարմնէ կոչ հասարակութեան և ժեր ընկերներն այն զարմնէ ու զարմար վարմերը, որոնք յարգում են ժեր հարեաններն և սրանք որիմակնք զատ տանն ժեր կնեւք ու զարմարեութեան համար: Որքան միմեանք շար համայնեք, այնքան լաւ երկու կողմ համար էլ:

Ս. ՄԱՍ.

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ո Յ Ե Ո Ւ Ր Զ Ը

Ետեմեր 4-ին յայտարարեցաւ Քաղցրոյ նոր մարտնամարտն աղջիկքը, որ ունաւարի. —

Պոլիս 693.600, Արարիք 80.030, Ծաղրնէ 150.889, Էրզրում 194.154, Երզնէ 114.445, Երաս 20.044, Իգմիր 712.009, Կուրդիստան 184.193, Երզնէ 141.970, Ատաւա 2.7.652, Արթին 258.741, Արագածոյ 127.224, Նուրիս 172.290, Ամասիա 111.145, Արթին 206.270, Որդիս 178.529, Ալարս 211.604, Իգմիր 91.031, Գարիս 131.083, Պրթիս 90.009, Տեղեղիք 237.066, Կոչ 161.080, Զոնկուրտաք 267.065, Պոլիս 208.628, Ն թրապոյ 132.120, Պարտաք 82.436, Տրաքուրքեր 193.707, Մուարթա 144.804, Էնքուրքի 25.016, Զարում 227.500, Զանգուր 158.588, Զեպեղուրքիք 11.057, Մամուս 273.283, Քարաք 263.618, Սիւրք 11.657, Սիպոյ 337.741, Սարաքիս 372.542, Տրաքուրտ 293.052, Զաքի Արթին 213.381, Գարս 205.464, Բրաքուրք էի 109.342, Ծաղրի Պարախար 168.529, Պարաք 420.712, Պարթիստիք 335.600, Պրքուրքեր 157.064, Կեսարիս 258.490, Փոնս էիք 286.070, Կրասան 116.117, Մարտիք 188.277, Մերսին 120.811, Մարաշ 184.938, Մեթիք 174.222, Մուարթիս 305.785, Նիքոս 166.576, Վան 75.193, Քրասա 399.545, Տարտանէ 184.533, Պոլս 217.507, Էրզրում 270.873, Փոնիս 502.228, Քեթարաք 303.641, Կիւմուրճիս 121.907, Միտոյ 146.055:

Այս պատերիքն համապի, Պոլսը զուրս ձգելով, 12.642.200 կը հաշուէ Քաղցրոյ բնակչութեան թիւը: (Պոլսը մէկն 908.000 հաշիցիմ, նախապէս): Ընդհանուրը շատ չէ միւրիս:

Ստաթիս կրտսկան մարզահամարն է այն, Քաղցրոյ մէջ, կրտսկաներու պիւրեւոր ժամանակի մը, ու, ժամանակից: Արիւնքն է վեր պատրաստութիւններ կը տեսնէին, խոսքը զուրս մը յատկացած և 68.000 պատրաստ սակմանեւ էր, զորնք զուրս հանելու համար:

Պարթուրիքն աղջի ունեցաւ հոն. 28-ին, Արթի աշխատանք զարգացած դատարարութեան և աղջի մարդիք տուր մուրս: Երանքն ստուցել էր, մանաւանդ Պոլսոյ մէջ: Արդեւեան գրեւ-կարգու կրտսկաներ շատ են, պիւրեւոր ժամանակից այս միւրեք խորնք է, կարելի եղանքն յապ կըլու մարզահամար մը հանելու համար, Երտուրքի մէջ կրտսկարութիւնը հարցադրանք կը բանէ թուրս տուներում, և աղջի մարտ գանեք լեցնելով կը լրկէ պատկան իշխանութեան:

Քաղցրոյ մէջ այս բանը կարելի չէ ոչ միայն

լուստարան տրտութեան, այլ և նախապատրաստներու նեւեռնով: Այլ կրտսկի երկիրը այնքան ճշլային բանք տեսած է, որ մարդիկ, մանաւանդ ոչ-Քաղցրքը կը սիրեն կապիւնիք ծրարներ տեսնել աղջի բանք մէջ: Այսպէս և մարզահամարի պատրաստի:

Առեւ կամ զուրսի առջ կրտսկարութեան, արժանապի, մանրամասնութիւններ հարգուել տանք եղանակաւ մարտ, — ստուց վարձներն են Քաղցրն ու Քաղցրեան հանլուցներում համար:

Ուրիշ հարկ տեսած ոչ միայն պատանեանք պատանի աղջի տան, այլ և պատանիք — առաջաք բանտարարութիւն — նախատեսել թուրս տունը, որ զուրս չէին բանք կամ կը մերթնէին պատասխան տայ: Այս թուրս միւրեքնք բաւական էին կուրտն Քաղցրոյ իրական համարքը:

Գնալք է ընդ, մանաւանդ, որ մարզահամարի ծրարքը նախատեսած եղանակով զարմարել կարելի էր միայն Պոլսոյ և կարգ մը դիւաւար զարմարում համար, — Իգմիր, Կիւրքի, Տրաքուրտ են: Ենթադրելով, որ յարգում են արեւմտեան Քաղցրոյ մէջ, պէտք է շարժանք զիւրապալ ըլլալ արեւելք, և մանաւանդապէս արեւելեան նախապատրաստ համար: 1925-ի սկիզբն է վեր կիւրտնք տեղի կուրտեան այլ ըլլանքն մէջ: Տարան վերնքը հարչարարել ենթարկեցաւ: Կէր Սալիսի շարժումը, թայլ լուրջներն զրգուրան կրելները: Մանաւանդ այս առիթ խոսքը զեպեր տեղի ունեցած վաճի, Բաղէի, Մուշի, Նարաքի, Տրաքուրտիքի, Էրզրումի, Պոլսոյ, Պարախարի, Տրաքուրտի, Էրզրումի, Պոլսոյ, Պարախարի զուրտներն մէջ, Լուրապուլ չէ որ հարցաւոր մարդիկ ապատանեւան են լուրներ: Տրքիւր, Սուսեւ, Վաստարապանի շատ մը պատաններ սովորուելն են Քաղցրոյ ոչ միայն զարգային, այլ և զիւրապան իշխանութեան համար:

Անպիս որ, մանաւանդապէս արեւելեան նախապատրաստ համար հարգումը Քաղցրն աղջի շատ ենթարկութիւններ պէտք է համարել, շատ թէ զիւրապան մարզահամար: (Տարախի ինքիք է թէ իրական երեսան հանած մարզահամարն է որ հրատարակութեան արեւելք, թէ այն ինչ որ շարժար տեսած են կիւրտնք):

Միւս կողմ, զիւրապան կրտսկարութիւնը զարմարանեան ըլլալով նախապատրաստութիւն, աղջի զիւրտութեան կը մտնեն հարեանքի զիւրտները: Ինչպէս սովորները վիտուր կը կոչին այսպէս (Պարախար, Զարում, Զանգուր են): Առ-վաճար երեսան

կենդանի մարդկանց թիվը իրական արժեքը, մասնաձև էր ծանուցի իրադատելիքը չափարկ ընակ-ընկերքը, և մարդկանցին զեղարքանակ պատկերը: Բաղդատուժեան կամար, այսուհի կարտասուներ ուրիշ ցուցակ ժը, զարմար թըրական աղբիւր, հրատարակած՝ 1924ին, ինկիտիի մէջ («The Statesman's Yearbook», 1925) . —

Առայեա 224,737, Առտա 137,915, Իտիւրի 111,080, Ուիլիոն Գարահար 237,256, Այալն 181,417, Անթապ 173,911, Աղստոյ 119,227, Ամասիա 184,312, Ինկիտի 347,192, Արզուան 85,469, Արշի 79,062, Արզին 45,358, Գաշաղիս 45,358, Պիլիս 60,811, Գոյա 206,614, Գուրտոյ 80,183, Գրուսա 251,226, Զաթալան 202,315, Զորոմ 231,693, Գոյիս 826,430, Տարուան 156,408, Տէնիզլի 236,123, Տէրսիմ 57,925, Տիարզէթի 145,151, Էրթորոյ (Պիլէնի) 179,932, Էրզրոմ 391,288, Էրզնկա 93,097, Էնկիլէնի 141,558, Կէրիպոյ 38,015, Կիւն 67,633, Կիւմիշլիսան 130,994, Էնթրուրի 61,568, Ըշիլի (Անկիլիս) 104,021, Էնկիլի Պիլիլի 68,125, Զանկը 155,451, Եապին Գարահար 145,264, Գարասի (Պալըքէթի) 371,671, Կարս 63,107, Գասիէճուան 411,502, Կիրտան 202,132, Գրքթիլիս (այժմ Գըրքիւր Էլի) 64,379, Գրքիլէնի 130,149, Գոնիս 827,087, Գոյան 68,649, Քէնթաւիս 283,627, Լադիսան (Իրիլ) 216,164, Մայաթիս 229,301, Պարթըր (Էլ-Աղթը) 200,650, Մարաշ 164,671, Մարաշի 174,808, Մէնիկի (Մաշա) 168,378, Մերսին 100,067, Մուշ 23,007, Նիզի 173,407, Ռուստաթ 95,753, Սղերք 89,489, Սարահան (Մաշիս) 384,810, Մասան 177,383, Սիւնոյ 151,776, Սիվոյ 368,733, Սինկիլի 61,703, Սիւրի 424,670, Սպարթա 145,164, Ռոզաս 236,798, Տրապիզոն 383,871, Սրտա 290,916, Ռարֆա 164,704, Վան 61,071, Եպիստա 226,482, Զանկուշաթ 183,063:

Բաղդատուժեան ուրիշ երբ ժը: — 1913-ին, Գարիարքարանի մէկ վիճակարարիներ վիշ Լու-Նակիներու ընակչութիւնը կը հաշիւը, —

	թուրք	հայ
Էրզրոմ	240,000	215,000
Վան	47,000	185,000
Ռաշի	40,000	180,000
Պարթըր	102,000	168,000
Տիարզէթի	45,000	105,000
Անթապիս	192,000	165,000
Լամարուար	665,000	1,018,000

Այլ միւսն ցուցակով, վիշ ԼուՆակիներու զիւր ընակչութեան թիւն էր 424,000, ուրիշ մանձնակաւաններ՝ 88,000, զբոլաշներ 149,000, զաղաներ 77,000, կիտաներ 37,000, Լեստրականներ 123,000, յոյներ և ուրիշ քրիստոնեաներ 42,000: Լամարուարը՝ քրիստոնեաներ՝ 1,183,000, մաճմուսականներ՝ 1,178,000, ուրիշ կրօններ՝ 264,000: Ընդամար զամար՝ 2,615,000:

Ու, վերջապէս, քրիստոնեան տարեցոյցը էր 1923-ի տպարարութեան մէջ, 1914-ին Թուրքիոյ ընակչութիւնը կը հաշիւը. —

Պոլոյ վիլայէթ	1,283,000	Սրապ	78,000
Զաթալանի սանձար	610,000		
Էնկիլի		Փոմար	1,891,000
		Փոքր Ասիա	
Իլլիկի սանձար	221,700		
Պրուսա	1,626,000		
Պիլիս	129,500		
Իլլիկ-Այալն	2,500,000		
Կասիէճուանի	961,200		
Էնկիլի	982,000		
Գոնիս	1,069,000		
Առտա	422,400		
Սիվոյ	1,057,500		
Տրապիզոն	1,265,000		
Փոմար	10,186,900		
		Լայսաստան և Քիւրդիստան	
Էրզրոմ	645,700		
Պարթըր	375,200		
Տիարուանիս	471,500		
Պիլիլի	308,700		
Վան	379,800		
		Փոմար	2,170,900
		ԸՆՆանար զամար	14,547,800

Ինչպէս կը տեսնէք, տարբերութիւնը մեծ չէ Դարարարքարանի ցուցակին և քրիստոնեան տարե- ուրին Լայսաստան միլիւն, — 2,615,000 և 2,670,000

Արդ, պատերազմէն առաջ նշանակած 14,547,000 ումարն զիջելով Լայսաստ, յոյները, ինչպէս և յատարարի կարտասները (թուրք և զիւրք), և ան- աղեկով Գարս, Սուրմալուս և Արզուանի, Լադիս 'արևի էր ունեւալ 10,000,000 ընակչի, այն ալ 1922- Կն: Ի նշպէս կրնան ծարի 14,000,000 Լայսաստ, այսար, 'քր Լայիս կէս միլիոն զաղճական կկան է զարսն, Կիւն անձամար թիւով զիւրքը կարտասն են: Ինչպէս 71,000 կը հաշիւն Լայսաստիանի ընակչիներուն թիւը, 1924-ին, Կիւն 75,000՝ 1927-ին, կը զտեսնէք, որ վանեցի թուրքերն Կիւն վերադարձուալ յեն ուրիշ և 'արսն զաղճական չէ զայստ, Լայսաստի պետական անակչութեան կամ սղատակիներուն:

Տրապիզոնի ֆրանսական նահանգի հիւպատոս պ. Լէֆրանկը դեռ 1920-ին կը նստաստէր թէ ամբողջ արեւելեան նահանգներուն ընակելներուն ձեկ ուրիշ յարցք մնացած է և վառ շարքերն ձեկ կը հաշուէր սխալ շարք ուղիք: Քուրք Քլիֆֆորտը մ. որ այն ժամանակ նահանգները այնքան էր 1923-ին, Ազգամիջ ձեկ կոչուող թէ Արշակ ձեկ մնացած է Նավի ստան, վախի գիտչերն ստաշի են. Ռուսերն 1500 ստանի մնացած է միայն 200, Արտակիթի 2000 ամարանոցներէն սխալ ուրիշ: Ենկ՝ըն վաւ. այս է ինչ գիտակ է: Ահպիպի մամ աւերակներու ձեկն անցանք:

Տակաւիսն այս ստաւան սկիզբը, Գովապուս վան կըզուտ անցան Քուրք — և նամաթուր — նամարող մը կը պատուէր թէ աշխարհ զարուստիկ անաշուրիին կը սորէ, որ մարդիկ ինն նամարակիր փողոց իննէն տանց զեկեր: Եւ որքան որքեր, իր շարժան ցոյ է. մարդ շեքեար սրտարանները: Նոյն Ազգամիջ նացիա զից միխիտ կը հաշուէր Քուրքից ընակելութիւնը, ենթին գարմար մէկրս ոչէր 12 մէկիտ համարներն զեմ:

Վերջերս նորէն թթան են Քրքացման ստաւորողները, ոչ-Քուրք ստարբերս. Կանկէպ. Սը շանցերի ստանց կնու. անխարիկ մը:

Եւ ինչ գրելիք ձեկերդ. « Մարզուն ձեկը կերթայ կը կնայ Տաշիական զարոցի մը պատին մեկ(Գուլիս): Ենաց վարչկնան սպանցի և, անլայնի, սեկ հասիկ քուրքերէն բոս յսեցի աշակերտներու ընթին: Տեսայ նակ, ոչ եակի(Անրը հոյեղիկ նրամարակող դասայան կառավարիկն աշակիտները: Եւ անիքնայն կրտաւուկ ստաւարի մը. ձեկն յապող փակել այն զարոցները, որ Քուրքերէն ստարբեր լնուց կը խաւսն Ազգամի: Նոյն զնտուրութիւնը՝ յոյճնայն կամ լոքեկտարի մէկ, փողոցը եզան խաւսակութեանց զարմէ, հայերէն, յունարէն կամ երբայնցերէն:

Գտաւական ստաւորումներ լնն տանք, այլ ընտան նեոնաւոր՝ բարորոջ զարգանակութեան մը, որ կը շեշուի 1922-էն է վեր: Լրագրական տրտախարութիւնները՝ ազգանկաններ են զարգանակ նոր կարգադրութեան մը: Կառավարութիւնը այդպէս կը պատրաստէ մտորքը, Քրքացման նոր ծրարի մը զարմադրութեան զինչու նամար: Եւ ամէն սը որտապող մը. — ԵՄԵՆը վեւեմներէն ձեր փտաւոր անուշը շնորհեցիք մեր թուրք շարժակիցներուն: Ներխախտ թուրք շարժակիցներուն անցողիկներուն ձեկ սթուրքը բարձր նշանակում է: Դերտուտարը երբք. . զնուած թէ մարդ էր ինչպէս Քուրք կըլուս. . . Ներխու մէկ ինչպէս կորիւկ է սրտի, գաղափարի և դրացունի միութեան նստաստել, երբ հրեանները, հայեր է յոյները ամէն տեղ իննց յեղուեղում կը խաւսն ք: 14, ազգը):

Եւ նորէն ստաւարի մը: — Փոխել զգրոցներու՝ ծրարիք, որպէսզի նեոնաւոր ոչ-Քուրքերն ալ գտանակ նիւական Քուրք: ԵՄ-Տ տարեկան սոցոյ նամար ճանկապարտեղներ թուուլ, անոնց լրջանաւարտները ընդունել նախակրթարտաներու ձեկ: Այդպիսով, Յո ստաւան ձեկ Քրքական մշակույթ կառաւարկագիտ ընդանորոյան կըլուար:

Կառավարութիւնը ստաւարն չի խաւսէր ոչ-Քուրք փոքրամասնութեանց ճանկապարտեղներուն, թայտ ուժգնորէն իր թաթին սակ աստէ է անոնց նախախրթարաններն և միւս վարտարանները: Եւ անիքը? Կրտաւորներ կը ստաւարն: Անորիքն է, որ կը ստաւորինէ, իսկ փոքրամասնութիւնները կը ճառագորտարին: Կառավարութեան նշանակած Քուրք ուսուցիչներուն թուականներն ալ անակնարկ կը վարեն, անոնց ստաւարի ստաւարու ոչ կրթական տարբեր, ոչ ալ պետական տարի նպաստներէ:

Միւրէն ինու, Քուրքերէնի և Քուրքացի դասաւորութեան ու աշխարհագրութեան զանոցը միայն Քուրքերէն կառաւարկէն, և Քուրք ուսուցիչներու միջոցաւ նոր հրամանի մը նամաւայ, այս ստարբերակէ, նախակրթարտաններ վերին երկու գաւառներուն ընդանորք պատմութեան և աշխարհագրութեան զանոցն ալ Քուրքերէն պետի ըլլան, և Քուրք ուսուցիչներուն ձեկը:

Փրքական ճեպարտագիտար տարրիք իմաստով մը կը շարժարի նակ այս պարագային:

Փոխանակ ձեկ անցանին բունաւայու և շեքեղ, աստիկնամարք, սիտափութեան կը զարմարէն կիմնական իրարիք մը, որ կը ձգտի Քրքացին Քուրքիս մնացան փոքրամասնութեանց նոր սերունդը: Լինը արդէն ինքիքներ կը ապտի. երիտասարտութիւնը՝ երբ շարժարով նեացան է, կը մտան ստարեղներ ու զարոցականները:

Եւ արդէն խոյրը զայլեր անուած են այլ նամարն միւս, 1922-էն ինքը շինք տարին զարոցական իրքով զիւս է Պէտը և Գուլիս ըլլուց, նամակուն նամար թէ ինչ կրնան ստաւարած ըլլայ փոքրամասնութեանց զարոցները, ներկայ կարգ ու ստարքն մէկ:

Զուրուրութեամբ, թայտ հեռուողական նամարով շարտայ կը ստարի պարտադրական շարժար ոչ-Քուրքերուն սոցալայնի կրթութեան և մշակութիւն զեմ: Անոնք արտաու մը ընդունեղ պիտի մարքն, իրինու. ընական ընթացողը, ԼԻԷ անակնակ մը ըլլատաւեր:

Նայն ձեկով ալ՝ փոքրամասնութեանց նամարայն և աննամական նստաստութիւնները:

1915-էն է վեր, կառավարութիւնը կը վարէ հայկական նստաստութեանց ստար: Զինատուտար պուկ մը յոյեր արթնոցոյ և ճանակիկ զարմանումներ կը նշուց, թայտ ըմտալական յոյթանակի վերիվայր շրջնց տեկն քան, և ոչ միայն արտ մը և աստէ որ ետ անոնցը ինչպայտաւ փոխա կամ կը կարգին շարժուելու (Փոքր Ասիոն, Կիլիկիա են.), այլ և անոնք, որ երբք փոխ շունէն, անոնք ալ վրա տին իրեն ունեցանները: Եւս ճանանարագակ փոտեղան են ապդարին կարանները, թէ Գուլիս և թէ դասաններու մէկ: Կառավարութիւնը շնանշարով թարտ յոյական աննամարութեան իրտուելը, կառակցի կը զարմէն թուրք սոցալայն ընփոխանութեանց թուրքերէն, և անոր կտուտ պրպարումներ կը կառաւար, զանուք մասնատ ինչոցներու նամար: 1900 Տայ մնացան է Անրատիա յոյաղանի մէկ: Գուրոց, Կիլիկիոյ, վանք թուրք սոցալայն ընփոխանութիւնները դրտան է կառավարութիւնը, և 280 ճանակներ փողոցները կը թափանին երկու ստարիկ է վեր:

Մ Ե Ր Զ Ո Ն Ե Ր Ը

Տ Ր Ա Պ Ի Զ Ո Ն Ի Մ Ր Ջ Ա Ն

Արգար Տիփնեան. — Ո՞վ չի հանչած զինքը
 Ծո՞ռարայի ամբողջ շրջանին մէջ, մինչև Տրապիզոն և
 իր շրջանն զիս ըստ Հնուանները: Ժայռի պէս ամուր,
 երկեսայ պէս փափուկ, փոքրէկ ծարմակ աչք հա-
 ժակնիս երեսասարգը, որուն համար զիսիք ու ջերնկ
 հաստար կին, որ ամբան կիցիկ արին տակ, միշտ
 բուռ քրտնին, ժայռէ ծարու, ձորէ ձոր սքազած
 զորնի խոսքը կը սանէր և զիւրացի կոչո սիրտերուն
 մէջ յնշագիտութիւնը կը հրեմէր:

Իր ուսումը. անաթո՛ղէ: Ան իր ուսումը սակեր էր
 իր սարերու, իր ձորերու ծոցին: Գրեւ, կարգաւ, և
 աչքսան: Բայց լսող մէջ, ուշադիր ունկնդրող մը ան-
 ձանքոյթ: Միտամտակն ստողը արամբարանող մը,
 աշխէս որ իւրաքանչիւր լսածն ու կարգացածը, իւ-
 րաքանչիւր անասն ու աղաքող պէտք է անցնէր իր
 ունիկ արամբարանութեան թոյլն, բազաւուէր անողոջ
 իրականութեան հետ վերջնական համոզում գոյացնելէ
 ստալ: Անս ինչո՞ւ. իր խոսքը կը լսէր ունիկ և շատ
 շատերուն անկեղծ խորհրդասուր էր գործով:

Իր կենդանայք Ապինոն զիւրի և ամբողջ Ծո՞ռարայի
 շրջանի Հ. Յ. Գ. կաթմանքոյշական գործին մէջ իրեն
 միջնապահս էր մեծ բաժին. սարէ սար, ձորէ ձոր,
 սարահա թուրը եղանակներուն, կը պաշտած գաղա-
 փարները կը քրէր անձեան. գաղափարները, որոնց
 վրաս արտացոյց էր երկար ժամանակ և որոնց հնչա-
 տութեան գոյացուցիչ էր բացարձակ հաստատ:

Որպէս թէ ինքը զարդոյն համար էր, աշխէս հե-
 ղինկ կպած անոր: Գարգռի ռուսաճական ճակարակը
 բարձրացնելու համար զորն կը զնէր իր կրտսիսն,
 որովհետև ճատող սերունդի գաղտնարակման գործին
 մէջ էր անկեղծ ցնդի բարձրացումը և անոր աստեղա-
 նական ճիւղաբաժանումը ասոր լուծին: Անս ինչու լու-
 նակ զարդոջ փակ էր մնացիք անհասկացողութիւններու
 բաժն էր իր ամբողջ ունի ու ուղար Ծո՞ռու տարբէրու-
 ւ անշակակն դժուրութիւններու հետևանքով: Ան կը
 շատուր դարձանէ աչք կորուսած ժամանակը և զիս
 սակնին ընել:

Այդ գժուութիւններու ինքնաթիկն անմեղորն զո-
 ւն էր իր գաղափարակից երէջ կորայրը, Արշակ
 Յորաքանն, շրջանի ամենատաղանդն գործիչը, զիւրի
 հազին, բուրբի սիրելին, ընկերն ու կարգալու: Ինչպէս
 կը կոչէր ժողովուրդը: Կը ոպումէ իր հօրիցորորդու՝
 Գալուստ Յորաքանին ձեռքը, կըր ծնունտ Գալուստի
 ձորէ խանութին մէջ զիւրական գործերով կը քրտնէր,
 որպէս զիւրագիտ և որպէս Հոգաբարձութեան ճարտա-
 սան: Գալուստ՝ ճարտան, սպիտիկ ճարտան: Գիւլը կը
 սփռ դաւարին ինչ իր վրա, շար թանգաններ կարթ-
 նելան, իւրաքանչիւրը կը բաշէ իր պատեանին մէջ,
 Գալուստ կը շարժող բաւական ժամանակ իր սիրտը
 զարգանք պահէ, մինչև որ իր երջող՝ Համբարձումի
 կողմէ կը պարտէ, և Գալուստ կինայ վրճեմնուդի
 զիւրակին: Բայց արդէն զգրուութիւնը ճայր էր սակը,
 ճարգին իւրո զիւր անշակակն թուրքի մէջ կառնան

էր բոյն զորն էր երջող, էր ընկերը, էր հարեանի
 ճարին: Գարդոջ կը փակէր, զիւրական գործիչը կը
 մտան կիտաս, կամ զիս սաղմոսային: Այդ կը տէր երկու
 տարի, մինչև կիրթանք կը հանգարտին, և բուրջ
 դարձակ կը փարեն լինարար աշխատանքի: Կիրթուտ
 այդ նահապարհեման մէջ մեծ զոր է ունեցած Արգար:

Արգարի և էր քանի մը ընկերներու շարքան լու-
 ջերու շնորհի գիւլը վերահնկնպանացիք և միշտ յա-
 ուրախանելու անդրապ տնկունք մը մտածել էր ասոր:
 Գիւլացին էր զարդոջ կը բաշտար տեսնել քաղաքի
 զարդոյն հաստար և կը շատը ժողիկ սպառալիս էր
 մէջ ունեցող զարգացած շատ մը: Համախարակային
 պատերազմը, սակայն, եկաւ վերջուրը շրջելու ամեն
 կարգ ու սարք: Յուրբոյն նարարար ժամանկութիւնը
 անիկ պատերազմիկ ժողովուրդը սահմանակցուց էր:
 Արզնե սեփէր պնդրից էր սիւրբ իր թուր սնարու-
 թեամբ, և հայութիւնը, ինչպէս ամեն անգ, հաւ հո
 ընազդորն կը զարք, որ մասին մէջ ինչ որ քան կը
 պատարասուէր, որմէ ամենաշատ ստուորը ինչը գիտի
 բլլայ, իւր քանի պատերազմիկ պատերազմութիւնները
 կը ստանային նոր մեքը, սիւրբան ժողովուրդը կը հա-
 տատակ էր կառնակներուն մէջ:

Բաւական խորհրդակցութիւնները անիկ անեցան
 զիւրի և քաղաքի իւրո հանկնդր տարրերուն մինչ, և
 քաղաքի ու գիւլը իրարու խորհուրդ տան իւրաքան-
 ջիւրն ընել իր կարելին ժողովուրդ սաղաք կարեանը
 զիմազբաւելու համար: Արգար ժամակոտ էր աչք
 սիրի, ինչ որ քան կորստար իր միացին մէջ, միջը և
 իր ընկերները միակ վրիպուրք միջոց քանի էին պի-
 տելուն մէջ: Ինչպէ՛ս հայթաթիւն, սակայն, զինքը,
 իրեն անհրաժեշտ դրամը կը պակսէր: Պէտք էր զինն
 զոնէ աչքի երեցողները, զարք անանկու ընդունակ-
 ները, կարեանը զիմազբաւելու համար դալիք մեծ
 աղտը: Համոզել այս ու այն՝ սպարդիւն էր, քանի
 որ ժողովուրդը անտեսանալիս փչացի էր: Իր միակ
 հաստիթը կազմող կազինը կը մնար շեմարաններու
 մէջ, կամ կիններու ձեռքով քաղաք կիթեր հօտան
 ստար փաշայէկ ճարտելու և պետական տուրքերը
 վճարելու համար: Սակայն, պէտք էր դրամ նարիչ-
 ալը անհրաժեշտութեան վրայ ցրած էր անունը սակն:
 Պէտք էր գտնել միջոց, թիւրք կնանիք զիմով: Ինչ
 զիւրի մը ույր թալարդիները կը ժողանէ վախիչ զա-
 րինին Տրապիզոն ինքու սուրանակար: Փոխարինող
 դրամը երկնց պէտեսուն արին քրտնէր էր, կարելի էր
 գտնի գործունի սքազած գործին: Խոսքն գործի ան-
 ջան: Ու կնանքորինի անփորձուն մէջ՝ գաղին: Գաղին
 ու խնդին: Խնդին ու զինները, որքան կարելի էր, արքն էր

Առաջին գործը չէր, սակայն, այս, որուն Արգար
 թերած էր իր լուսն ճանակութիւնը: Ինչ գործ որ նայ
 մողովուրդը շուտն հետ կառակցութիւն ունէր, ան
 առաւել կամ նայ շաճով կառանք էր Արգարի անան
 հետ: Ժամանակ մը Ապինոն սարերուն վրա բոյն դրամ
 էր թուրք առաղակներու ստեղծ խումբ մը, կարելի ասու-

ես որպար ան ժողովուրդը շատ կը նկզէր: Արդար
 մասնեց կախկանութիւնք մը ստեղծել, որուն նպատակը
 պիտի ըլլար սարսանկի թուրք սպանութեանը, քրեւի
 դուրսը. թէ: մըն ալ ստաղիտ առթիւն, պարսկական որ
 սայ և թուրք սպանասար ժողովուրդը շնորհիւ Այս-
 խար այլ խումբը գործունէութիւնը պիտի շարունակ
 սան մը քիմանկերու հաստատում. ինչպիսի որ պիտի
 չնուկ Արգայր: Վասն պիտի շատուցանելին ազանեց
 ու պէկեր, սպիտակի թուրքներ, որոնք թուրք սպան-
 կանութիւնք շնամաստորոշներ էին Փոքրիկ խումբը
 զինավարժութեանը Ծիրանունի Արաքսիսին, որ միայն
 դիմարտ մարդ էր. իր շարունակական փախսական
 ըլլալու հանգամանակով, թէ: ժամանակի մէջ նայ սու-
 թարք ժողովուրդը ստաղիտներէ, և նայ ժողովուրդը
 դասու իր ստրկու: արատութիւնը, ստանց գնանաւու,
 թէ ժողովուրդներու նախարար ստիկ եկան էր

Սարսանկանի ինչպիսի առթիւն կատարութիւնը
 լարել իր ուղարկութիւնը՝ ուղիով կատարանէ ժամանա-
 տարար գիտելու: աշխատեալ երեսասարգիները: Հարցը
 միայն ալ իր կատարանին, բայց փաստը չիպիտի
 Քուրքեր, սպանի, և ժամանարարար Արաքսիսի ընտրու
 Ոսման պէջը, սկսեալ էին ժամանակէ աչն Հայքը,
 որոնք կրնային աշխարհի գործը մը կատարել: կը գոր-
 ձը նորմալ, պէտք է յիշատակել նաև, նախագի
 լուսն մը, Յովսէփ Չեփնան, Ապիտի գլխի Չեփնան
 թաղան: Աստի, Արգայր և շնորհներ յարմար գտանցելն
 մեզին որպէս զինար կառուած չհարկեցերու համար:
 Արգայր ճնկնային և երկու շարքներ յետոյ զարմար:
 Անկէ յետոյ մնաց միայն գազանի: Իր այլ փախսա-
 կանութեան ընթացքին իր կինը ծննդարարութեան հե-
 տանարով մտնա: կինը թաղանցիք տանել իր ստաղ-
 նու ներկայութեան, մինչ Արգայր մարտն էլէ մնանկ
 նստան իր նստակի արարողութեան: Իրկինուր ընկ-
 րանակ լրնանակի մէջ լսանցիքը արցունքները սրբն և
 էր մէջ թէ մը ևր ստիպանք կախկնդին: Մնաց աքի լար
 աշխիկներով, որոնք մեծը նախը ստար ստրկական:
 Ինչը այլ մէջոցին երեսունը լէր անցնել:

Դիպրոք իրարու կը շարժուէին թատաղար: Հայ
 գիտելը շարունակական գազարարի սակ էին. կատա-
 ժարական մնելով որպէս հեռացուած կը սեղմուէր: Կատ-
 կանութի մարտը երթնէր, ինչպէս թան ստրկաններու
 և գործերու յանձնարի ներկայութեան նայ գիտելու
 մէջ դատականներ էին ժամայաւ փոթորիկը շտակա-
 նելով: Լուսն էր, որ այդ սրբակն ինչկը փախան Արե-
 նիկան անկաս պիտի սեղմն անձարը զինակարելու
 համար թուրք բանակին շատախաղաղութեւ: Եւ որով-
 ինակ մեր շարտեղները դասն կը նամարէին թուրքերու
 ժողովուրդին շարքը, տառաջարկներ մարքին այլ
 շարքը: Արգայր և քանի մը ընկերներ մեկնեցան, բայց
 սպանու, որ քանի մը անգամ զինակներէ յետոյ զարման
 հեռանումնայ:

Դիպրոքը հեռացուած կը դատարկուէին, երեսաս
 սարգիները հաս-հաս կը յանձնուէին կատարական
 մեղսաններու, մտորաններու և կիններու թախանմաններուն
 հետանեցով, Ի զո՞ւր Արգայր և իր ժամիկ ընկերները
 դիմելով զին կը լրկէին ժողովուրդը համարելու համար:
 Այնպէսով մէջ զիններու և զուգորդ դատարկաններու
 կողմէ կազման ժողովը, ուր երկու ծննդը էր
 պատարարութեան հարցը, սպարաբնէ էր սեղանի մը

էր երեսասարգիները մեծ մասով նստացել էին, սկսեալ
 զանգուածային սեղանակութիւնը և համար ընթացում
 սարսանկի թուրքը: Կարելի չէ գրի ստանլ այդ մէջոցին
 Արգայր ունեցան ջատարար բուրդին դէմ: Սկսեալ,
 կըսէր իր մէկ ընկերով, կատարար խնկի գտանակը,
 ստաղին զիպար արմակները, նկիտիկներ մէջ թանար-
 կանները որպաններ, և բարքը ստրկան՝ պիտի հե-
 տանէ մեզի: Անարմազանք էր իր խոսքը: Այլ մէկը
 խնկի շարքում, միայն որ կատարարութիւնը իր շա-
 րաւուրը գործը դրան նանը, արտար և շարքին: Այլ
 շարքը որը զարման, գրեթէ, դիպրոքով լնու որպան-
 տանաններուն:

Սարսանկի նախնիներն յալարը սքն իւր Գաղիի
 մարդ նախարար նարբը յետունի յարի երկու սեղ, մեծ
 ու փոքր Հայքը ամէն կողմէ դատարան էին: Ուղարկարական
 ամէն կարգու: թիւններով ստանալ
 Բնամիկ բանակ գրեթէ զարմանկայ կը սպանել յար-
 մար բուրգին՝ այլ սպէ մը նախնի ալ իր նախակ
 զարմանու: Գրուր սին թուրք կանոնարար զինարան-
 քը նայարուն ստիկ, ընկերացան իրենց մեծը յարի
 պաշտպարներուն, որոնց զէմ, սակարմ, թէր երեսուն
 և չինչ նախնիները ցնցելով իրենց լիթխարի նախ-
 կը, իրենց սեղակելով դիպրոքով մաւլ քանկներն թշնամի
 շարքերուն մէջ անարող որը, և թույլ շարին, որ անցը
 մարտուրութիւնը մարդ պատանուան քանի մը ստա-
 նակ նայերու վրա ալ սարսանկի: Այլ Տաղիի այլ
 փախսարար կրնէր, զերկապի, որ մեր կարգներու
 փաստարար յարմանակով զերկապու, կը կարմէ Տրա-
 պիկոնի պատանութեան փաստարար մէկ կը: Այս անկը
 մաւլ ընթացքին Արգայր մէկն էր սեղակել, որոնք զին
 կաւ զարգիկը շարքում, նայութեան պատարար կուր-
 ըրելուն սեղանու:

Արգայր ալ, ինչպէս բարքը, մնաց լնուները մինչ
 Տրապիկոնի ուսանակը դատարար: Սարսանկը կրնէր
 յետոյ մտաւ ուսանական բանակը, որպէս կատարար,
 իսկ ստաներու շարժելին յետոյ մնաց լնու ուրի լն-
 կերներուն նեւ՝ կրնաւ մնացած պարտականութիւնն-
 րը լրանցելու համար: Իր մեղմիտիկը նային երեսուն
 կրնով յաղկեցին: Եւ ինչպէս զարմանկայ թուրք զինար-
 կով:

Յարութիւն Չեփնան. — Այսինքն զիպի Չեփնանի
 թաղի անհետաշարուն գէմեր, Արգայրն յետոյ, ժամա-
 կայ թուրք զինարար սարսանկը, որ համարու էր լնան
 անարող շրջանին մէջ, իր ջանութեանը՝ Արգայր
 նշանակու: Իր զնդակը նայարկարգին միայն կը
 միկուէր: Երեսունը անցան երեսասարգը մըն էր այն
 ժամանակ, արձևուով երկապարար. և Տեղերէ քանի
 նայպիւ կը կրնէին զինարար՝ ստանալ թատարան իր
 զինարարութեան մէջ վախ սարսանկու համար: Թուրք
 թուրք լրնութեանը և յարգանքով կը ժամանակներ իրեն
 և սրև և թուրք լնու կրնար իր ներկայութեան նայ
 ժողովուրդի դատարար մէկ կէտէ մասին խոսել, այլևայ
 սակա կը միկուրարը խոսով զամ... զինակով. անոր
 անկար յար կեցկուր իրարով շատ ալ սարսանկութիւն
 յունկէին: Դաժմանկանու համարան զինարար մըն էր և
 զպրոքին դատարանը ներտաններին մէկը: Իր ամա-
 սան էր՝ պարտուած ան յանկ ստաղն: Գրեթէ մը ստա-
 տանու էր իր պատարարներուն մէջ, որպէսզ մը,

որ յառհանչական է րայտ անոց ծառ, որոնք ինչպէր շին կրցան ուսումնասիրել իր րայտ կողմերով, կամ ամբողջական անորում չեն կրցան կայացնել իրենց իրենց մէջ: Իր գործերն յարուսն ձեռ կը շափառարէր Ազգարով և իր միւս. աւելի չընձանայաց ընկերներով: Առեւ կամեր սէր էր, սակայն, և որն է բանի անպատ ճշ անտարիք յետոյ, ա՛յ կերթար մինչ վերջը, ինչ որ ու շուտ: Ը. Յ. Գառնադարեան անտարած դիւար, անոր մէջ և անոր միջոցով կը զանր ժողովրդի փրկութիւն: Իր զիւլպարտ անպատանկող Յարութիւնն ճայն տեղի տրեական էր: Արշ. Քարչազանի սպանութիւնն յետոյ, բանի տարի շարունակ զիւլպարտ կրտսեր էր, զի յիսակ, անկաշտա և անշահարեղի զի գործունէութեան նետանկող: Կերթար նոն, ուր ժողովուրդի շահը կը պահանջէր, և այդ շահին անարտնէ ճարտանկողութեան զիմբոյ պատրաստ էր: Իր անմահաբարեղ զորքն էր, սակայն, ստերանդակի խնդրին ճամանկցութիւն:

Կառավարութիւնը շարք էր իր բոլոր ուժերը գտնելու անար սուրենդակի կողմուրդը տասարկները: Հայերը կը կասկածուէին. թայց այդքան միայն. փաստեր չկային: Եւ որպէսզի կասկածի սուղի յետան, այդ տասարկներէն շարքը ճնկեցան որպէս զիւար: Այդ ճնկելու Յարութիւնի անար նահատարական եղան: Ամենատալ մէկ ամիսն սկզբ էր փախուտ տային. ժողովուրդին շահը կը պահանջէր երկտասարգութեան ներկայութիւն: Յարութիւն ա՛յ չզորանաւ, իր փախուտի միջոցին զիւրը կը ստիպէր բանի մը մէջ սեղան կը նստօ՞ր թուր ընկերներու նեւ, Յարտը ստուտան ա՛յ չը շնչէր. Յառնարան էին զիւրը: Իր յախուտն թնասրութիւնը շատ թշնամիներ ստեղծած էր իր շուրջը. իր զանութիւնն ու անպատանի ուժն ստրպարկները յարժար ստի՞քն էր պատեն այդ զմտանդուտը թշնամին, ինչպէս կըսէին թուրքերը, անհետանցնէ:

Ա. անհետանցնէ:
Կը թողու երկու գաւառ:

Յարութիւն Սիմաունեան. — Իտիպպու բաշարդ մը, որուն անուրը կարտասանէին Քաջ Տերիի թուրքեր տեսակ մը վարտ: Սի՞Քէր զիւրի անմահաբունեանն անն էր. զիւր Տրպպիլանի լեռնազիջային Քաջ Տերիի շատուղէտն ճամբը անկին մը կնկան՝ իր մէջ կը նուշէր զատաստի լափ ճայ ստեղծ: Երկարատար նոն թրջութիւն մը. այնպէս որ նայերուն անար անհրամանութիւն մըն էր միւս զինեւ ճնայ, թուրքերու վարչին ընդդէմը կարծեալ լռեցնելու անար: Եւ Սի՞Քէրցին, զոնն սրտանայակ, կրցեր էր անողպած գոյացնել սալ, որ թուրքերու արտաններէն վարտող մը չէ: Թայց Յարութիւնը յայն անն էր, որուն անար իտեղի գործի անցնելը թայ ճնայ է միայն, որուն անար ճամանարտուլ էր զիւրի սպանութեան տեսակետն յաղուղեք յայնի տանն՝ սպայի իտայ է միայն: Լար կը տարանէր, թէ այնին թուրքը, որ ճարակած մըն էր, անհետանց է. զայգիմբը պէտք էր Յարութիւնին շարքնէ: Իր պատկանի ճատակի իոկ յարգանք կը ներշնչէր թուրքերուն, որոնք կը վախճային անոր ճնակ ճամբնէ:

Գիւղի զարքն էր միայն վերջուղապան. թայց իր ընթացախարտութեան շնորհէ կրցար որ թուական պատ

շար նաւաշէն, Գառնարդին սի՞Քէր արգել երկտուր զինչ տարեկան կըլար և ճայր էր երեք զատակներու: Կատարած զայնպիսեան մը, անոր զարգած զպարտեղերուն ճշարտութեան թուիչ Նառտառողջ մը. միւս ալ պատրաստ էր անոց իրականացման անար յայն իր կարիքին: Իր թուրքերու նեւ անկան վնկերը, թե ու ալ անմերտ ոպանութեան նետանկող էր վրա եղած կակուծները պատճառ եղած էին, որ կառավարութեան ուղարկութիւնը կնտարտանայ իր վրա: Կը նտապաղէր շարունակ, թայց Յարութիւն անիւն արգիլէ, իր սիքան անտանակը կապատաստէ: Մարթեցաւ սուրենդակի խնդիրը, որուն ան ընթան էր իր ուժն ճամանկցութիւնը, և Յարութիւնը կարեւոր էր ժողովուրդի մեծամասնութիւն: Կառավարութիւնն ա՛յ որչաւն էր այդ շարքը վերջուցնել ամեն գեւով, ստափ ամեն միջոցի զիմբը զայն ձեռք զնետ: Կարէն ամեն որ իր ստեղ կը պաշարէր: Մեղարէ ճայր և կէր կնժարիկէն սպտանայիք, յետոյ ճնէ: Կը պահանջէին յարեւն իրենց Յարութիւնի թաղառոջը. կէրը, սակայն, նախանկող էր անարէր կնժարիկի վարչին լուտաններու, անիւրն զանկուտաններու, բան թէ յայնն լափ անտանու թաղառոջը՝ անոր ստղջ մահուան պատճառ գտանէ: Երջ ստիպակներն ու ստիպարքը, որուն իրանի մը անմահին կը սկսին իոկը կնժարիկ ամենաբարբարոս ստանակներու: Կնտակուտը թուական չէ, պէտք է զեմէն որք: Միջոցներու իր անտանու թաղառոջ իմաստու անար: Ատափ, թշուտ կնոլ վարտեղին մէջ կատու մը կը զինն, յետոյ կը սկսն ճնէն կատուն, որ ճնէն տակ կը կառայն ու երէն կնտան կնոլ մարտիւր:

Յարութիւնը մէկ էր այն փոքրաթիւներն, որոնք կը շատարկէին զինան զիմարութիւնը և որոնց կազմման նրապիրի անմահայն կարիքի պէտք շուր նայիտի գրաւն Տրպպիլան գոյալը և պարտութեան պարտալայն զոնն աներով զիմարտէին:

Այդ Տալլի պատմական կուէն, որ ստրպպիլանցիին ներտանութեան ստեղծանալուր կը յայտարարէ, ան պատանի վառանկ նեւ կը պաշարակէր մըր մարտիկներու թիկունքը: Թայլ լաւալով, ոք թուրքերը Ալիոնին լեռնային ճակատարկուն զիւր ճարը թախանցէ:

Տրպպիլանի սուտանու գրաւումն յետոյ ճառու ուստական թանակը, որպէս կոմաւար Ազգարի նեւ, ուր երկուքն ան վայրիցին իրենց զախութիւններով: Տրպպիլանի պարտութեն յետոյ կարեւորան ան: Սպանեցա՛ւ: Ո՞վ զիւր:

Արքաւա՛ Յովսէփիման. — Արքաւա՛մ... Բազալին ու անորով շընտին մէջ մինչև Քաջիւրը կար մէկը, որ աննայուն ու զնտանած շուր զիւրը: Ենկար, թուրք, կնոլ մարտին մը, կարիկառ ուշեր, որոնք կուղեն զարք թուլէ կուղերէն. պարապային անմահա շարիկող կամ զայցք նայալուք, սարպ զայլէք իր ճամանարութեան ուղարկող մը պէս, սրտախալ ճամբութիւն, ուժեղ անհատակուտութիւն, մարտը կողի, կեմխաշի կողիին պէս, ընկերակած անկարտին: Անու Արքաւա՛մը իր ընկանտը զիմբերուն մէջ նայալուական մը բարեկ լայն ստառով, սաշան ու կուկան կուտանցութեան զարգախարակը, ան ուր զարգախարակներու իրապարտման մէջ կը արէր ճայութեան սպա-

ապրումը: Այն ժամանակ զեռ երեսուկ չկար, բայց ազնի անուանացած և շորք զառակի Նայր էր:

Միայն իր գիւղի, Կիւսանայի Նախաբնիկների ընթացքը վերջացուցած էր, բայց իր ընթերցասիրտ-իման և իրեն անկէ զարգացանքուն Նառ ունեցած իր Նախաբնիկ շխմաներուն «Նահանգով» ան թաւակն թան էր իրաւունցած, և լաջը գիւղերը կարչույու մէկ գոյս տրոթիւն լէր կերի:

Հայ ազգաբնակչութեան շարին ամառը թուրքերու նետ ունեցած իր յաւանակի վէճերն ու թախուճները կը տարկէին դիմաց, որ շրջանայեաց ըլլայ և կիսով փախտապահ կեանք մը վարէ: Ընդամուտը պատերազմին սարք մը ասով Շահաշի լեռներուն վրա թուրք սպառնախոսեր մը կը զործեր, որուն անցանկերը ազգերին և բով թուրքեր՝ անկէ տան մէկ ապաստանի կը գտնէին, այդ անցանակները գտնենք Շահապղանի վտար էր: Միւս կողմէ՛ սակայն, իրենց զործանութիւնը ուղղուած էր զլեռնադարաբար Նաշիրու գէճ, ուստի և անդամեղա կը գտնուար սակց Նարան մը տալ: Արին մէկը Արրուան, Մ. և Վ. կունենան անոնց նառ անկողնած մը, և իրենց երկար ասնէն է վեր փայ-փայած նպաստակին կը խանեն այդ աւազակային խուզելի հետադակելով, իսկ մայրաքաղաք կը գրակ ու՛ զիսա Նաշիրու անդնդանակ:

Տրապիզոնի մուկերին 2-3 օր Նահաւորութեան վրա թուակ շրջելը, մեծ ծառով կիւրծի, քաղաք կըրկէին իրեն անբարձիւս եզոյ պիտայիներու գնման կամար, և կը գտնային բնուանարուն: Այդ երկար անարթութեան ընթացքին լեռնային անապատներուն՝ իրենց ծանր թեւէ ծանրութեան թուկ կ'ըստ, անոնք լառ անգամ ներխալու էին գիւտած թուրքերու յարձակման: Մեր Արրուանը մէկ երկու ընկերներով որդեկ պաւակ անոնց կընկերանար միւրն իրենց գիւղին սահմանը:

Անբաւան ընկիւր մը Արգաթի, սուրհանգակի ինչորին մէկ եւս անբաւան ծղուտ թերեւով իր սահնգ ժամանակութիւնը:

Հայկական անուանք նաշանակներու Շահապա-կերով ասնուող մէկը, կը շտապուովէր գիւտած զնա-գառնիներ: Ձեռքի ունէն զառա որքէ ոյ՛ չէր գտնել թուրքի վարչարարութեան քառա մայրու ամառը: Մշ-գամի իրաւոյթ էին այն խորհրդակցութիւնները, որոնք տե՛ն կունենային Տէրէ պաղէի Անտրիկին տան մէկ Արգաթի, Արրուանի, Գրճիկի Արշակի և արիւններու մէկն, որոնք գրեթէ մոյ՛ն մտածքը կը յայտնէին, և կը շնորհէին ստանջ զիմացութեան քաղաքակն կարիքը: Ոչոտ, սակայն, այս ուսերը, որոնց զագաթաբաղա-տաթիւնը նոյնն էր, և որոնք կրտային կրպճերը գոր-ծել, չէրցան իրենց մշակած ծրարքին ցոնէ կեւը իրականացնել: Անմայրութիւնը պակաս լէր իրեն մէկ, միւս կողմը ստանջ անուանակտութիւնով ստուան աննք էին: Ինձ կը թի, թէ պատահած այն էր, որ այդ ուսերը միացող և անոնցմէ մէկ միութիւն կող-մեղա ընդունակ անք, ու՛ր կը պահուէ: Անոնք, որ կուտան էին այդ գերին, որդէն չէրսին, թրքական

գիւղային ծրարքին յաջողութեան ընտանքը գաղտնիքը կը ցոնէն ապրուէ: Եւթ միտակներու թան աւազները անհասանելի, մայրածը ինչուոյցէն չէրսին Սալար: Այդպէս ու՛ էր: Այդ սարտակնիք ծրարքին Նեշիրուակե-րը երբայցէն էին:

Տնտեսանութեան յախըք օրն իսկ ծրարակեր Տէրէ Գալիէ ժողը նաշաղաղուելը կը կընէին թրքական նախապատրաստած անկց յարմարութիւն: Ու կ'ընէր սկիսա Ույ Տաղէի վրա թրքական նորաներու և Նոյ ճաշարիներուն մէկն: Թուրքերը որչորչ էին գրական սարք, որպակգոնիքին վերլին ապաստան, անցնէ ժողը և կուտարն վերլին իսկականը: Մեր ծրարիները, սակայն, իրենց Նոյայն Նառուէր ցրե՛ր՝ զնչուէին սար-բաներով կը գիտատրելին այդ վարչար յարմարութիւնը:

Բաւա մը զայնք նախապատրաստած անկց կ'ընէ կը մղէին փրկելու ամառը երկու նարիւրանկ երկուս մեծ ու փոքր Նաշիր: Կուրի կատարէ էր և արհիւտա: Մեր երեսուն զարկը իրենց գրեթէ նարիւրապատիւր ծղուտ թուրքերու վայրենի յարմարութեան կողքէ տանս՝ անոնցմէ աստեանները կը Նեշիրն: Եւթ օրը, սակայն, դու՛ կը տրել անդրադարձիչի Նոյան, Արրուան Յով-մարիւնի: Անտառ զառակի իր տունը մտեր և անայ՛ կը գտեր: Այդ անայութեան զգապիւն էր տե՛ր իրեն արկան անապատութիւնը: Միայն ինչը շորք զառակներ-ու Նայր մըն էր- կային իր ծնողները և ծնորք ընտա-րիկներու վայրենի յարմարութեան կողքէ լէր մայրե-սանայր նաշան կը և իր մայրին միայն պատերը արկապանց կուտային: Ինչքորմէն կ'ըստ՝ անտառ կը մտեր և իր ընկերներուն պատմած գարնարիչի երո-ղութիւնը: Կը պատմէր ան ու կուտար ստանջ պե՛տ: Կուի ընթացքին ան չէր կրտար թովանգակիւն ինչ իր մէկ: Կըրիտըրական արքայ զառուով լեռնա՛ն՝ ան յարմարութիւն գործող թուրքերուն ընդառնը կերթար, ու տաւը կրականոցի արագ Նարաններով կը զործեր ջանի մը Նարը, փախտուած ժամանակ մտնուները: Դիւրի գիւղը կը Նեուտէր շարունակ ու իր Նարանցէն կարծեա նոր կը ցաշտեր: անքան թոտը էին անոնք, ինչոց վերջուպէս, ինկուտ Եունիկերն վերաւար: Ձեռքը կրակի գիւտն ծառ թերին, Նոյան չէր կրտար, սակայն, անուրս մայ՛ր՝ կ'ըր իր ընկերները ջանի էր ցաշ անդին թարթաբարութիւնը կը Նարաններն: Ու կը զուտար վե-րաւար արիւնէ մը պէս: Ներքին ցառ մը կը կըրէր գիւղը: միւս կողմէ կը գտար, որ ինչը ու՛ անկողնա-կան պայտութիւն մըն էր, և իր ընկերներու անմեղաբա-թիւնը երբե՛ք յսկիւն կրտար գիւղը փրկել: Ու կատա-նարկէր սպանել գիւղը: Որ Ներսէս, սակայն, կը Նաւարմակի իր Ներս ընկերով վրա զնչուէր արմակի, Գնակի գտնած մը, և իր ընկերները սարտակով տե-սան, որ Արրուան անմասպան է կ'ըստ արհանաւոր իսկիւնով իր սեփական նախաին:

Եւթորք մուկիկ ինկու Նոյայն անդունջ գիւղին ասպն՛ լո՛ւա ու կ'ըրկուած:

Թ Ղ Թ Ա Կ Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ս Թ Ա Լ Ի Ն - Թ Ր Ո Յ Կ Ի Ի Պ Ա Յ Բ Ա Ր Ը

16 նայմը, Մասկա.

Արդեհ, սերմն, արտաքսեցին:

Յեղէ հրատարակեց Յէկայն և Յէկակայն՝ պաշտօնական հաղորդագրութիւնը, որ ընդդէմաբար պետերէջ Ձիմոյնիւ և Քրոյցկին արտաքսում են հոսանցութեանց, կամենել, Խաղովսկին, Սմիլչան, Այդովնովը և Այդէշեւը վարարում են Յէկայնց, իսկ Մուրաւյը, Բակաշևը, Անդրովսկին, Պետերսուը, Սոլովիւնը և Լիցոյինը Վոսալան են Յէկակայնց: Միաժամանակ հաղորդում է, որ երանց զգում են իրենց վարար բարբ պաշտօններէ կ, Քրոյցկին ու Ձիմովնիկց պատ, Քաղսնովսկի վիճակէ վերջնական կարգադրութիւնը յանձնելու է հոգեւոր 15-րդ նամագրութեան: Նոյն նպայ զգեւոր է նամագրութեան և Յաղովսկի վերաբերմամբ:

Նման վիճակ, որքան և արտաքսուման, պէտք է խոստովանել, այսու չէր պատում: Մնայած պաշարող կողմերի շարքերում թիւները արտակարգ սրեւան, ճարգին յայտ ունէին, որ, վերջ է վերջու, մի են կը գտնէ և կուսակցութեան միութիւնը կը վերկէ, կամ զէն կը զգուշ միջնկ նամագրութեանց, երեկ, կատմութեան Աղիպտում, այլ կերպ են ճանաչում: Ըստ երևոյթի, գրութիւնը այնպէս է բարդացել, որ ուրիշ կը չէ ժայել, քան զանկող կտրել: Մինք, նասարտ կանգնացուցին, չնք կարող գտնուլ, Քէ ինչ է կասարում կրննի նստապարիսպներէջ ներս, թիւ Մասկան այս որբեր լինել է նպարտ ստեղծ շուկներով:

Ինչու արտաքսեցին, ինչու և կարեւր չեղան նախաքան մի երբ գտնել:

Պաշտօնական հաղորդագրութեան մէջ արտաքսումները յանցանքը հետեւեալ կերպով է ձևակերպում. «Յերթուելով բարբ այն շղթաներէց, որոնց մէջ վեհաբանութիւն էր կասարում, շուտանկող վիճարարութեան ժամանակը կուսակցութեանը նոյն իսկ մէկ սոկոսը՝ ընդդիմադիրները ա) շարժանկում են հրատարակել հակահոսանցական գաղտնի խթաններ, որոնց մէջ զգարումէ ձևով ներկայացում են կուսակցութեան գործառնութեանը, իրենց այդ շտապարարութիւնները ապում են զարգել տպարաններում, որոնք սարքարում են զարգարան տպարան, թղթով և այլն. բ) կայտակարգում են մի շարք հակահոսանցական գաղտնի ժողովներ՝ հարկերով նրանց մէջ ոչ-բանարարական և կուսակցութեան ու բանարար գաղտնիքներ խոթել սարքեր: գ) հակահոսանցական գաղտնի ժողովներով պարտադրում են հակահոսանցական շտաբը, ձնում են կուսակցութեան զէն շղթայ պաշարները քարտեր և այլ ձնութեան ճանաչելի են զարձակում կուսակցութեան խոթել բարձրառ-

կան տարբեր՝ այդպիսով արձակելով բանարարութեան իշխանի հակահարկը: զ) քանի վերջով զգարում են Մուսկայնի նամագրութեան շարժանները իրենց հակահոսանցական ժողովներէ նամար՝ ձնել ենթարկելով կուսակցական ուղղութեան կողմնակցներին. հ) անցում են այդ հրատարակչութեան ժողովներ, որոնց մէջ նստար են խոսում կուսկուսի և խորհրդային իշխանութեան զէն. զ) նշանակներեն իշխանութեան ստանալովի որբ, փոխանակ դալու: Լինին զերգումանի ճառ պատարարում ընդհանուր թե՛ Վ Վ ժառ ընկերներին նա ժխանի սպիւնակում Մուսկայնի և Լինիկուայի միջնուար բանար զանգամներին՝ ընդդիմադիրներին պետերը գտում են փողոցներ և ցամաքում ձայն ու նուրիք, փորձում են այնպիսի կայտակարգել կողմերը ընդդէմ կուսակցութեան, ջրում ու պատերին փակցում են զարգել հակահոսանցական թուղթեր, կուսակցութեան զէն թողքում են կուսակցութեան և խորհրդային իշխանութեան խոթել տարբերին, քանի զգարում են որուններ՝ խորհրդային պահակները փոխարինելով սեփական պետական գաղտնիքներով խոստովանելով զգարում խորհրդային քրեականութեան շղթանակները, և այդպիսով քայտայտարարել թրան են զանում բանարարական շղթաառարար թիւները ունիներն:

Այսպիսով, Ձիմովնի և Քրոյցկին ներկայացում են, իբրև զխնարար զնկատելը հակահոսանքարարական և հակահարկը: զարգար, որ այնպիսում են ոչնչացնել բանարարական շղթաառարար:

Մի շար է այս: Ի նարի, կըլու չէ: Քնդհանուրապէս, Քրոյցկին և Ձիմովնի զարգարում են յանուն կուսկուսի որ և խորհրդային իշխանութեան, յանուն չնիւնիսի սնարարութեան ընդդէմ Սմոլովին, որի կողմէն ձնարի մէջ այդ իշխանութեանը արագորէն այլաբանում ու զարգելանում է:

Իրենց սեռակները նիժնարարիւ նամար ընդդիմադիրները հրատարակ զերն ի նարի, զարգար տպարարութեանը) մի պատարար, որի մէջ անուրոց ընտապարարութեան ենթարկելով սմոլովնիսի մեծապատարարութեան որբնակարար զարգարարութեան են քործառնարը՝ ներկայացնում են իրենց նրաղիքը: Այդ պատարարի մէջ ընդդիմադիրները իրենց ստանում են զնիժնիսի քուլնիներն և հասարակում են, որ իրենց են հարապատ արտաքսայիւրը շնորհի զարգարներին: Նրանց ջոյք են տարին, որ խորհրդային Մուսկովնը Սմոլովին իշխանութեան սակ անշիւ կերպով գտում է զնիսի գրամատարարութեան, զնիսի չին կարգերի վերականգնում: Մտածարար սարկիւնարարութեան սակարարութեան է. շուրջն անուր արարանները ձՅՄ-ը ունիւն է ճանաչար սարկիւնարարը: Անկարի մէկ կնիւնարարի անկի ժամարար անտարականներին մնարի է: Անուղղակի Շարիքը անում են տարաբանարարին: Գերզում իշխանութեան անցել է հարապատ զնարարութեան զնարարի զնարարութեանը հասել է անանկ

պարկեր: Այնուամբար, նամենատմ կենսիկ իստ-
 վանական շնորհ, ներդրակ պարհաում է Մասկոնան
 անտրաբան ուժերի շարադրումով: Գործադաննե-
 լի գտարում էն արած արակի տը բանւորներին և
 և շրջ գլում ինքանակեան կամակարար սուղեւոր
 արդկանց: Բանտրական զիպաստարութեան չիճեր
 արհաւում են: Ինչ փոխարէ ամբանով է կուրակի
 շրջ, կրտար, ապրանքան ու մանր-տարական
 արարերի անբարեաւթիւնը արարչային փշխանու-
 թիւնը տարերային թափով ապանքում է գեր է
 ան ք ժանր-ութեական, զի արհաստեմէն ինչա-
 նուստան:

Նիշ և այն բնորոշու՞թ Ի արկի, սխչ է Ի
 արկի, քանտրական փիտաստարան զարդար արդէն
 զարկի է զիպաստարան բանտրները զիքին: Եւ շար-
 թ, Ռուսաստան և խորհրդային միւս երկրները
 փնտարել արժ գրամատրական, մասնատը արդի-
 սարկութեան ու փոխանկութեան շրմաներու զգու-
 յուս: Ինքներն են Բայց յնչզիմարիներն արմը այն
 է, որ քրտար կարծում են, թէ միայն Միացիկի թա-
 րան է ձեպարը որ բանում ձեպար կամ կոմերսա-
 կան անփոխ է, որ արտ են տարի արի կերպով
 փաթեթան է Ռուսաստանի մարտիրոսներին զգին:
 Սաումարիկ է կարկի, որ եմէ Միացիկական
 քաղաքային ներտներ փոխարինեն թրջցիական
 քաղաքայիններով, կայուններ կը փոխի թաւ կու-
 վան Ձի փոխի Կր փոխի է, անշուտ, զբեղեղեղե-
 պը գուշ, փառեթեան ու բարեպաշտ զիմացը անկէ
 ստատիկուս գուշ անպարտական զբանում անկէ
 շատ անթի, թայց՝ խորհրդային ինքանութիւնը գրա-
 մ էն փրկի:

Արդեանտ — Ի նշ պղչ ու գարման են աստիար-
 կում ընչզիմարիները: Նքանք ստում են, որ ար
 կերպում ընկերարութիւն կատարանկը, որին ար-
 կում է Սիւլիքը, անուագն, ցորէ է և որ պէտք է
 շարունակել չին պայպար արտադրանքն շումը
 համաշխարհային յնչպիտութիւնը: Բայց որ սամաշ-
 խարային յնչպիտութիւնը չի արտադրում, Ի նշպէս
 անէ, և Ի արտական գրամատրութիւնը կայանումում
 է և բանտրութիւնը անկէ և անկէ համակում խա-
 դարանքն արտադրութիւններով — Ի նշ միշտ աշ-
 խարք ցնչուլ և յնչպիտութիւնը փոխադանում
 համար: Ձկան այդպիսի միշտ: Այսպիսով Սիւլիքի
 իրատեսութեան հարկարում է Քրոջկու երպանու-
 թիւնը:

Ընչզիմարիները ստում են, թէ պէտք է սկզբն
 կուրակին, խորը տարբեր զնչ զերազուս և մասնա-
 տաներն ու արդեանտարութեան ժամ և ստացան
 զամարիները շարաններ և համաշխարհային յնչպիտ-
 իութեան գործին և խորհրդային արդեանտարութեան
 գորդայան, թայց մասնում են, որ անթ՝ երկրում
 այդպիսի մեծ գրամարի չկան, որ երկրորդ՝ արժ
 1927 թաւան է և ոչ 18-ը կամ 19-ը: արքան է
 ճշտ լէ զերազուս կամ մասնատրիք գրամար փո-
 յը: Գիւրը արժ կամակարարան է և ամբը, կարծիք
 բանակը համակում է զի-գոտիական այժ, պնտակն
 մեղքան կեղով ամաստարերուն ձեւորն է գանու-
 մա պայմաններում դարձ խուճամարութեան չէ
 դիւն, թէ արտակարգ միջոցներով մարդկի կարկի

է արքան գրամ ստանուլ, որ անչպիտութեան ու
 բանւորական զիպաստարութեան փրկի:

Եւ, զերկարող, միամտութիւն չէ՝ և այն շարք,
 թէ միայն գրամով, երբ չկան անտեսակն ու Լոպի-
 նական անարարներ, կարկի է զնչզիմարութեան
 անարկի կարկի է, նիշ է, մի շարք անշարժ
 անարկի և կատարել՝ ապացուանում շումը,
 թէ ինչպէս շարժ է զնչզիմարութեան կատարողը,
 թայց գրամով նկաները չի փրկի: Պատմութիւն
 արդէն տեղ է իր գրամամարի, և ո՞չ մի զարաւումով
 կամ ներտական յնչերով չի կարելի փոխել այդ
 զիքը:...

Սակայն, մեծ լնչպէս Եր երկրից: Ըստ Յե-
 րայի ասանման յանձնատութեան, ընչզիմարիներ
 գրամարիւն պէտք է արտարարելը կուտակչական
 մասնում, որովս զի շարքեր, համազումարք
 անար, աներակ լինեն մէջ աստիարային: Բայց Սիւ-
 վիքը զարմը որում հտտում է և արկիցն պրամար-
 թի արտարարութիւնը: Այս հանդեմներ է՝ անկի
 գրուցն ընչզիմարիներին, և նքանք գրուցի կերպով
 յարմարանք՝ սկզբին տարմանի բանտրութեան և
 անկուտակչականներին էլ: Միամտանակ սկսան շար-
 ղանել յարմարի ընչզիմարի գրուցիներ ու Ռու-
 սիկներ, որում ապում էին գարուցի արաքաններում
 և նարարներով տարմանում գործարաններում: Անու-
 սարակ, ընչզիմարիները նայը աստիարակ շարում
 շարունակութիւն երևան ընրին, և նքանք կողմակց-
 ների թիւը որը այն սկզբն աստիարակ, Բուխարայի թէ
 միայնովը իր աստիարակ միւս, միքերն, ներդրում
 յայտարարել, որ ընչզիմարիները ողորմիկ թիւ են
 ներկայացում՝ հարկի համարող կուտակչութեան
 թուր անգամները: Սիւլ է նկատու ունեանք, որ ար-
 անտարում կամուխաններն և թեկամանների թիւը
 միջինն անքան է, ապա, որքան, ընչզիմարիները
 թիւը 31-010 պէտք է շարել: Սա արդէն զոլորակին
 թիւ չէ, մասնումը որ կամուխանների ընտանքին՝
 ամենարտակից ու գործն մասն է անքան ընչզի-
 մարիների շարքերը: Այդ մեծ անքան ենք էնչ
 այն զիպիտարիքը, որ զնչլիքը տեղի է ունենում
 կամուխանների շարքում: Վերադասն և միւս թեւ-
 քները լինն են անեղնութիւններով այդ զիպիտարիք
 մասին: Այսպէս, Ռուսարկի թեքի շոյ: 13-ի հա-
 մարում նարարագրում է, որ միշտ այդ ար զի-
 կուտակչի յիթացում 270,298 մարդ արտադրանք է
 յոլուս Սիւլիքի, 2,927 հարի՝ զնէ, այսինքն՝ յոլուս
 ընչզիմարիներն և 933 մարդ է ձեռնարակ: Վերա-
 դասն նախանում է, որ թուշիկների հայր թեւ-
 մասնութիւնը Սիւլիքի ճեւ: Անիշի, նա ճոտա-
 նում է, որ ինչպիսի հնչզիմարիան սակ կատարող
 զիպիտարիք մարդներում շատ շատեղը կը զերազանն
 կամ ներպը շնքն և կամ թարցնել իրենք իսկական
 համարումը: Բակ մեծ էլ յոլուս է ձեռնարակ, թէ,
 սուսարակ, Ի նշ արժեք ունեն թուշիկների կողոր-
 դան թեւը:

Անձերին փոտար այն է, որ ընչզիմարիները
 ցանցարիկ քանակ չեն: Այդ մեծ անքանք, մասնա-
 տարակն, զերկն անեղններն ու ցոլցիկի մասնակ
 էնենդարում և Մոսկոյում: Հանդեմները խորհրդ
 ինքանութեան ասանմանը անթի կարմարում

էնք վերից տրամ հրամանի ու քրտարի հիման վրա մի պայտ կոչով չէր հանդիսուած: Անոր կենսական արտադրութիւնը, որպէս զի կարգը չհամարարի, և քամուր-զիւղացիական և կուտում-բուժիչը խոցը ու խաչառտակ նշինք ստար հրեւրքի ու պտուղամարտիքիներն ստի: Միջոցներ էնք ձեռք անուած ճոխնէս, որ ընդգիծողք պետերը լիտան հրապարակով, երեսն չլան ու չլղարտն յարեւանական Հանդէսները:

Սակայն, այսպէս չլպտուենց: Ընդգիծողքները Հանդիստ չմնացին և եռանդուն գործունէութիւն ցոյց տան զարմարաններում և փողոցներում: Երանք Ժողովները որոշում էնք ՀակաՔաղկեդոն Թողոքիներում և պատերն փակցնում էնք ընդգիծողքը կռելու: Գառթ էնք խոսում և սուր թմախառում հովիտի պատշտական վարիչներին: Պրաչառան յարգումով ու վրդովումով և նկատում ընդգիծողքներին ճոխներ: Ե-ին ցոյց տաւ զարմանալիքները: Միմտակէր քան իր այդ, դրամ է նա, որդերով, խաչառտակ ու նահապետութեան քան: էլ անէն ու քր կարելի է զնուլ, երբ էնինդարտում ընդգիծողքները զարմարաններում բաներներն կուլ էնք ստան կամ զարու քալ ընդգիծողքը նշանակութեամբ, կամ բոլորովին չնախակցել Հանդէսներին: էլ ո՞ր կարելի է դնուլ, երբ Մոսկուսում աների պատերի վրա փակցում էնք ընդգիծողքը ծաղիկաբերով, որոնք մէլ հովիտար — Համառուական հովանիստական հուսակցութիւնը — ներկայացում էր քանակ անակի բնույթ ճանաչ, երբ Հանգիստ ժամանակ բաները և զնցից հուսակցութեան յնիներն Յէկան ք թացախանդութիւններով ժողովողքները պետում էնք ստել: էլ ի՞նչ պատել ընդգիծողքներից, երբ ճոխներ: Ե-ից պետ ճոխնք ո՞չ միայն զազանի կերպով սպում են իրենց թուրքիները, այլ և ցրում են սիկուսակցական բաներներին: Ինչ ովքեր էնք Մոսկուսի փողոցներում ուրախացողները՝ ճաչելով, թէ Քարիտն չիբանդից արաչառմից ընդգիծողքը շեռտորները փորձում էնք Գառթ թանել արտիկ ստել: Միքէլ դրանք լեցնող նկատանները (զրամատէրը) չէր, որոնք արգելում էր քանդակական շարքերում զայն: Միքէլ այլ սերտրոք ոչմեր չէր, որ ընդգիծողքներին Հանում սպմուկից զարուով՝ այստեղ ու այնտեղ Հակախորհրդական քարոզչութիւնը էր ստան, որ թան ստից չէր ունենայ, նիքէլ նիքեր ընդգիծողքներին երբէք:

Փակագծի մէջ տանք, որ ընդգիծողքներին զմ սթալինականներին վարած դուշարի զնեղերը մէկն էլ Հակահրեկական դրամութիւնն է: Ինչպէս յայտնի է, ընդգիծողքը բոլոր զնկարները գրթիք — Ջինովին, Քրոցկի, Կամեն, Քրասնուսի, Գառլի, Մեխլաւ ու այլն — երկու են և այն փաստը ուսից զնեղ և Հակահարգելիքի նշան, որովհետև ուսու Ժողովրդի մէջ ստանուման ստիկութիւն և կուտուման ընդգիծ երկուներն: Ա ու միայն Ժողովրդի, թոյն իսկ Կովկասի և կարծիք քանակը շարքերում Հակահրեկութիւնը սովորական երևում է:

Վերջապահում էլ յետ չմնաց Պրաչառան-ից: Ես էլ դրամ է, թէ՛ զամենամեծ գայրտում և խորունկ գրանքի պարտումով վերաբերելին ցուցարարները խայրիք, Միքէլով և զայն ընդգիծողքներին

խցունակ նիքերին՝ միտնական թայքերով ու սրիկայական խարիւթիւմով ք պտուղային Համալսարանային տար: Ե: Ե: Թրմանայրով, որ ընդգիծողքները զարու են կէկէ քրոզգի մ պատեւապաշտութեան, թողընդիվ մ պատահական յնիներն կուտակութեան միտնական նշանարարի տակ՝ Միքէլը շարունակում է, թէ այսպէս պարագայն ստախաներն անմտք մ ք պատասխանում էր, որպէսզի յանկարմարիք ըրենք Համարտը և ստիքին որշունել խարքարարին ստալ թերական պատակոյն կարպիտար՝ շիցցին Համալսարանային յղարարութեան զնկարարներ Ջինովին և Քրոցկին:

Վերջապահում և ճոխնէս, որ ամէլ շարք ընդգիծողքներին՝ Մեխլաւի, էլքցին, Գառլի, Կարպիտի բնակարաններից կարտան էնք Քրոցկու և Ջինովինի վանկիները, այլ և պտակամեր շիցցին և յնկարարութեան տարաբողքներ՝ Քրոցկի և Ջինովինները մակարարութեամբ... Միտնական փողոցի վրա, Քրոցկուի ստիկնէս, Կարպիտ և Քարիտ և չիբանդից պատշտումով, կանգնում էնք Պրաչառանութիւնը, Մեխլաւ, Այսիկն: Երանք շարտարում էնք ընդգիծողքը նշանարարներ և ստանմին ետևագով թացախանդով՝ շիցցին և Քրոցկին և Ջինովինը: Թացարարները խոցնող սուրցներով պատասխանում էնք՝ «էլնկցի»: Անցնող շարքերից երկաթուղային թանկարներ մի խումբ ընկերները զարու ենան, թարքարած պատգամ: պատակոյն այսպետաներ և յաման կեղտով պատահելներ ընդգիծողքներին, որ Հնուտան պատշտմիրից: Մեխլաւ ժամանակ ընդգիծողքներին վրա նկատում էնք փաստ յնեղները, կրկնակրկիներ և այլն:

Անքանդարեան Հրապարակի վրա սիրքը Քրոցկին փորձ արաւ: Գառլիստեղ, ստանմիրի վրայից, բայց այդ ստիկարի բուն ու ընդհանուր թողոք առաջ ըրեց անցնող ցուցարարներին կողմից, որ ճաչ Լիբրոպոզայն ու մի խոց ստել և զպատասմ, ժամանիչ կուլիր տակ արաչարելն Հնուտան:

Սրտգիծողքները փորձում են խոսել և ուրիշ տեղեր՝ Արտուրի ինչպէս, ՎՍՊՈՒ և Մանկոյն գործարարում և այլն ու ամէլ անկ, ըստ քոլլեկիւնան թնորքի կանգնում են թանկարները գայրտիքին:

Ես դիտմամբ տակ ընդ ույս պատանական տեղեկութիւնները, որոնք ճնշելին թուական են ցոյց տալու Համար, թէ որոնք սուր են փոխարարութեանները հովիտի շարքերում: Ես պտեղ է ստան, սակայն, որ պատանաթերթները ծանկն են շատ քան և որ զնքերը երակտունեան մէլ բոլորովին այլ են: Քարիտն չիբանդից զնկարն ժամանակ, սրիկան, անիք ունեցու թուան ծննդապատ սթալինականներին և ընդգիծողքներին — ո՞չ թէ պտեղով, այլ թանկարներին միքէլ և որոշ ժամանակ շրթիք կտալ ստալ: Կուրդ կողմերը թանկարով ու փոխարարով շարքերում միտնանց վրա: Քրոցկու խոսելու ժամանակ պարտակ ստիկ ստալիկի կը՝ սրթի ու պտեղով թողոքից, թէ դրան Հանգիտ վերանցից պատարագի գայրտի: Անք կրկններ ստիկ ունեցուն և ուրիշ վայրերում: Ես միայն զնկարական մատերի միտնականութեամբ կարգը զնրախանգել:

Պէտք է ստել և այն, որ բոլորովին ստալ են պտուտական թնորքին տակ լարելը, թէ ընդգիծողքներն ոչ մէլ տակ ընդգիծողքներն: Ընդհակարանը, A.R.A.R.®

կրանց շատ անցեր խանցերն և կրանց ծափահարող անկղզիները Քիւր շատ ճիւղեր, Ռասմանապէս, ճին չաղաքիներն ունէին հերտաւորութեան ճէլ :
 Նոյնքեր 7-ը ցոյց տան, թէ ինչ պատմական ուժ են ընդգիծադարները: Գրանով պետք է քաջաօրէյ անապարակել, որով Սիւսիքը իր նշաններն էլ ծաղրում կրանց ճես՝ աշխատանքով անկերը զարթնել կրանց ժաւանկութիւնը նամալուծարեն:

Ըյ անքի զայտուն գարձներու նամա Սիւսիքն Քարջկի պաշարի աստեղութիւնը՝ կանգ անենք և այն վիճարանական թերթիկները գրա, որնք կրքն յաւեւան, հրատարակեց Քրասապան Ուշ Թերթիկները — Սուր երեք — ամփոխուն են իրենց ճէլ ընդգիծադրները և սիւսիքներին վիճարանականց արձանագրութիւնները և ճի շարք ուրիշ գրութիւններ, որնք յերկարացան են ընդգիծադրները կարծիքներ: Թերթիկները հրատարակեցին նամանկ Յելագոյի և Յելագոյի վերջին յայտնական ընդհանուր ճողովի ընդգիծադրներին տաւն խոտուածի: Սենք տալով կրքերնք ժիւշն ճի զանէ նաւաններ Ն՝ թերթիկը, որի ճէլ ամփոխուն է Յելագոյի և Յելագոյի վերջին շայնացան ընդհանուր ճողովի արձանագրութիւններին այն ճաթը, որ տալով են սերտան ձիւովիկն, Քրոջկու, Սիւսիքի, Ռուսիոյրին և այլց կողերը: Ծաղկու կեկէ է յարպանց ազկուտ, նաւոր՝ կրքու և ուղղակի թնամական: Վեճող կողմերը խոց չեն ինչայլ ճիւճանց վարկարեկերու կամքը: Սիւսիքն կուսակիցները զիւրիւրն են ամենապիճիկ յճիւղներն, նաչայանք, ազմուկ, պարտաւոր: Ետտախա, զպարձնեկուտ, զիմարտ, զկեր, աներեն, սարխիւճ, զպուրտ, զպաղտան, զբզրագրուիչ, զտտախա, զպարչիկ ճնչնիւիկն: զնաւատարին, զուրացուչ, զկոպիտ անապան և ճան ճիւղը զարձաններով են խոտում կրքը ճես կոմունիստական Ռեզիզուտի աստանները:

Ձիւովիկը և Քրոջկին ստոգը ընդգտաւորութեան են նճթարկում Սիւսիքն-Ռուսիոյրին զաղաքակաւուրութիւնը: զնչոյններն ու թունճիւնները, ստում է ձիւովիկը, խանցարում են կուսակցութեան յարպանի անզոյմն պատմ ճնոց յարճարանը: Վեք յարճարանիւց ստում կտակը զրքը, պատրաստելը կուսակցական ստոգ յանենքու, պատրաստելը սախաճանքի քրտաքանուր: Ըս նախեւեք ճնով է ամփոխում Սիւսիքին զաղաքական սպարաքը: սիլիւզգայիկն ստարկնում Սիւսիքի սպարաքն է՝ 1) ինչպիսն յոգափոխութեան ամառն տալը: 2) խաչատուր պատմութեան Ուշանոր խորհրդի ճամոթիւնները ճես, 3) կնզկայի և Ռորդապանի Միւսիթան յարաբերութիւնները կոյճան արդարաճ, 4) կեփորումը Ցրտանայի ճես, 5) ջուշեր զվար նախագահարգմանան պարտաքի համաչալը, 6) կոմիտեներն պատմական սկիզբը, 7) ճի յարց կոմունիստական կուսակցութիւնները յանձնումը անքին զաշխիւում անքում և անքնաւում ազմուկ և յարկանչութիւնները ամեն կողմից):

Ներքին զաղաքակաւուրութեան ընդգտաւորում: 1) թանկերին վիճակի զարեւորան կանց անենք, 2) որոյ պաղութիւն թանքը գտաակարգի կողմից զիւրի Յելագոյի ներկայ զաղաքակաւուրութիւնը:

Ստու: Սրաշուք ճուպար, Ռրթին կրկնաշարք ճուպար (գաւլիւնում սերուն է ազմուկ և յարմուկ):

Ձիւովիկն: 3) կալայի անում, 4) գիւղացիները ստարտութեան զտաւորում:

Յարպ: ... և ստարտ նամանապուկ:

Ձիւովիկն: Մասնաւորապէս գիւղացիական միւսթեան կուսակիցները զարդոյրեան անում:

Ձիւն: Ձէ գր առ ինքը...

Ձիւովիկն: 5) Գննիկ ինչցան պաշարի ճոխութեամ, 6) գարնացիութեան անում, 7) գարնանարձան ինչքի սրում, 8) նոր յարճարակարգի, նչոյնանները, կալայիները, զիւրկրատներն ո՛չ ժիւշն տնտեսական, այլ և տղայական ուժի անում:

Ձայլ: Ինչոյլ ս շես անուլում (գաւլիւնում տերնչճես աղմուկ):

Ձիւովիկն: Ռեյդի կարող է պարձնեալ Սիւսիքին զկազարութիւնը զիմունկ գաւլիւնում, յարկանչութիւնները, ճարք յի յուսում կուսակցութեան աղեն, յանուր զառակարգի, կրքի, ինչպայպին թանքութեան աղեն Սիւսիքի պայլի յանցից, պարտութիւն պարտութեան վրա: նախեւեք — յարպանական սնանկութիւն:

Բարձրանում է անաւեկն ազմուկ ու թիւր: Գլորի, 1 և յէ նք ուղում 2, 4 կնուցիւր անքիննք 3, 4, որոյ յուսում է ամեն կողմից: Ըս ընդհանուր զարմանան ճէլ ձիւովիկը վերջցանում է իր խոցներէ անենք կրկու խոցով, ճիւր ներկուսակցական պաշարի անքով զնճարկի զարկանչաք յանզում և նախեւեք: զուց կանց ադիւսան պիտ ինչք ՌՅԱ ճես, որ ճենք խանց կուսակցութեան ճէլ, կնճ պիտն ճերտուկունք ճեղ: Ուրիշ ընտարութեան չկայ:

Երկուցան ճիւղարտում ամբին է զարճանում Քրոջկին: կրան էլ ընդունում են թնամական յարպանութիւններով: Քրոջկին ճնոցարում է Գիւլիուկ վարկիւններն, որ կնզիկներն են կտաւորում և դրպարախէ սեղիկութիւններ կաղորում ընդգիծադրները ճարեն: Ըս սկսում է յարմակն Սիւսիքին վրա: սիւսիքին այտորայ կազմակերպական յարկութիւնը, ստում է նա, նախորդում է նրա զաղաքական յարակիւստ: Ո՛ւր էր զնում վերջին տարին Սիւսիքի պիւլի: Գեան Քայ Տին, Ճնչոյ կայ յին Վէլք, Քերտիկները, շիթերը, Բէն Քիլունները, Ռուսիանները, Ռաֆիկները, Մարտիկները, Ցոնարարներն ու Ուտարակները:

Պարտկուկ: Վղուցեղանք ճես է, ճնչնիկնան կան, ուղղակի արքափոխէ է:

Սկիւզովիկն: Ի՛նչ զրկնի թանք էք ստում, Քրոջկին:

Սր Քրոջկին կտում է իրենց պառճարի ճարն և ստում, թէ Սիւսիքն Քրոջկին է այն, ճնչոյ պէնք է Քրոջկին յարկանչում են յորս կողմից):

Պայս պետում է արքանիկ Սիւսիքին: սկայ խոտարաք ժիւշն կնու կրակուրներ կր պատրաստեն, առէ է Լենինի Սիւսիքին ճարին: Սկայ ստարտութեան պարտիկ կնու կրակուրները սկիւր ճնչարմուկ ընդգիծադրներին զաղաքութեան ճէլ: Ըս կրք իլում է Լենինի կտարը, որից ստում է թերում կտարնը Սիւսիքին ճարին, զարճանում է անքնաւաչիկն սպանակիտը: Ստանում—Սկիւզով: Նին զպարտութեան է աղլ: Թայքերը: Ռ՛Հ, զու շառախոս, պարձնեկուտ: Պարտկուկ: Գարճիկն ճնչնիկն: Չայլիւն: Ստար յարճարակ արճարական: 5

Յայն. Մարտոսի:

Այս ձեռք շարունակում է իր ճար Թրոցիին: Այժմեղ հնարհեղ աստականում է: Մուրց, Բացակեղ չափները. պնդախորհրդեան պերզմանափոր, խաչաստակութիւն է. կորչի՞ սուրմը: Անկնք գուանանը: Թրոցիին չի յուսանաւում և շարունակում է. «Այսք սասմ են անարտայգրը. իսկ վաղը... (Այժմեղ) ... կուշտի վնքը չէ... ճարունը վարչիներ յանկ կանգնել է կենդանացոյ բուրեցական... (Այժմեղ, բացակեղութիւններ, արտասան է):

Վրոցիում. Ներք է: Քարտասակութիւն է: (Մուրց: Անիկ է անիկ սասակացոյ ապուկ: Սասակի ապուկ, ոչինչ չի շուտ: Նախազըզ գանգաւարում է: Մուրցներ: Չայներ. զենացիք անրանից: Նախազը յայտարարում է ընդմիջում: Ընկ. Թրոցիին անարջ ժամանակ կարգում է, բայց անկարելի է որևէ րան կանգնեալ, փորձի սեղանները անզրից հընում և սկսում են ցրել):

Ու. Թրոցիին չի կարգանում վերջացնել խօսքը...

Այս կտորը սակ անիկ պատկերարար է գործնում Գոծկորի ներքին պատկերումը, որի արժանաբանական վաճաճելու Ջիւնիկին և Թրոցիին վարտումը կուսակցութիւնից: Որով այնև վերադարձ լիայ. Նախասութիւն չի կարող մննել. Ուրեմն, ի՞նչ պէտք է լինի:

Ստեղծում որովորեցի բնական էլքն այն է, որ Սթալինը ձեռք անել անէ ինչոյ բնաշխիւտ Նամար արեղիմագրի հրատար: Եւ զկշեթն, ըստ կրտային, սաչ ընթացքով էլ զարգանում են: Բայց այստակոյց սխալ կը լինի եզրակացնել. որ ընդգնդագրիները բայտ բովին պիտի հրապուցեն:

Յնայն, ինք մի առ ժամանակայ Նամար Սթալինին յաղորդի էլ պարտութեան ժաման ընդգնդագրիներին, զրախից զնո չի հետում, որ Գոծկորի զնաչըը չուրք զպիտ պէտք է շարունակել: Ընդհակադար, անհնայն Նամանականութեամբ, Թրոցիին-Ջիւնիկին խորի ոչնէ կտորելուց յետոյ, Սթալին-Բուխարին կայտանան ընդգնդագրիները Երազի կտորելու էն ժամը մտցնել կեանքի մէջ, որպէսզի այդպիսով իրենց կողմ զաւեն քանուկներին զգուհ զանգուանները:

Այսպէս թէ արեւոյն, զրովինը շատ անիկ բարդ է, թան առջին Նայնացից կարգ է թաւ, և թնու խնդրիութիւն չի լինի շուտուստ Նաշիներ կարգի տեղ աննայն զկշեթնի շուտ: Մի թան, սակայն, պարզ է. Թրոցիւն-Ջիւնիկին արտասանը Գոծկորի շարքից Նամարի զիցք չէ: Նա կարգում է որոշ զարտ դրուի բուլեիինան տիրապետութեան զարգացման մէջ և խորհրդային իշխանութեան Նամար անկասակը չի անցի:

ԻՄՈՒԳՈՂՁԻ

Քաղաքական արձագանքները Լեւոնապետում

14 նոյեմբեր, Վարշաւա.

Երբք ժամանակ անընդամտ աղբիւրով Լեւոնապետում է, յանգն, շինեցով Նասարական ասլոպան խուերի ու պետական իշխանների ձեռք՝ եւ չիտ սխուրի. ինք սասն, որ ճանաչում են ինչպեան իրականութիւնը, որ այստար ին պատկերանում է Լեւոնայ ձեռք:

1. Արչի Ռուսաստանը, իր ներկայ սահմաններով և կոմունիստների իշխանութեան սակ, զարգացական տեսակետից Նամարում է աննայն անիկ ցանկունի Ռուսաստանը յնճերի Նամար: Ուրիչ որևէ իշխանութիւն միայնապէս կամ իր իսկ շարքում անարք անպատկան՝ նկատում է անճեանում, որովհետև այդպիսի Ռուսաստանի Նաղզկւ Լեւոնապետը անկարող կը լինի Նաղարտել ներկայ սահմանները:

Ոնցիւն այն է, որ 1923թ. Յիգայի զաւնագրով Լեւոնապետին անցնել մի շարք հողեր՝ ուսու, բնչոտու և սկզբունիքի ապարմարութեամբ: Դրան, սայտի կոչում են չնէ կուսակցութեան մշտական վարի է ճանաչողութեան աղբիւրը: Լեւ կուսակցութիւնը, միայնական յարգողութիւններ է ապրամանով իշխանների ապրելութեան տակ, իր ժամանակին չճանաչանելու հիցք Գրքերի զմեկ, որը 1920-ին որոշում էր ուսու ինչպեան սահմանը Նամանայն ապրելու սկզբունքի: Այդ զմով Լեւոնապետին բարձի կը նաներ պակաս կոչման, սակայն, սաչ կոչումը կը լինէր միտատր և, ճեանարար, պետութիւնը կը լինէր անիկ Նասաստան և անուր, իր այնպարկուսական արարելիների Նամար Լեւոնապետում անարժէք է Երազուցու. նա

միայն վարի մէջ է, որ ձեռքից կը իջնէ աչք հողերը, որոնց բնակիչները, Նախապիկ թախան շուկերի, չնն ձուչում: Անիկին պէտք է անիկ. անխառնակ ողբն այնանը այնքան ուսնել է, որ կուսակցութիւնը իրենիկ ստիպում եղաւ Նամանից թիտոսպան և ուղարկական լիզուրից պիտական լիզրին Նամարը գաղտնաւում, զպրոցում և վարչութեան մէջ:

Սահմանները Նամանիցնում յնն տարք կարգում են կայանառեղիքը, սխտականացան հողերի վրա բնակեցան պուստանից պիտականներին ու պուստանները: Յից և այժմ իր կուսակց, որ ապագայ պատերազմի ժամանակ Լեւոնապետը հէնց կրկնում իշխապետան կը լինի թշնմիկ ապարմարութեամբ:

Այս զրովինը թիչողքում է չնէ կուսակցութեան լինել ճարտար անարժէքի զիչող կարգից Նարանի նկատմամբ, որի ձեռ ունի անիկ թան Նաղար կրկնողը ընդՆամար ուսնայն տանը որևէ բացուան անըրպիտի՝ դեաներ և ինաների: Սրանով է բացատրում Լեւոնապետի զիբքը կարչուային խորհրդային զնպան կորկոյի սպանութեան ինչորում կամ ինչպեանակալ թարկուիչի սպանութեան միջուկպում խորհրդային զնպարմանան լիզրում, կեր կուսակցութիւնը մաղապարմաներին սպան կրկնող թուցե Ռուսաստան, սանց իոյնիկ Նարչաքմարմեան հնթարկելու: Նայն զրգիւններից են թիչողքում և այն խառնութեանը, որոնք զորմացում են միայնակական ուստարիկ վերաբերմամբ: Երբ 1923-25 թեակներին խորհրդային ճրտակութիւնը յարմարումներ էին գործում ինչպեան հողերի վրա, կուսակցութիւնը որևէ և բողջ կամ

գիտարարութիւն ցոյց լաւեց, սեղաճ գիւանդանական յանձնարարով, թէի ապացուցան թանկ է, որ այդ յարակաւեաները ՄՊ-ին մասնակցում էին կամուստար ցարդերը նման երեսօթիւնքի Հետեւեղով Հեւաստանք սահմանի սահմանապահ յատուկ մի գործառն է ապշ ձեռով միայն վերջ գրեց քաղեկիկան սարգարդներին:

Ենթամասնականական տեսակիցն էլ Հեւաստանք, առանձին գործածութիւն ցոյց չի տալիս, թէ է խորհրդային էլիտանութիւնք, Ռեզայի զանազարի ստորադրութիւնն որից սկսած, պարտական է Հեւաստանքին 30 միլիոն ոսկի քարքի նարապատեղարդի մասնակց Ռուսաստան տարած երկաթուղային կարգ ու սարքի փոխարին: Հեւաստանք կառավարութիւնը, իր թաղաքայինների տեսակից թանկեղծ է ինտարդուսեան գրամարկներում թողնում է30 միլիոն ուսրբու պահանջ էր գրեի, Ռորհրդային էլիտանութիւնք երկար մասնակց ձեռնում էր և յետոյ, որտեղից լեւական գրամի արտակարգ անկումից, սաարկից ընդունելի որոյս արեւելքով, որով 150 միլիոնը անում էր Հայրի 2000 դարս: Այս փաստը նոր իսկ ծանօթ չէ շատերին: կառավարութիւնք զարդեր է պահում լայն կատարակութիւնից:

Այսպիսով, որեւ կանկամից զորս է, որ Հեւաստանք զնուկ է ամէն զնով թուականը Ռորհրդ. Ռուսաստանի Հետ ընդհարակցաց: Վերերս մատուցում երեսու մի յուր, որ, իրք թէ, Անդրին ստաշարիկ է Հեւաստանքի գրակի ինքնամի է նստացումն այն քանի, որ պահանջած պարագային Հեւաստանք զորս զայ Անդրայի կողքին, իսկ էրք լեւերը մեթել են, ստաշարիկ է դրամական փոխհատուցում է զարեւել ահայնով Ձորան, թէ որտեղ միայն է այս լուրք, թայց փաստ է, որ Հեւաստանք իրտարքի թաղաքահատութեան զկազմութիւնը Հաստատ մտած են վերջինչուս անսակնոր վրա:

ԸՆ իշխանութիւնները շատ գլխացանք ունեն և կամուստական ներքին թարգլուսեան Հետ: Հակասակ հրաշքի Հետախուզութեան և յաւ կարգահերգումս ոտարկանութեան, կամուստական վարչաձեւք անչի է անչի անում է և սպասումս ռազարի մեծք ստանալ: Վարչապետ է Լոմի թաղաքային վերջին ընտրութիւնները անպատեիկ կերպով տին կամուստանքին շատ քաւ: Վարչապետը էրք թարգլ թիլին ընտրուներից է 377.000 քաւարկողներից 65.000 քաւ է Լոմսը 315.000 ընտրողներից ու 225.000 քաւարկողներից 42.000 քաւ, այն ինչ 1923 թիւ ընտրութիւնների մասնակց կամեհաստներին քաւ էին անել Հայրի 6-7%: Եթէ նկատենք, որ կամեհաստանք թարգլութիւնն անանից անչի յաղթութիւն է ունենում 17-20 տարեկան երիտասարդութեան մէջ, որը ընտրական արեւելք լուին զեւ, կամուստանքին Համարողների տեղոր պէտք է չ'ի անչի թարգլացնել:

2. Հեւաստանն այժմ սարգում է արդիւնաբերական սարքիսոյ և ստանալում է գործարգիկութիւնից, որովհետեւ խորհրդային էլիտանութիւնք Հակասակում է լեւական սարգիկների ներստութեան, և սուսական Հակայ շական, իսկ նրա կայակցութեամբ և պարգիկահար, մտած է փակ լեւական գործարանների արտադրութեան ստիւ, որոնք աննից լուս յարմարեցան են այդ շակակներին, Այժմ քանակութիւններ են

վարումս անտարական զարեւելքի մասին, թայց չէճ կարումս, որ նա որեւ, որովհետեւ անրոյզ գորգարութիւնն այն է, որ արդիւնաբերական շղեպները չեն Հաստատ խորհրդային էլիտանութեան և չեն տային երկարատե կարեի: Մէկից անչի ստաշարներ վնչուս սորքը պտագուստարների ուղարկեց Լոմ, որտե՛ղ, սակայն, չկարողացան թիշ-շատ սարք ընկնող զեւներ կատարել, որովհետեւ ինչպում էին մէկ սարգով վարք, իսկ լեւացիները չէին շամանայում:

Այս երկու կարեք ինչիւնեքք — կամեհաստանք թարգլութիւնն և արդիւնաբերական սարքիսոյ — ստիկում են լեւական կառավարութեան ուղիշ ալքով նախի խորհրդային էլիտանութեան և փափաղել, որ նա ընկնի, թայց միա կողմից, իրը շարեան, ուսեց Ռուսաստան ունենայու փարք գերապանցում է, և նա Հայաստան է ներքին գտարակութիւնների Հետ, միայն թէ Ռուսաստանը թաղաքային շարեւելիք: Մ'ըն է անչի լուս՝ անշուս և զանազոյ ստաշ շարեւելք, թայց անպարման շարեւելք, թէ թայնչի սասանակով և սու ու գլուխ քաղցի: Անս մի երկրաբանք, որի անել կանչան է լեւական թաղաքահատութիւնք: Անկարտութիւնք գրակելու վարք թիշարում է նրան Հանդարտեի և նախիակ թարեպակամութեամբ վերարեւելի զէպի խորհրդային էլիտանութիւնք: Ռորհրդային Հետ գիւնում ընդհարումս ունենայու զէլզումս Հեւաստանք ստիկում կը լինի պատերազմի երկու Հակասիկ վրա՝ քաղեկիկների և զէվտանայիկների: միշտ է, նման պարագայում պարտաւոր է զորս զայ և Յրանարան, թայց... Հեւացիք իրտան մարդիկ են և սարգումս Հակիթթը վաղուայ Հայց թարք են դատում:

Այս աննից Հետեւում է մի շատ որոշ քան. այն, որ Հեւաստանը այն որք չէ, որ կարող է Համարել շահագրգումս խորհրդային էլիտանութեան աննիւան մէջ: Ռորհրդային ռեժիմը լեւերի Համար անչի ցտակայի է, քան ուղիշ որեւ ռեժիմ, և պարք է, որ լեւ կատարարութիւնք յոմար կարգով զորս չի զնվ Ռորհրդային Ռուսաստանի զէմ: Այս անսակտից քալորմին աննիւն են այն յոյակը, որ Հակարդիկիկները կարում են Հեւաստանի Հետ:

Մի քանի խար էլ սարգարութեան մասին Հեւաստանում: Անային տեղը դրաւում է ուղարչանակն սարգարութիւնք, որը անուշ է ստանում Հէնց Հեւաստանի ուղարչանակն սարգիկներից: Հեւաստանում ք Վոլինի, Լոկովի և Ռուսիսլավովի նաւանդելումս սարգում է 3% միլիոն ուղարչիցք — ուստարին Ձիւայ և ոչ մի կանակ, որ քանից մտարտարկանութիւնը օժանդակում է ուղարչիցք յարգիկներին: Խարց այց, նրանց մէջ իրտա ունչ է անրտարական շարմումս: Հակարդիկու նպատակով լեւ թաղաքակները հրապարակ գրին Հեւաստանի զանազակայան կարգ ստուս Հայցը, թայց ուղարչիցքը չեն Համարումս որք նրազարք: Անկարչանակն պտագամասարները Այլ-մում միւս ընդհիմարիկների շարքում են: Հեւաստանում լուս է անանում ուղարչիկներին ինչպով 78 պարքերական Հրատարակութիւն, որտե՛ղ մէջ է և վերստմա՝ անակիկիւստանդների զպոյանի պայտանութիւնը: Հայրապետը քաղց անի էր

լրացրէր, կան նոյնիակ յատուկ կանոնք թերթեր, իսկ էլ միտմ լոյս է տեսնում թէ յուրը ամառային:

Ուկրայնական ստորագրողները անշուշտ զգանքաւոր են անկախութեան գիտելի վրա: Ներքին Սկրպարատսկի կողմակիցների անունները չեն լուսում այստեղ: Խոշոր թիւ է կազմում Լեւոստամունի և այս ստորագրութիւնը — ժամ կէս միլիոն ժողով, որոնք, սակայն, միացած ու կազմակերպուած չեն: Երանց մէջ կան անէն անակա քաղաքական խմբաւորումներ՝ մայրուիկ պաշտօնակազմից սկսած մինչև արմատական ընկերակցութիւններ: Երանք մէջա իրար չեն կապում ևն ոչ մի լնդհանուր գործ չեն կարողանում ստեղծել: Բարոյական անասկիւնք էլ ըստ ստորագրութիւնը իրաւ ցած է կանգնած:

Վրացի ստորագրողները թիւ: այստեղ 150 հոգի է, որի կէտ, իրեն պատկեր, սեղաւորուել է լեւական բանակում: Վրացական կամաւորները պետական նպաստ է

առանձմ չեն կառավարութիւնք, կազմակերպում է Հանդէպ-Լեւոյնթեր և դրանով պահում իր շարքը: Նախնականները: Վրացիները կայս են պահում Նար-րենիքի լեւա, ուղարկում են զբաւանութիւն, բայց նիսթական վիճակները պակասոր զմարտացնում է Երանց գործը: Երանց հայր նոյնը պրոպագանդ է աննրդին: Վրացական կամաւորն արմ տեղաւորում է Երկու սրբ-րիկ, ուղարկել աննիսթները մէջ, իսկ առաջ շատ շու-րակարան ուներ, որտեղից զգարա արեւք մտքը չկանարելու պատճառով:

Նայ ստորագրողները թիւը շատ աննշան է, Հայերն մի քանի հոգի, ցրած այստեղ ու այնտեղ: Ընդհան-րապէս, բոլորն էլ անկաւորում են և սարքաւոր միջոց ունեն:

Մի քանի հոգի էլ կան թաթարներ և կովկասեան լեւոնականներ:

Ք. ՆՎԱՐԱՆՈՒԹ

Է Զ Ե Ր Ի Ս Օ Ր Ա Գ Ր Ի Ց

I. Թիփլիսում.

Մայիս 26-ին, վրաց ժողովրդի անննքի պատմա-կան օրը, Հասայ Թիփլիս:

Վրաստանի խորհրդայնացումից յետոյ, առաջին անգամ Թիփլիսում եղել էմ 1921թ. նոր ապուտ տեսն-րին: Այն ժամանակ, Երևանից յետոյ, Թիփլիսն ինմ երևաց կատարելու գրախա: Նախ՝ արտաքին փարթա-ժութեան ու փալկն տեսակետից, Երևանը երա ժամ զից էր: Յետոյ՝ քաղաքում լքելիս, որտեղ ինքզինքը խորհրդային երկրում չէր գտայ: Խորք ցուցանակներ ու փողոցներ շտուկները վրացիներն, իստակցութիւնը՝ նախ լեզուով. մտքները՝ ապա ու Համարմակ: Բոլորի զմտքին՝ ինչ որ պատասխան արտայայտութիւն ու յուրը փոխեր: Զգալուք էր ազգային ունեք լանջ ու արմատաբանական վերարթնանք զիպի բողեկիները: Փողոցներից անցնելիս, յաւախ, կը լսէիր՝ Թորգոմիս, Գինկչկոյր, Սեկեհիսէ, Բամբէլիխի... Աննք քալա-փորում անկանիք Համարմ էր՝ անորում Երաստան, եզնկորատիկ անարաքհատութիւն, անննքին բողեկի-ները և այլն: Ճարտքնանք այն էր, որ այն բոլորը առում էր պաշտանաններ ու միջնորդի ներկայու-թեանք: Գտնի անգամ նկատեցի, թէ ինչպէս միջնորդ-ները լանջն էր դնում և անցնում փողոցի միա մայրը Վկայ նմ կեղև: Թէ ինչպէս միջնորդները ժամեղել է անկարգապաւ: Խմրին ու ինքզինը բարձր լքաւել, որովհետև կարող են լինիտները լանջ: Տեսնի էմ, թէ ինչպէս զմիջոցում խումբը Բակի է միջնորդներին և անպատի ժամեղել: Երևում էր, որ ուլ-բողեկի բոլոր վրացիները Համարման ունեն զպի նման արմամ-քութիւնները, իսկ Սեկեհան տակի գիւղերը շատ փողոցներում ու աննրում ազգային չիւն էր լնշում:

Պէտք է ասել, որ այն ժամանակ վրացիներն ու Հայերն յարաբերութիւնները բաւական ճորտեանակն էին: Վրացին Հային Համարում էր իրեն բարոտակից ու երա մէջ սրտը չարով անննքում էր իր վրացայ զանապեղին: Լանջ էր յալիս այսպէս նախկին

զգնկորատ ու ստեղծարարական կառավարութեան նշանակութիւնք՝ մտայնութեան էր տակ անցնալը և ձգում էր նոր մեղմնցում: Մտնուանք, որ երկու ազգներն էլ նաւարարալով ենթակայ էին անտեսական ու վարչական նշանակ:

Այն ժամանակ արգեն նկատելի էր, որ վրաց ժողովուրդը ինչ որ գրանիկ նախարակ է սարքում Աննիտունք կը լսէր փախոցներ, աննք որ նոր յուրը Ձեւակայից ու անմաններից, Թարթ տեղեկութիւններ գրտի կառավարութիւնք: Խոտում էին նարանք Հրա-մանկներն ու ծրագրողներն մասին, Սերգոյական պետու-թիւնների միջամտութեան ու Սև նովում երկտեղոյ նաւերի մասին: Մի բաղա՞ր՝ խաղաղաւորութիւն լնդհանուր էր, Հասայը՝ մեծ, միջնորդը՝ լորան ու վարտողի հասը՝ ունեք...

Մընումն էի, երբ Երաստանի ապստամբութեան յուրը Հասայ: Տեղեկութիւններն առատ էին ու Հակո-տապին: Սակայն, փաստ էր, որ վրաց ժողովրդի գայրոյնը իր արթիկացելը, աննք որ անարտարաք ու անմանական լնքն այն լնդնցումը, բայց և այնպէս Անարկովկասում սրբութիւնան կայններն էին ցուում: Անարկովկասում աննք չէին ևն Հեւանում էր Կաստամուն-տեղի աննքոց զգիւրներն: Մտնուանք, յարում էր թե՛ր՝ Հայերն ու լուրարթիւնք: Ի նմ զիցք էր բոնն անարկովկասում և արդեն շարժումն արմաւանք լն քանի Հայաստանում: Գիտիկնք, որ մեղմնք վարչիւնանի լրնութիւնը գրտակցելով՝ չեն արտի քնն յարեւում ու չեն զիւրի արմաւանքարութեան: Բայց ժողովուրդը, չե՛ր որ կարող էր զո՞ւ զնալ սրբովկասայի և կամ ինքնարարարաք ուղի ինն: Նման զիւրում, թէ ինչ կանն բողեկիները, մեղ յա յայնն էր: Իսկ տանկի-ները: Թէ՛ թէ նրանք չեն կարող իրենք զիւրային ծրա-դիւր իրականացնելու Համար օրնութեան Հասան զաւ-նալից...

Կարճ ամսանակից յետոյ ապաստարաններու հետեւեցանք էլ պարզեցինք շարժումը մեզել է արգանտրին, ու Զէկան շարժանկում է վարչարարներինը գործել, թէ ապաստարաններն ինչ ծառայ է անեցել և որքան ցուրտ տակէ, նշքրես անզինութիւնները դատարան էին: Բնակարգը մեզում էին, թէ արդեն ի՞նչ ԲՐՖՊԻան էլ ապաստաններէ մտնարուն է եղել: Ջուրներ թիւն իրենց վրացիները հարցունով էին թո՛ւ արգանտրին...

Ինչ էլ որ վերէն, դարձեալ մտով եր անվերջնի արն, որ կրօնապաշտի ու մեր Փնայրաբոյց յետոյ վրաստանի ապաստարաններու անկէն ժողովրդական շարժումն էր, որը ուղիղն զգաստացոյց կրթելը: Կառուցութիւններ յետագայ ամառադարձարներին Սիւրբինն էր տեսնական նոր նստանակները ՚հիմաարուն եր այլ շարժման ցտակերով:

Ելլալովնը տարի ու կէս էլ չէր անցել, բայց Թեմիական արզն անհանարէն եր գարձան:

1938թ. յանուարից յետոյ 1935 թիւ Թեմիական Ժնուարանս եր մնաւ: Կարգաւ, թիւերս, արտօստուտակ էր զեղեցիկացել և արտօստեցել: Իայց փոխուել էին ծարրիկ ու կնակը: Գուհարէն իջրկարութիւնն անիք եր կնակաւ: Իայարանից մինչ նախքէլ խորտու շարժումն էին մտա տարը զրանապատաներ: Փորցանքունով վրացիներէ թիւն էլ եր պակասել: Այլինս կրտու զձեզին չէար անկող ու կնուարանի արտօստարութիւնը: Իայարն էլ չէլում էին սպասար ու անորներէ ձեան: Մի անտակ խուսափում էին իրարցից ու շտապում շտապումն տուն, քանի զես Զէկա չեն սարել: Ամենքէլ աշներէ մէջ կարգապատ էր խոր անկարութիւն ու կուկան զկար չլրացուար: Գնու շարժանքները զատնում էին շուրթէ և, կարծես, իրենց Քլաուտութեան մէջուարներին արձանով...

Եւ ինչ արտանշիկ անարաններ տեսն անիք չէին ունենում: Զարիտար կանայք պարարուն էին Զէկայի գաւար և զանահանով իրենց խորագրաններին: Ազգիտանները լուկանորին խորում էին Քլաուտներէ ներս կես: Անու Զէկայից կարգով հրանալուց են փոխարարում զկտարի, կրտատարը ուղալուց անիքով: Կրեց որ և ինչ գնում է Զէկա և անին անպար կաստանեցով ու կնկանքով են ընդունում: արտ անպար յայտանէ են, որ կրէ շտա և ցանկանում անտանուն անտանել, տարտ արթով էր տան գտնորի անտարը, ուր մէկ շարքից ի վեր գտնում է եր սրբելի: Անու Քլաուտներն արտարարում կանկան է ակ չապան մի ծծր կրէ և ծծողից պարգան զկար անորից՝ գտանում է և ինկնապան տարարում: արտոս, տարտ, տիչ գտակո ինչու արաններց, ինչու արիկցիք անտարարան են մտալու կնակցից: Ի նչ եր արէն էն անից գտար անիւնը գտար, Խուտու կրտու զեղեցիցից թուրքի մեր արէն խուարի: արտոս զան, յարտ շտա... Բեւով նտալում են կարտ ու անում: Եւ զես Երկր՝ տրանկներն անտան են վրաստար մար արկարար հառաչանքներն ու կնկարողները:

Ազգային սուղի որ եր Սալիս ԿԵՐ: Բարբըր ակ կուպան, մտայլ ու թախտնուտ:

Այս, տղային տուլ է, որովհետեւ զէլ քան չէ մի փոքր ժողովրդի չամար կրցանել կրեց հաղար կնիք արիւրից շար հաղար շտապուն գտակներին: Գտանում էին, թէ ապաստարաններից անմեկնալես յետոյ ամեն զինք ատանորիներով ասանեով և շարիտարտար մանապարներն ու զինկներ ինչ զարտ անում գալարեց: Եւ այլ ՚հեղանիք արարեց անիք եր անտանում ասանց թողցանելու: Ժողովրդին յայտնի էր նոյն իսկ փտերի անիք, ուր զինկներէ կոյտնի էին թողատու: Գանդ-գանի մտաղներ ինչպարցի ձեան վարել են զեկու այլ զինքողմաններն ու անկներով քանցել չաղը... Բանկներն են անտանից փտակներն ուր զակի ինկնանց:

Ապաստարանների անտանողլորական էր, բայց չէր յարգուել անորով կրիքը ուղի կանգնեցնել: Խոյնիակ Գուհարից չէր դրանակ: Արդեն յայտնի է, թէ ինչպէս Զէկան ինքը մտանակցել է շարժման կարմակերպութեան և վերջեցել այն:

Զարաթը ունիլ եր ու զպարի: Մանուկաւ, իրտա աղիւ եր պատանազներ զինպարտարաններից՝ Թաթերկի զկուտարութեամբ: Գնալուկանարու էին, է մէկ յայտը, մի կրեու նարարարներ, Մանուկաւիք ժողովի անպաններ, պերճութարներ, շարքը հազարականներն ու զինարարականներ:

Միջ չամար ապաստարաններ անկէն ցտակի անտաններ կուլ այն, որ վրաց և հայ ժողովրդի միջև անտանալու խորունկ անդրակ: Կրացիները զարտարիվով են կրեան նարեք զէմ: Երտեց անտանալուով քուական չէ, որ մենք իրենց չենք ողնել, այլ և ամեն կերպ արկացել ենք իրտանութեան՝ իրենց զուգլու գործին: Իծարտարարութե, այս զինքից որու կըմարտութիւն կրում է եր մէջ: Հայ կարծուն ու անորտուարը յայտնիները Զէկայի անկնքնն անտանու գործականներն են կուտ: Ամարիկեանը անտանորն կրկնել և շիւտարային կոյկատուն կատարում իր այլուկանութիւնները: Հայտանարի զարիկներ էլ արեմութեան ու ուղարկել տարարական զարողի ուսանողներին: Զուայան, որ արանք և ոչ մէկ կուր չեն մտանալցիկ, բայց և անիպու այլ յայտը շտա անտանալուարի՛կ՝ զտա տարարութեան է թողել մեր շարեաններէ վրա: Կրացիները շտա յարել կրտողով կարողացան զլեւ յոյնի Ամարիկեանից և Մանուկեանից՝ ուղե-ուղե արքեւով շրանց: Եւ այժմ անտան են կրտանցում նաե իրենց կրիւտու տարող ժուպան շարիքի զէմ: Այլ թանը գրում է Թեմիական Նայարութիւն և շտա անտանալուտանում: Ի նչ եր վեր իրենց զինանիք, կրէ արանները գտակներ: Կնկնքը մնացել են կրեու կրտու մէջ՝ ոչ զարտանում են զինտանու յայտնիկան կրտակներ և ոչ յայց թողնել կրտուց փեղը...

Վ Ե Ր Ձ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՀԱՎԱՆԱԿՆԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՆՈՒՄ

Որք ՎՐՅՈՂԱԿ-ի ներկայ համարը դրած էր ադէ՞ մամուլի տակ, ստացւցնը Ղարաբաղից տեղեկութիւններ այնանց կատարող զանազամայիներ անբարակալութիւններն և սքտորներն մասին: Չերախարկածները թիւք չառնում է նախընտրելի: Սուզարկութիւններ և մերթախարկութիւններ են անկի ունեցել իսն՝ զնկում, Շուշում և բազմաթիւ զելչեում: Չերթախարկութիւններն զուղունբաց կատարում է և դինաթափութիւն: Ընկի ու բնում՝ թեան գննչ են չաւարում Վճ զղղղիթից: Ասղղղում են նոյնպէս ընթարձակ մերթախարկութիւններն մասին Աղբրէլանում: Բըլ

ձիկների մեղքից անողորմ շատ թուրքեր սպաստանել են Ղարաբաղի և Ջանգելուրի լեռներում և կամ անցել Գարսիստան:

Ընդգլխաթի կռուներուները վերջերս բուն զորքունէութիւն են երեան ըրում և Ղարաբաղում: Բնորոչ է, որ այստեղ ընդգլխաթի կռուները կուսակից են այն սարքերը, որոնք պատկանում են Ղարաբաղը Հայաստանին կցելու միտքը: Ընդգլխաթիները աջի ընկնող պարտախարկներին, Բաղից ստացած հրամանի վրա, յարձակ պատրաստ ստեղծելով, նուայցնել են Ղարաբաղից:

ՎՐՅՈՇԱԿ-Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

Փրձո. Փր.

- 1. Հայաստան և Մանգոլիան 2
- 2. Մեն ժարթոսականի դէմ զատուաբաթիւն 3
- 3. Վէթիկի բացել, Վարսակի 3
- 4. Հայտրթիներ, Սիւմանբո 3
- 5. Հայտր ստեղծները և Շարթա, Է. Բեդնոնկն 3
- 6. Մարտական հրումոյներ, Անդրանիկ 2
- 7. Հայաստան և Շարթա, Գ. Բրանուս 2
- 8. Աղբր Սեթք (հնամատուկ), Ս. Մ. 2
- 9. Շարթաթիները կործիչ շոյ զարթ մասին 2
- 10. Սոցիալիստական նամակներ, Վ. Այսաբատկի 3
- 11. Նախագիծ ժող. ինքնապաշտանութիւն 2
- 12. Ընդհանուր կրթութեան թիւքութիւնները, Գր. Սիվիկ, Թարգ. Ատան 2
- 13. Ռեզոլուցի ընկերներին, Վ. Արաբատկի 1
- 14. Համառոտագրական բանակ, Մ. Վարանկեան 1
- 15. Վերանուագ հայերենից և մեր զեբը, Մ. Վարանկեան 8
- 16. Հասանգներ, Նայի 8
- 17. Հայկական շարժման նախապատմութիւն, Նայի, Ա. Կասար 8
- 18. " " " " " " Բ. Կասար 8
- 19. Ազգապատմութիւն, Նայի 8
- 20. Բազմը նորագոյն պատմութեան մէջ, Նայի 8
- 21. Հայաստանի անկախութիւնը, Վ. Կարանկեան 8

Այս հրատարակութիւնները ստեղծուած համար զի մէկ ՎՐՅՈՂԱԿ-ի հասցեով Յ. Ave. Beau Séjour, Genève. (Suisse).

Նայի տեղը կարելի է գնել ՎՐՅՈՂԱԿ-ի նոտորք տարբերակ գառաջատուները, խորաքանդից տարին 2 դարը, ինչպէս նաև գուշակական գործիչները նկարներ, digitised by

ՎՐՅՈՇԱԿ ԻՍՏՆՈՒՄՆԵՐ-Ի ՄԱՍԻՆ

ՎՐՅՈՂԱԿ Մասնակարգ-ի նրատարակիչ մարմինը կը ծանուցանէ, որ գտնապէս կորցնելու կարգին ընդմէջ գրքեր լրացանքով: Ստանալով անոր զարգացման վրէ: Ամենցէլ գտտ, Նայի գիրքէն որպէս է նաև գտնապէս շրջանադառ տարմիններուն և ընկերներուն, իրենց շրջակին մէջ սպասելու համար: Նախապէս ծանուցում բաժանարարագործիսև գրութիւնը լիակամ լրացում կը ինցարի վերջը: ՎրՅՈՂԱԿ գիրքը ստացողներին, որ փարթութեց փութակն ստորե զրաւմ նուայցն:

Գիրքի գինն է. — Փառնուայի Սուրիքի, Քալ-Տանկուտ և, ընդհանրապէս, Շարթաթի համար 2 Փր., Անիպիպի, Անգլիպի և անգլ. քաղաքներուն համար կէտ ստար:

Սուրք ուղեկատրական ընկերներն կը ինցրակ սպասուողն այս յայտարարութիւնը:

Հասցէ՝ H. Mintouni, 36, av. Chevreuil, Ainceres (Seine).

ՆԵՐՎՐԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՑ

Մեր ժամանակները տեղաշարժուած են: Անշարժ կը ըլլան իր կողմը կորցնում են իրենց արժէքը:

Անբարեհալ է մտնում ան ու փաստացի կերպով լուսարևուն կռուները ներքին պատանաութիւն և իրանցի-սխալութիւնների պատճառը:

Մեր ժամանակները — Սպասում ենք մեր թիւքնուցութեան շարունակութեան: Մեր ժամանակները գրել յարձակ և երկարատև ու ինքնաւարտ ուսումնասիրութիւններ: Մեր ժամանակները և մարտաբանի վրեժակի և ժողովրդի արատաբարութեանց մասին: A.R.A.R.@

ԲՈՎԱՆԵՒԼ ԳՈՒԹՈՒԹԻՒՆ

Ի կն են տունը (Խմբագրական)	351
Հակառակորդային զարգացման պայտորը (Ա. Ջառնյան)	354
Ռուս-Անգլիական եակամարտութիւն Արևելեամ (Ա. Արևելան)	358
Վայոս մեծնիկոս քեան տաղանոր (Ս. Մառ.)	362
Թարխայ շոքրը	368
Սեյ Գոնիլը	371

ԹՎԱՅՈՒԹՈՒՆՆԵՐ

Սրբախնթրայգի պայտոր (Մոսկովցի)	375
Քաղաքական տրամադրութիւններ Լեհաստան (Ք. Կիկորժը)	379
Էջն իմ սրագրից (Ալաու)	Ռ-1

ԸՆԿԵՐՆԵՄՈՒ ՆՎԱՐՆԵՐԸ

«Իրօշակ»-ի խմբագրութիւնը պէտք ունի հետեւեալ ընկերներու նկարներու. —

Աւետիք Եախարանեանի, Ռաշ. Կարճիկեանի, Սար. Մանասեանի, Արշ. Շիրիկեանի, Ներ. Հաղէթեանի, Ենր. Աւաղեանի, Պառ. Ավարէշլեանի, Յամհուրի, Պոզ. Չուրպարի, Հմ. Մոսուկեանի, Պար. Կապուտիկեանի, Մոսկովս Գիւրադարեանի, Լ. Չարաֆեանի, Գ. Գեալաշեանի, Կարգ. Տէր-Քորոսեանի, Ռաշ. Տէր Յովհաննիսեանի (գրաչար Ռաշաստոք), Փանոսի Եակոբեանի, Մասուցի Մանուկի, ուսանող Յ. Չարիֆեանի, բժ. Կալանձեանի (Կարսից), Լեւո Մուշեղեանի, զնգ. Մազմանեանի, Մոնիկ Օսանջանեանի, Սուրէն Քաղչոսեանի, Միհրան Բերքեմեղեանի, Ալ. Առաքելեանի, Մարգար Սարգսեանի, Հ. Մուսայէիսեանի, Հիպ. Չարսեանի, Գույանըզցի Մուրասի, Երիւնի և 1915-ի եղեռնին ու անկէ ետք, Հայաստանի կամ տարադրութեան մէջ նահատակած ու սեռած ընկերներու նկարները:

Ռմբադրութիւնը կը խնդրէ յոյր բնկերներէն, որոնք ունեն յիշեալ ընկերներէն ունէ մէկի լուսանկարը, զրկել մեղ օգտակար և վերագարծելու պայմանով:

Ռմբադրութիւնը շորհուկալ կը լինի, եթէ զրկելիք նկարները ներսն ձ.Յ.Գ. կենտրոնական արխիւին:

« Գ Ր Օ Շ Ա Կ » - Ի

Քիւն արժէ 2Փր. 50 անտ.

Ղ Ո Ց Ս Տ Ե Ս Ա Ի

Գ. ԳԻՒՋԱՂԱՆԻ
 Հայ Բաղադրական Մտի Գարգառուը և
 Լ. Յ. Գաղաղարիւնը
 Հրատարակութիւն
 Մասնաշար «ԻՐՕՇԱԿ»-ի Պ 1
 «Ի»-ի Ծրանա և Միւրթ 8 Փր. Անթրիկա, Եղիպատոս, Պարսկաստան և Անգլիա 50 սէնս. արժէ Կրկնքի 5 Փր.
 Մասնաշար Համար զիմէ և L. Keramas
 2-Ունա rue Lafayette, Paris.
 Հայրենիք-ի խմբագրաստան, 13 15 Shawmut St, Boston Mass.

« Գ Ր Օ Շ Ա Կ » - Ի

ՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՈՒԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«ԻՐՕՇԱԿ»-ի տարեկան բաժնեկրէն է Ծրանայի, Յոնաստանի, Բուրգոսիայի, Ռուսմոսիայի, Երազական սյլ երկիրների, Սիւրիայի և Պարսկական Անպատականի Համար՝ 25 փրանս. փրանկ:
 Անգլիայի, Աճիլիկայի, Եղիպատի, Պաղեստինի, Միջագետի, Պարսկաստանի, Հնդկաստանի և մնացած բոլոր երկիրների Համար՝ երկու շաբաթ:
 Բաժնետիրացիէ կարելի է իւրաքանչիւր ամս սկսեց:

Լ. Յ. ԳԱՆՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՎԵՐՁԻՆ ԼՐԱՏԱՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«ՅՈՒՍԱՐՔ»-ի Իրատ.

Գաղաղարիւնեան Բաղադրական Առիւմ, Վ. Եւուսարդեան, 7 կգ. զան.
 Հայ Միտը, Յ. Փարսեան, 3 կգ. զան.
 Հատմամբարիւնը և Եւսոյնարիւնի յիշատակալիւնը, Մ. Վարսեղեան, 12 կգ. զան.
 «ԼԱՐԵՆԻՒԹ»-ի Իրատ.
 Գիլիտ, Միխայիլեան, Ա. Աւարեան, 50 սէնս.
 Յ. Չուսարեան, Մ. Վարսեղեան, 50 սէնս.

Լ. Յ. ԳԱՆՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՈՒԼ

Իրօշակ, ամադիր, Փարթգ, տարեկան 25 Փր. կամ 2 զարթ.
 Հայրենիք, օրաթիւթ, Բաստոն, տարեկան 6 զարթ.
 Ռուսարի, օրաթիւթ, Գաւրթ, տարեկան 150 կգ. զանկան.
 Արախ, օրաթիւթ, Մաֆիա, տարեկան 550 շառ.
 Հայրենիք, ամադիր, Բաստոն, տարեկան 5 զարթ.
 Կոյնեմակ, շաբաթաթիւթ, Քիւրան, տարեկան 2 Քուսան.
 Ասպարէզ, շաբաթաթիւթ, Փրկի, տարեկան 1,50 զարթ.

« Գ Ր Օ Շ Ա Կ » - Ի Ետնցէ՞

Mme S. AGOPIAN.

8, rue des Gobellins, S. Paris (13^e)